

9-60
M. ind. O. 11973.

IMMACULATA.

A RÉGI MAGYAR ANYASZENTEGYHÁZ

H É T

SZENT BESZÉDÉBEN.

RÉGI CODEXEKBŐL, RÉSZBEN NYOMTATVÁNYBÓL,

NYELVJEGYZETEKSEL

T O L D Y F E R E N C

ÁLTAL.

KIADTA

A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT.

P E S T.

BEIMEL J. ÉS KOZMA VAZUL KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

M. DCCC. LV.

253509

87. 1. 1977

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

B E V E Z E T É S.

NAGYMÉLTÓSÁGU

KISAPPONYI BARTAKOVICS BÉLA ÚR

Ő CS. KIR. APOST. FELSÉGE VAL. BELSŐ TITKOS TANÁCSOSA ÉS EGRI ÉRSEK

Ő EXCELLENTIÁJÁHOZ.

A szűz szent anya tiszteletét, Kegyelmes Uram, méltán úgy tekinthetjük, mint magasztos vallásunk poesisát. Csodás meghivatása a legnagyobb dicsőségre, mely emberi nőt érhetett, midőn a Megváltó anyjául tüzetett ki; azon megillető alázatosság, engedelmes ön-odaadás és feltétlen bizodalom, melylyel magát Isten rejtélyes szándékainak felajánlotta; e gyöngéd anyai szeretet, melylyel szent fiát nevelte, a malasztos lélek, melylyel az Üdvözítőt, mióta tanítói veszélyes pályájára lépett, követte; valamint azon szívszaggató fájdalmak, miket ennek kinszenvedésén és halálán tűrve szenvedett: az új szövetség könyveiben érintve, a hiteles hagyomány által bővebben fentartva, s a szent mondában az együgyű gyermek hit jámbor s egyszersmind magasztos felfogása szerint kiegészítve, minden időkben, sőt az idők haladtával öregbedve, szűz Máriát költőileg fenséges világosításban, és egyszersmind a nőnem erkölcsi magasztos eszménye gyanánt tüntette fel a hívő keresztyénségnek. De Máriának ezen felfogása mint örök szűznek, isten anyjának, s minden — az eredeti és bocsánandó — büntől tiszta szent nőnek, nem csak Urunk istensé-

gével áll a legszorosb, sőt szükséges viszonyban: hanem gyakorlati, valódi világtörténeti jelentőséggel és becsesl is bír: mert a nőnemnek felszabadíttatása régi alávetettségéből Krisztus által rendeltetett ugyan el, de Mária felmagasztaltatása a többi emberek felett, s azon eszményi fenség, melyben a keresztyén közérzés őt felismerte: segítette főleg nemének méltóságát tetteleg kifejtetni, melynek elismerése, átérzése lett a keresztyéni család- és kedélyélet valóságos középpontja, s az erkölcsök szelidítése és nemesítésére, az érzékiség mérséklése és rendezésére a leghathatós erkölcsi tényező.

Ily jelentésben fogva fel a katolika egyház Máriáról öszves tanát, s azon átalakító mély hatást az emberiség legjelenteseb, mert legmíveltebb, részére, a keresztyénségre, mely annak folyományaként nyilatkozik: a szeplőtelen foganatrólí nézet is, mely legujabban a katolikus egyház fejeinek csodálatos megegyezésével is a szentszék által hitágazatúl hirdettetett ki, épen nem lényegtelen lánc-szem, sőt valóban szükséges kiindulási pont gyanánt tűnik fel. S mint ilyen tekintve, nem lehet érdek nélkül semmi, a mi e tannak történetét, különösen hazánkban, felvilágosítja, hol a Mária-tisztelet minden időkben a nemzet rokonszenvével találkozott, s ezzel összefüggésben a szeplőtelen foganat is, bár a dömések ellenzései közt, buzgó védelem s a hívek részéről általános ünneplés tárgya volt.

Gondoltam azért, Nagy-Méltóságú Érsek! hogy kedves dolgot teszek mindenkinek, kít a tudományos mozgalmak, bármely téren nyilatkozzanak azok, de kivált ha összefüggésben állanak erkölcsi s történeti fontos tényekkel, érdekelnek: ha most, midőn e mozgalom a keresztyén világban, bár eltérő állásokból, általános: középkori irodalmunknak csak részben ismeretes kincseiből, a rég múlt időkől, midőn a feloldó birászat még hatástalan, s a gúny megmérgező ereje még nem bátorodott fel egy jámbor és magasztos tan ellen,

néhány mutatóvánnyal állok elé, mik akkori hittanítóinknak mind hittani, mind gyakorlati felfogását ez ágazatról tanúsítják, s különösen arról tesznek tanúságot, mily ügyesen, de kezetesen is, értette az egyház azt a legtisztább — t. i. erkölcsi — irányban gyümölcsözővé tenni.

De van e maradványoknak, a tartalomtól eltekintve is, nem csak irodalmi, hanem nyelvtörténeti becsök is. Amaz, mert az első hittani szent beszédek ezek a codexek időszakából, mik világot látnak; ez, azon számos sajátságoknál fogva, mik a nyelvész figyelmét is nem kis mértékben hívják fel.

Szíves köszönettel érzem tehát az ügyet a Szent-István-Társulatnak lekötelezve, amiért ezen hittani, irodalmi s egyzersmind nyelvtörténeti néhány emlék közzétételére kezet nyújtott. Nekem pedig e kicsiny bár de becses könyv kiadhatása sokszoros örömemre van, mert módot szolgáltat egyzersmind Excellentiád iránti tiszteletemet s hálámat az öszves közönség előtt kifejeznem. Excellentiád nagyaink sorában azon kevesek közé tartozik, kik áldozó buzgósággal mozditják elő azon egy ügyet, mely a nemzetet az elsülyedéstől megóhatja: a nemzeti irodalmat. Viszonyaim gyakrabban vezetnek Excellentiád környezetébe, tudom mit tesz Excellentiád csendesén és láthatlanban ez ügyért, mit kibeszélnem nem szabad, nehogy visszaélni láttassam a magán tudomással, s Excellentiád azon nagy szívbélyegét sértsem meg, mely cselekedni, de zaj --, áldozni de név nélkül szeret; van azonban még is, mit emlegetnem nem lehet tilos, mert egy vagy más körben hivatalos tudomás tárgya lett. Excellentiádnak a haza oltárára tett ezrei ajándékozták vagy ajándékozzák nekünk Homer Iliásza magyar remekletét Szabó Istvántól, Quintilián Institutióit Szenczy Imrétől, Cantu óriási világtörténelme tetemes részét, és, hogy kisebbeket mellőzzek, az öszves szent könyvek új fordítását, mely immár a szent Atya által elren-

delt vizsgálat alatt van. Ennyi nagy dolgok után — s pedig hallgattam azokról, miket Excellentiád a tudósok pártolása s a magyar nevelésnek nem kevésbé áldozatos előmozdítása által e nemzet irodalma, szellemi és erkölcsi emelkedése körül közvetve tett és teszen — bocsásson meg Excellentiád, ha nem hallgathatok, ki magam is oly elkötelező jeleit vettem kimondhatatlan jóságának, oly kegyes és érdemeimet meghaladó elismerést jószándéku igyekvéseimért; s bocsásson meg, hogy tudtán kívül bátorkodom Excellentiád tisztelt nevét e könyv homlokára tűzni.

Kevés az, mit azokhoz kell adnom, mik annak kiadására bírtak. Az első hat beszéd eddig kiadatlan. Az I. és II. számokkal jegyzettek a tihanyi monostornak 1531. és 32-ben összeírt codexéből vétettek, s épen az I. beszéd szövege alatt olvasható a codex 81. lapjának alján: *Pro scriptore piam lectrix ora Mariam.* 1. 5. 31.; a III. számú az úgynevezett Debreceni codex első részéből; a IV., V. és VI. számúak az 1527-ben befejezett Érdy-codexből*): a nyelv fejlettsége után ítélve mindössze alig régiebbek a XV. század utolsó negyedénél, midőn a szeplőtelen foganat tisztelete IV. Sixtus pápa bullája által új lendületet kapott. A VII. beszéd, mely már a nagy hitújítás utáni korból való, Telegdi Miklós pécsi püspök homiliáinak első (eredeti) kiadásából (N. Szomb. 1580.) vétett, a régibb magyar szónoklatnak, e tárgyban, zárköveül tekinthető, s különösen érdekes hasonlító pontokat nyújt az előbbiekre mellé, mik egy részben a felfogás állandóságáról tanúskodnak, míg másfelül a kor s az egyén különbözőseit állítja elénkbe, s ennél különösen az ízlés jelentkezését, mely Telegdinek minden felekezetbeli társai felett biztosítja a koszorút.

*) E codexek rövid ismertetését I. M. Irodalom-történetem II. kötete 98-dik §-ában, 21., 29. és 33. számok alatt.

A szöveget illetőleg, miután e könyvnek több tekintetből nagyobb elterjedést ohajtok, az írásmódban a mostani szokást követtem: de kérek jól megértetni: az írásmódra, tehát az adott hangok jeleire, a betűkre, nézve; különben híven visszaadva az eredetiek által (bár gyakran más jegyekkel) festett hangot. A ki tehát úgy olvassa a szöveget, miképen itt írva találja, az úgy fogja azt ejteni, hangoztatni, mint az illető írók kívánták ejtetni, kiki a maga nyelvjárása szerint, mik akkor még élesben különböztek egymástól, mint jelenleg; s ha olvasóm a kiejtésre nézve azon egy írónál is egyenetlenségeket találand, azok az íróké, nem enyéim. A nyelvjegyzetek célja részben az érthetőséget könnyíteni — s reménylem, a figyelmes olvasó épen csak egy pár megromlott vagy hiányos helyen túl, melyet igazítani vagy pótlani nem tudtam vagy nem mertem, elég folyón fog e saját kedveséggel bíró beszédeken átmenni; — részben az eltérő sajátságokra kívántam figyelmeztetni; s ha ezeket tudományosan nem fejtegetve itt-ott csak ujjmutatásokra szorítkoztam, azért tettem azt, mert nem nyelvvizsgálóknak, hanem egyedül nyelvünk felvilágosodott barátjainak írtam, későbbre hagyva mindezeknek összefüggő, oknyomozó s bebizonyító tárgyalását, midőn, egyebek után mikkel a közönségnek még tartozom, Ómagyar Nyelvtanom és Szótáram kidolgozásához foghatok.

Addig is fogadja a tudomány s a közönség szívesen a Szent-István-Társulattól e kis gyűjteményt a mint van: tőlem pedig Excellentiád azon kegyes figyelemmel, mely nekem Excellentiád részéről mindig oly jól esik.

Pest, július 31-dikén, 1855.

TOLDY FERENC.

TARTALOM.

Bevezetés	III
I. Beszéd : Assz. Máriának fogantatáról. A Tihanyi codexből .	1
II. Beszéd : Assz. Máriának születéséről. A Tihanyi codexből .	17
III. Beszéd : A bód. szüz Máriának szeplőtelen fogantatásáról. A Debreceni codexből	35
IV. Beszéd : Assz. sz. Máriának szeplőtelen fogantatjáról. Az Érdy-codexből	43
V. Beszéd : Assz. sz. Máriának fogantatjának innepéről. Az Ér- dy-codexből	57
VI Beszéd : Nemes assz. sz. Máriának sz. születésének innepéről. Az Érdy-codexből	75
VII. Beszéd : Bódog asszonnak fogantatása napja. Telegdi Miklós predikációi közül	87

I.

SZÉP PREDIKÁCIÓ

ASSZONYUNK MÁRIÁNAK FOGANATÁRÓL.

A „TIHANYI CODEXBŐL.”

MÓDOR

1890

1. A módor a legújabb és legelőnyösebb
2. A módor a legújabb és legelőnyösebb
3. A módor a legújabb és legelőnyösebb
4. A módor a legújabb és legelőnyösebb

ÁR

ÁR

ÁR

De conceptione sermo pulcherrimus.

Tota pulcra es amica mea, et macula non est in te. Cantic. quarto cap. Mindönöstől szép vagy, en jegyösöm, es szeplő nincsen tebenned. Ez ígéket szent lélok uristen mondá az böcsnek szája átal, mely ígék mellé az sziz Máriának foganatjáról három lelki tanúságtok leszön. Első leszön az eredetbintől való megtartóztatásról, másod tanúság leszön az megtartóztatásnak alkalmaságáról, harmad tanúság leszön killömbkillömb példákról.

Első tanúság, mondám, leszön az eredetbintől való megtartóztatásról. Mel mellé kérdik először az doktorok: Honnetan¹⁾ támada mibennönk az eredetbín? Ez kérdésre reá feleltetik, hogy mi első szilénktől Ádámtul es Évátul, kik ördögnek kiszütetéséből istennek parancsolatjának ellene évének az megtiltott fának gömölséből²⁾; es jelösben támada bennönk az eredetbín az bínre való engedetből³⁾; mert, mint mondja szent Ágoston doktor: Éva noha⁴⁾ vétközék, demaga⁵⁾ ha Ádám az bínre nem engedött vóna, nem vontok⁶⁾ vóna az eredetbint. Erről ír á szent Pál apostol, prima ad Chorinteos, quinto decimo: Per unum hominem, scilicet Adam, mors intravit in orbem terrarum: egy embörnek miatta^{6*)}, tudniamint Ádámnak miatta, jöve be az halál ez földnek kerektségébe. Ez szent Pálnak mondásából azért megtetszik, hogy az eredetbint mi ebből vallók, mert az első szileinknek vétköknek miattok az eredet⁷⁾ szerént való igazságtól megfosztatánk. De, mondhatná valaki: Micsoda az eredet szerént való igazság, kitől⁸⁾ minket az eredetbín

¹⁾ Közép e-vel an (en) utótéttel, mint: ottan, itten, olyan, ilyen. Ma már csak e nélkül: honnet, s ékelve honnét is. ²⁾ Gyümölcs. ³⁾ Engedékenység. ⁴⁾ A codexmásban: nohae. ⁵⁾ Mindazáltal. ⁶⁾ Vontuk. ^{6*)} Altala. Ez értelmet meg kell magunknak jegyezünk; ez eredeti értelme a szónak, mely a régiségben szinte mindig instrumentalis (nem causalis) utóljáróként használtik. ⁷⁾ Eredet: az egykor nyelvünkben meglehetősen szerepelt, és egész a XVI. század elejéig hol sürűbben, hol csak elvétve előforduló torokszelletnek egyik példjaként. ⁸⁾ Mely helyett, mint többnyire a régiségben.

megfoszta? Jó ezt megtudnunk, hogy ennek megértéséből értsők⁹⁾ meg, micsoda az eredetbín. Ez kérdésnek megértésére felelnek közönséggel az szent doktorok, es imígyen magyarázzák meg az eredet szerént való igazságot: *Originalis iusticia est quedam humane nature rectitudo &c*: az eredet szerént való igazság az emböri természetnek neminemö egyenössége, melynek miatta az ártatlanságnak állapotában az test az léloknek hatalmassága¹⁰⁾ alá vette-tött vala, es az érzékönségök az okosságnak mind addeg, míg az lélok engede az ő teremő istenének: ez az eredet szerént való igazságnak magyarázatja. Terömtvén azért az isten az embört, parancsolatot ada neki hogy az fának gömölcsébe¹¹⁾ ne ennék, kinek ha ellene tenne, halállal halna meg. Mel fának gömölcsét nem azért tiltá meg isten embörtől, hogy Paradijsomba való fáknak gömölcsénél az drágább vót vóna, de ezért, hogy az embör ez kis törvénnel, istentől vöttel, megkésértetnék, hogy tudniamint, ha ebbe istennek engedne, az engedelmességért érdömlené az örök életöt, es az eredet szerént való igazságba megerösölést; ha kegyek¹²⁾ nem engedne, meggyötretnék két halállal, tudniamint idő szerént valóval es örökkévalóval. *Homo itaque transgressus preceptum dei...* az embör azért megtörvén istennek parancsolatját, elveszté az malasztot es az eredet szerént való igazságot, es esék bínbe es két halálba, úgy hogy ha urunk Krisztus emböri nemzetön nem könyörölt vóna, ki minket az örök halálból megválta, soha embör istennek látását es az mennyei bódogságot nem vallhatta vóna. Az mi első szilénknek parancsolatmegtörésökből támada azért mibennök az eredetbín. Kérdik másodszor még es doktorok: *Quid est peccatum originale in nobis?* Micsoda az eredetbín mibennök? Jó ezt-es megtudnunk, hogy értsők, micsoda az eredetbín. Igön reá igyeközzetök¹³⁾, mert igön nehéz. Ez kérdésnek azért megértésére vegyök

⁹⁾ Értsük. ¹⁰⁾ Gyakran fordul a j-t pótló jegy a g után elő a codexben, elvétéskép inkább, mit sok hely bizonyít, mintsem öntudattal akarva. ¹¹⁾ Beható valamint marasztaló raggal is, legtöbbsnyire kiható helyett: gömölcséből. ¹²⁾ Egyik formája e proteus-alakú kötszónak (*pedig*), mely így olvastatik a régiségben: kedig, kedeg, kegyeg, kegyek, pegyig, penig stb., s mind ezek *ten* utóttéttel megtoldva is. ¹³⁾ Annyi mint: Ügyeljetek, figyelmezzetek.

imez öt tanuságot : Első tanuság imez, hogy az eredetbín nem embörnek valaminemő gonosz mivelködete, mint az egyeb bínök. Mert az eredetbínt csak az kis gyermekök valják. Erről monda Dávid az zsótári könbe : Ime gonoszságokba fogadtatám¹⁴⁾, es bínbe fogadott engömet az en anyám. Másod tanuság imez, hogy az eredetbín nem az atyának az anyával való egyesölése, sem valamel firfiúnak valamel asszonyállattal, mert ha az egyesülésbe bín tetetik, az firfiúnak es az asszonnak tettemén szerént való bine az, sem gyötretik ezért az magzat, de azok a kik a bínt teszik ; demaga ki áttal az eredetbín vonattatik az anyának az atyával való egyesölése. Harmad tanuság imez, hogy az eredetbín nem az érzéköntségöknek dagálössága az okosság ellen, hogy nem cselekednek amúgy mint az okosság mutatja ; sem kegyek az istennek színének látásátul való megfosztásnak kénja, mert ezek, tudniamint az érzéköntségnek dagálössága, ugyan ezönképen az istennek színének látásátul való megfosztás, nem eredetbín állatjok szerént, hanem csak abból következők, mert az eredetbínből szállanak ezek reánk. Negyed tanuság imez, hogy az eredetbín nem az kevánság avagy hajlandóság, kivel az lélok keván egyesölnie az megförtöztetett testhöz, sem kegyek állatja szerént az léloknek az testhöz való egyesölése, mert mikoron ez ellen¹⁵⁾ hajlandóság legyön az lélokbe természet szerént, urunknak kénszenvedésének miatta ez el nem vetethetek¹⁶⁾. Továbbá ha valaki azt mondaná, hogy az eredetbín az léloknek az testhöz való egyesölése, hát ez egyesülés-es¹⁷⁾ el nem vetethetnék urunknak kénszenvedésének miatta, kilömben, hanemha elesztebb¹⁸⁾ az lélok eltávoznék az testtől : demaga az lélok egyött levén az testtel, es az léloknek kevánsága es hajlandósága levén az testhöz, elmosattatik az eredetbín urunknak kénszenvedésének miatta. Ötöd tanuság es utósó imez, hogy az eredetbín állatja szerént mibennönk nem egyeb, hanem az eredet szerént való igazságnak megfosztása, mellet méltán az mi első szilénkbe elveszténk az istennek parancsolatjának megtörésének miatta, mely eredetbín szalla fejenkéd¹⁹⁾ mireánk,

¹⁴⁾ Fogadtatám. ¹⁵⁾ Ilyen. ¹⁶⁾ Közép e-vel a vég tagban i helyett: vetetheték.

¹⁷⁾ Közép e-vel, ma már: és. ¹⁸⁾ Elébb. ¹⁹⁾ Fejenként.

kik természet szerint Ádamtul származtunk. Kérdik harmadszor még-es doktorok: Miképen szeplősítettik²⁰⁾ meg az lélok az eredetbínnek miatta? Jó ezt-es megtudnunk, mert ez kérdésökből érthetjük meg az bódog sziz Máriának eredetbín nélkül való foganatját, mint edealá²¹⁾ megirattatik. Ez kérdés mellé ellenkődő irás találattik, mel írásból láttatik hogy az lélok ne vonja az eredetbint²²⁾, ugyan ezért az bódog szent Ágoston doktor erről nagy mély es nehéz vetekődésöket teszön. Mert az gyermeknek lelke nincsen az atyátul avagy anyátul, mint az test, de az lélok csak istentől terömtetik, miképen terömtetének az angyalok. Azért láttatik, hogy miképen az angyalok az ő terömtésökbé nem vontanak valami szeplőt, ezönképen az lélok-es. Ez kérdésnek es fogásnak megértésére reá felel az Maroi Ferenc doktor, es úgy mond: hogy jóllehet az okos lélok ne legyön az sziléktől avagy az testtől, demaga ok szerint ötölök vagyon, mert az léloknek lételének oka az sziléék es az test, mert ha a sziléék nem vónának, es az test sem vóna, az lélok sem terömtetnék. Azért miképen az oly diák pappá nem lehet, a ki özvegy asszont veszön házasúl magának, mint az törvénkönbe meg vagyon írva: ezönképen az mi lelkönk-es, mikoron veszi magának az testöt, mel Ádamba megrontatott, vonzja az eredetbint. De mondhatná még-es valaki: az lélok az testhöz való egyesölését el nem távoztathatja, mert mihelt az test megtagosúl, az lélok ottan terömtetik, es az testbe istentől ottan²³⁾ beöntetik: azért láttatik, hogy ha az lélok az testhöz való egyesölést el nem távoztathatja, azt sem távoztathatja, hogy ne vonja az eredetbint. Ez fogásra-es felel ez doktor, es úgy mond: Mierthogy az lélok az testhöz való egyesölését el nem távoztathatja, ugyan ezért nem gyötrettetik meg érzéköség szerint való kénál, hanem az kárvallásnak kénával, azaz az istennek színének nem látásának kénával, miképen az oly bíró-es, a ki igazán valakit halálra ítél, az igazságnak kiszolgáltatásaért nem gyötrettetik meg kénál, sem ett²⁴⁾,

²⁰⁾ A cod.: szeplőistetik, nyilvános tollhibával. ²¹⁾ Most már: ideálá, miután az eredeti *e* (ez mutatónévmás) itt és más esetekben, mint ezekben: *ett, ely, elyen, elyeten, ellen, em, emez* stb., a XVI. században is már szinte kirekesztőleg *i*-vel ejtett: *itt, ily, ilyen, illetén, illen, im, imez* stb. ²²⁾ Latinosság (quod non attrahat). ²³⁾ Azonnal, legott. ²⁴⁾ Itt. V. ö. a 21. jegyz. Itt azonban az *ett* nem helyet, hanem a „jövendő“-vel ellentétben, átvive időt látszik jelenteni (mint a *legitt, legott*-ban is).

sem jöendőbe; — de hát mivel? nem egyebbel, hanem az kárvallásnak kénával, azaz, hogy ha akarna pappá lenni, nem lehet. De még-es valaki mondhatná: En nem foghatom meg, miképen vonja az mi lelkünk az eredetbint az megkö-rösztölködött sziléktül, mert az pogán böcsnek mondása sze-rént nem adhatja valaki másnak azt, a mit nem vall²⁵⁾, de az szilé az körösztisének miatta az eredetbintől megtisztítottak: azért ők nem vallják²⁶⁾ az eredetbint: hát ebből követ-közik, hogy fiokra sem adhatják. Ez fogásra-es imígyen fe-lelhetünk, mert, mint szent Ágoston doktor mondja, erősen kell hinnünk, hogy Ádámnak mindön fiai, természet szerént atyátul es anyátul szilettettek²⁷⁾, eredetbinbe fogadtatnak, mint ezt sok szent írások bizonyítják²⁸⁾. Űgymond azért róla szent Pál apastal Efesombeliéknek írt levelének második ré-szében: Természet szerént valánk mind haragnak fiai. Űgy-mond még-es róla: Miképen Ádámba mind meghalnak, ezön-képen Krisztusba mind megelevenödtenek. Űgy ír róla még-es szent Pál ad Romanos V.: Egy embörnek, azaz Ádámnak, binének miatta sokan meghalának. A hol kegyek azt mondók, hogy az szilé az körösztisének²⁹⁾ miatta az eredetbintől megtisztítottván, nem vallják azt³⁰⁾, azért nem adhatják fiokra: úgy mondnak doktorok, hogy miután³¹⁾ az szilé nem szilek³²⁾ fiokat malasznak állapotjába es ami-nebe³³⁾ Krisztusnak tagai; mert az sziletésbe nem Krisztus-nak tagi az kised germöcské³⁴⁾; de szilik germököket az megrontott természetbe, kibe Ádámnak tagai: az elleten³⁵⁾ szilő kegyek hozá hasonlatost szil. Azért Ádám, ki az enge-

²⁵⁾ Quod non habet. ²⁶⁾ Non habent. ²⁷⁾ Részesülő múltban. ²⁸⁾ Az eredeti *oijt* (ajt; magashangu szókbán ejt, öjt) képző az ómagyar (diphthongizáló) kor lejarta után majd minden megfelelő, de a diphthong két időt kívánó ele-meit szinte két időt kívánó *nyújtott*, hangzóba ment által, s lett *it, ót, út*; a magashanguakban: *it, ét, őt, út* Így a jelen esetben: bizonyít. ²⁹⁾ A codexben: körösztiség, tollhiba. ³⁰⁾ Non habent. ³¹⁾ Ez igehatározó helyett itt világos hibával „mikoron“ áll. A posteaquam deákul quum, cum-mal is kitétetvén, eltévesztette a deákot mindig szem előtt tartó pre-dikátorunkat. ³²⁾ Szilik, vagy maiasan, szülik: itt s másutt: *nemsik* érte-lemben. ³³⁾ Maiasan: a mennyiben. Olvastatik pedig: minebe, nem minébe, mert itt közép *e*-vel van dolgunk, mely válrokon hangzójával (az *i*-vel: innen ma: mennyi) abban is egy természetű, hogy rag előtt meg nem nyújtatik, s nem megy szükségkép éles *é*-be által. ³⁴⁾ Gyermeköcské. Ezen, a régiségben gyakran előforduló forma a szó eredetére és rokonságaira nézve különös figyelmet érdemel. ³⁵⁾ Ma: ilyenén.

detlenségnek miatta az eredet szerint való igazságot elveszté, es magát eredetbínbe ejté; minket, kik neki tagjai vagyunk, hozzá hasonlatos bínbe szile es szil. Miert kegyek hogy az eredetbín főképen vagyon az testtől; jóllehet állatja szerint³⁶⁾ legyen az lélökre: nem száll azért az eredetbín az gyermekre az szilékről, de az isteni törvénről, mint edealá megirattatik. Ennek kegyek jobban való megértésére vegyettek példát. Ím jól látjátok, mert az gabonának magja, jóllehet az polvátul megtisztíttassék, demaga ha az földbe elvetetik, magot terömt ismet polvával. Továbbá ezt-es látjok, mert ez világ szerint az nemtelen esmet nemtelent szil, hanemha azután az királtól nömösíttetik meg: ezönképen Ádámtul szilettek, mel Ádám az eredet szerint való igazságnak nömösségét elveszté, szilettenek nemtelenségnek foggyatkozásával, hanemha oztán-azután istentől nömösíttetnek meg az körösztsegnak malasztjának miatta, az menei örökségnek megnyerésére. Kérdik negyedször még-es az szent doktorok: Kitől adattatik az lélökre az eredetbín? Ez kérdésnek megértésére négy tanuságot adnak az szent doktorok. Első tanuság imez, hogy az eredetbín nem adatik istentől az lélökre. Oka ennek imez, mert istennek mindön teremttött állatja jó, mint szent Pál apastal írja. Továbbá az istennek fia valamit az mi természetünkbe plántála, felvevé, de nem vevé fel az eredetbínt, következők azért, hogy az eredetbín nincsen istentől mibennünk. Másod tanuság imez: hogy az eredetbín nem adatik az magzatra az apátul es anyátul, mert ök az eredetbíntől megtisztíttattak az körösztvíznek miatta, ugyan ezért az pogán böcsnek mondása szerint nem adhatják másnak azt, a mit nem vallnak. Továbbá gyakorta történik, hogy az gyermeknek atyja meghal az-előtt, minekelötte az gyermek az eredetbínt vonja, mert az gyermek az eredetbínt vonja³⁷⁾ akoron, mikoron az lélök az testbe beontatik, ez kegyek leszön az firfiúba negyven

³⁶⁾ Iuxta substantiam. ³⁷⁾ A sziszegő végzetű igék is sokáig megtartották a harmadik személyben a teljes igeragot, de aligha nem önhangzónak hangoztatva a j-ét, mely úgy is a harmadik személy: i (= ő) névmás-eredetű és értékű ragából sűrűdött meg, midőn az ugyanazon eredetű s értékű a e raggal pleonastice megszaporodott. Tehát vonzi-a, hozi-a stb., hol ma már az ige sziszegő végzete a ragbeli j-t áthasonította.

napra, az leánzóba kegyek két negyven napra. Történhetik azért, hogy az gyermeknek atyja meghaljon minekelőtte az lélők az gyermeknek testébe beöntessék: következők azért, hogy az eredetbín nem adatik az sziléktül az magzatokra. Harmad tanuság imez, hogy az eredetbín nincsen az testtől, sem szeplősítettik meg az lélők az testtől, miképen az test az fertelmes ruhátul: mert miképen az napnak fénye az testi állatoktól semi fertelmességöt nem vehet, sokkal jonkább³⁸⁾ az lelki világosság, azaz a mi lelkünk az testtől az eredetbínnek szeplőjét nem vonhatja. Hát honnan száll, uram isten, az eredetbín az lélőkre, ha im istentől sincsen, az sziléktül sincsen, es az testtől sincsen? Halljátok, es im megmondom. Ennek megértésére vegyök az negyed tanuságot. Negyed tanuság imez, hogy az eredetbín száll az lélőkre az isteni törvének kiadásából, mert miképen az, a ki törvén kívül³⁹⁾ sziletik, kilömben az papi méltóságra fel nem vetethetik, hanemha kegyelmeznek övele, mint meg vagyon írva az törvénekönbe; ezönképen az isteni törvének készöritéséből mindön, valaki sziletik az testből, Ádámba megförtöztetve⁴⁰⁾, vonja az eredetbínnek szeplőjét: sem vetethetik az méltóságra, azaz az angyaloknak társaságok közjé⁴¹⁾, hanemha kegyelmeznek övele, tudniamint az köröszttségnek miatta, víznek^{41*)} es vérnek kiontásának miatta, istennek szeretetiért; mert mind ez háromnak miattok elvetetik az eredetbín. Kérdik ötödször es utósor az szent doktorok: kicsodák azok, akik az eredetbínt vonzják. Ez kérdésnek megértésére tudnunk kell, hogy hármak szükségösök e mellé, hogy valaki vonja az eredetbínt, primo: parentum transgressorum generacio: első, hogy ez ellen⁴²⁾, ki az eredetbínt vonzja, származék istennek törvényének megtörő sziléktül; secundo: naturalis ab eisdem propagacio: más, hogy az ellen⁴²⁾ sziléktül ter-

³⁸⁾ Inkább; t. i. az i, mely itt gyökernek látszik, a jó (és pedig i^o) s az ig gyökerének (melyből az igen és igaz származnak), kihangzását megtartotta még; i, s így lett az: ionkább = jonkább. Epen úgy lett az említett ig-ből ama kihangzással az i^og = jog; így támadt az irg-ből (honnan: irgalom) kihangzás által az i^o-rg = jorg (jorgat) stb. Más példák: az ih (honnan: ihász) kihangzással (mert a h csak véglehellet) i^oh v. i^oh = joh és juh; ihar: i^oh-ar = juhar stb. ³⁹⁾ Mint: kétség kívül, társrag nélkül: törvényen, kétségen kívül helyett. ⁴⁰⁾ A cod. hibásan: förtöztetve. ⁴¹⁾ Mintegy: Köz-i-é. L. a 37. jegyz. ^{41*)} A codexben: víznek. ⁴²⁾ Ilyen.

mészert szerént származzék; tercio: harmad, az isteni törvének reá való kötelezése. Első, mondám, szikség hogy az, a ki az eredetbint vonzja, szilettesék ol sziléktül, kik istennek parancsolatját megtörték. Mert ha az a mi első szilénk Ádám istennek parancsolatját meg nem törte vóna, mi ő fiai nem vontok vóna az eredetbint, mel szálla mireánk Ádámnak tétemén szerént való bínéből; továbbá, ha az isten terömtene egy embört ujonan, nem az mi első szilénknek testökből, de egyebönnen valahonnan, ez ellen vóna eredetbín nélkül. Másod még-es szikség e mellé, hogy valaki voná az eredetbint, hogy természet szerént szilettesék oly sziléktül, kik istennek parancsolatját megtörték. Mert ha valaki szilettenék Ádám-tól természetnek fölötte; nem vonná az eredetbint: mint példánk vagyon urunk Krisztusról, ki jóllehet Ádám-tul vön eredetöt, demaga az ő foganatjának módisságából nem vonhatá az eredetbint, ezért, mert nem természet szerént szileték, de természetnek fölötte szent léloknek cselekedetiből. Erről mondja Leo pápa: Csak urunk Krisztus Jézus emböröknek fiok között ártatlanól szileték, mert csak ő, testi kevánságnál kil⁴³⁾ fogantatván lön embörre. Erről mondja továbbá az nagy doktor Scotus: Ha urunk Krisztos, bátor isten nevöt vóna, ha nem csak tiszta embör, miérthogy csodálatosképen szileték asszonyunk Máriátul, nem vonta vóna az eredetbint. Harmad még-es szikség ez mellé, hogy valaki vonja az eredetbint, az isteni törvének reá való kötelezése. Mert ha valaki kiváltképen való kegyelmezésből avagy malasztból ez törvénből kivétetik, ez ellen nem vonzja az eredetbint. Ugyan ezért jóllehet az bódog szíz Mária az ő származásának módjából vonta vóna az eredetbint, ezért, mert természet szerént származék szent Joachimtul es szent Anna asszontól, mint en avagy te, demaga istennek kiváltképen való malasztja, mel az ő lelkében terömteték, ötet az eredetbínbe való esettől megtartóztatta, es ő nem vonja az eredetbint. Ahol azért kérdetek⁴⁴⁾: Kicsodák azok, a kik az eredetbint vonzák: ennek jobban való megértésére négy törvényök vettetek: első törvén néz közönséggel mindönöket, mert mindön embörök, ki(k) anyjoknak méhébe természet szerént fogad-

⁴³⁾ Nélkül. ⁴⁴⁾ Kérdetik; v. ö. a 16. jegyz.

tatnak, vonzzák az eredetbínt; második törvény nézi azokat, kik anyjoknak méhökbe szentöltettek meg, ezök-es, jóllehet hogy az ő foganatjokba vonják az eredetbínt, demaga isteni malasztnak miatta még anyjoknak méhébe sziletésöknek előtte megtisztíttatnak az eredetbíntől; elleten vala az szent János es az kisebbik szent Jakab apastal. Harmad törvén néz csak egy szömélt, mint az a ki szilettetvén önönmagátul es az foganatnak módjából vonja az eredetbínt; demaga istentől kiváltképen való malasztból megtartatik; elleten lön az édös sziz Mária, mert ötet szent fia kiváltképen való malasztjából az eredetbíntől megtartá. Negyed törvény mondatik természetnek fölötte valónak, mint mikoron valaki sem vonzza az eredetbínt, sem az ő származásának módjából vonhatja; elleten lön azért urunk Krisztus sziz anyátul szilettött. Ezért mondja szent Ágoston doktor: Csak az Krisztus emböröknek fiok között vót ártatlan bárán, mert csak ő maga szileték ártatlanúl, tudniamint az ő foganatjának magjából, mert csak őmaga természetnek fölötte csodálatosképen szileték az sziz Máriátul. Ez mondásába szent Ágoston doktor nem tagadja meg, hogy ártatlanul asszonyunk Mária nem fogantatott vóna, sőt azt vallja: az megtartóztatásnak kiváltképen való malasztjának miatta. Ex premissis elucidare⁴⁵⁾ possumus, quomodo potuerit concipi sine peccato originali beata virgo Maria. Mind ez fölöl megírt kérdésökből kihámozhatjok, miképen fogantathatott az bódog sziz Mária eredetbínél kil. Mert azt valakinek tartania, hogy asszonyunk Mária firíu magnál kil fogantatott, tévölygés, es eretnökség, es urunk Krisztusnak teszön boszuságot vele, mert csak ő az, ki annál kil fogantatott, de az jó körösztyénöknek ez hitök, hogy asszonyunk-es úgy fogantatott atyátul es anyátul mint egyeb embörök; egyeb embörök az eredetbínt mind vonták, asszonyunk Máriát kegyek annak vonásátul uristen kiváltképen való kegyelmességéből megtartóztatá. Első kérdés azért imez vala: honnan támada mibennök az eredetbín? Ám úgy mondánk, hogy az első szilénknek Ádámnak bínéből, kinek bínének miatta megfosztatánk az eredet szerént való igazságtul. Asszonyunk Mária

⁴⁵⁾ Cod.: elucidari.

azért Ádámnak bínéből kiveteték istentől, miképen hogy kiveteték Évának átkából-es, kinek úgymonda uristen: Fájdalomba szilöd az te fiadat; enneten⁴⁶⁾ vagyon, hogy az több asszonyok igön nagy fájdalomba szilik fiokat, asszonyunk Mária kegyek szilé szent fiát nagy édességgel mindön fájdalomnál kil. Másod kérdés imez vala: micsoda az eredetbín mibennönk? Ezt ugyanott megmagyarázóok. Harmad kérdés imez vala: miképen szeplősittetik meg az lélok az eredetbínnek miatta? kit-es megmagyarázánk. Ez két kérdésből megtetszik, hogy asszonyunk istennek kiváltképen való ajándokából megtartóztathatott az eredetbínből, mert az anyai tisztosság ezt követi⁴⁷⁾ vala. Negyed kérdés imez vala: kitől adattatik az lélokre az eredetbín? Ám megmondók, hogy az istentől kiadott törvénről; mikoron azért az isten ne legyen köteles az ő törvényére, nyilván vagyon, hogy ez törvénből kivehette szent anyját, ugyanezért ki-es vevé. Ötöd es utósó kérdés imez vala: Kicsodák azok kik az eredetbínt vonzják? Ám megmondók, hogy mind azok, kik Ádámtól természet szerint származtanak. Asszonyunk-es természet szerint származék, es vonnia kell vala az eredetbínt, de istentől attul kiváltképen való kegyelmességéből megtartóztaték. Ó azért bódogságos szíz Mária, tisztaságos szíz, kibe seminemő szeplő ninesen; emleközzél meg, mert tegődet uristen választott öröktül fogva hogy légy tisztaságos es emböri nemzetnek szószólója. No azért, ó kegyösségös asszonyom, minekünk egyetlen egy reménségünk, minket ajánlj az te szent fiadnak, es az te ergalmasságos⁴⁸⁾ szömeidet mireánk térihed⁴⁹⁾, es az Jézust, az te méhednek áldott gömöcsét, ez szánkivetésnek utána minekünk megmutas-sad. Ó kegyös, ó kegyelmes, ó édos Mária, engedjed minekünk az te érdömödnek miatta, hogy mi, kik tegődet mindön bínöktül tisztának vallunk, mindön bínökből megtisztí-tassunk, es jövendőbe az te szent fiaddal es veled országol-hassunk Amen. Et tantum de primo.

Ez predikációnak második része leszön az megtartóztatásnak alkalmasságáról, mel mellé im eleten⁵⁰⁾

⁴⁶⁾ Inneten; v. ö. az 1. és 21. jegyzést. ⁴⁷⁾ Követeli. ⁴⁸⁾ Irgalmasságos; v. ö. a 21. jegyzést. ⁴⁹⁾ Térítsed, fordítsad. ⁵⁰⁾ Maiasan: im illetén.

kérdést támaszthatna valaki: Hogyha alkalmas vala-e ez, hogy az isten asszonyunk Máriát az ő természet szerént való foganatjába az eredetbintől megtartóztatná? Ez kérdésre fel-lelhetünk, hogy alkalmas vala, mint ezt megbizonúthatjok három okossággal⁵¹⁾. Először szent írásbeli okossággal. Mert alkalmas, hogy urunk Krisztusba, istennek fiába, semi ne vettessék, mel éktelenségöt jelöntene, mikoron ő legyön örök világosságnak fényössége es szeplónél kil való tikör. De ha asszonyunk Mária eredetbínbe fogantatott vóna, tehát ez urunkba éktelenségöt jelönthetne, tudniamint hogy anya vala mikoron bínbe vót. Erről monda szent lélok isten az bősnek szája átal: az anyának éktelensége az szive: alkalmas lón tehát, hogy asszonyunk az eredetbintől megtartóztatnék, hogy az éktelenség urunkból kirekesztetnék. Másodszor törvénbeli okossággal, mert mindön törvénnnek mutatássával igön gonosz fiúnak ítétetnék az, a ki édös szilejét megótalmazhatná az ellenségtül, es szabad akarátja szerént az ellenségnek kezébe hagyja esnie; es azért még az isteni törvénnnek-es ellene vóna, mert ugymonda isten: tisztölled atyádat és anyádat. Továbbá az természetnek törvényének-es ellene vóna, mert ugymond az pogán böcs: szileinknek meg nem fizethetjök mit velönk töttenek; de ha asszonyunkat urunk Krisztus az eredetbínbe hatta vóna esnie, tehát ördögnek kezében esött vóna. Hogy azért az gonosz fiúság urunktul kirekesztessék, szikség lón urunknak szent anyját az eredetbintől megtartóztatnia. Harmadszor es utószor természetnek okosságával, mert im jól látjok ez világ szerént ha valamel felségös király országába valamely szolgálját felmagasztalná, sokkal^{51*)} jonkább illenék anyját felmagasztalnia: ugyan ezönképen, ha úristen Ádámot es Évát es az angyalokat kezdetben tisztán terömté, kik istennek csak szolgálái, sokkal jonkább édös anyját kelle mindön binnél kil terömtetni, ki mindön angyaloknak karok fölött fel vala magasztalandó. Ó azért bódog sziz Mária, bizon te szép vagy, es mindön malaszttal teljes, teátalad adatik azért az binösöknek mind az malaszt, mind az dicsőség. Ámen. Et tantum de secundo.

⁵¹⁾ Okoskodással: ratiocinio. ^{51*)} Cod.: sokkal, tollhibából.

Ez predikációnak harmadik része leszön kilömbkillömb példákról, kikel úristen kijelöntötte, hogy édös anyja mindön bín nélkil fogantatott es sziletettött. Első példát azért vegyünk az Tolosanumbeli érsökről, kinek Ildefonsus vala neve. Ennek ez érsöknek asszonyunk Mária gyakorta megjelönik vala, es hozza eccör (egyször) neki az menei Paradicsomból papi ruhát, mel még most-es ott az várasba vagyon. Parancsolá azért neki, hogy az ő foganatjának napját esztendönkéd szolgálná. Ugyanezért ez szent érsök asszonyunknak foganatjáról nagy szép könvet szörze, mel könne bizonútja ötet mindön eredetbinnél kil fogantattnak lenni. Ez könö⁵²⁾ azért asszonyunknak oly igön kelle⁵³⁾, hogy az érsöknek kezéből eccör kivevé, es felnítá, es megolvassá, es neki irásáról hálakat ada. Más példánk vagyon Alesbeli Alexander doktrorról, ki mikoron Párizsba tanítaná az diákokat erre, hogy asszonyunk Mária eredetbínbe fogadtatott, ol igön nagy kórság essék reá, hogy olmint⁵⁴⁾ elviselhetetlennek láttatik vala. Ez kórságot azért esztendöröl esztendöre csak asszonyunknak foganatja napján szenvedí vala. Végre megesmeré magát, es felfogadá, hogy ha megvigasznek⁵⁵⁾, az ő mondását megvonná⁵⁶⁾, es hogy az szent Ferenc szörzetébe menne be⁵⁷⁾; es ime legottan megvigaszék, es az szörzetbe bemene, es mondását, melet asszonyunk ellen mondott vala, megvonná; ennekfölötte asszonyunknak eredetbinnél kil való foganatjáról nagy szép könvet szörze; halálának idején-es magát asszonyunknak ajálván, imezt mondá: tellességgel szép vagy en jegyössöm, es sem eredetbínnek szepölje nincsen tebenned! es lelkét így adá meg az szíz Máriának. Harmad példánk vagyon egy predikátorról, kinek frater Henricus vala neve, ki szent Damonkosnak szörzetéből való vala. Ez mikor asszonyunknak foganatja napján predikállott vóna, es az predikáción azt bizonútotta vóna, hogy asszonyunk eredetbínbe fogantatott, ugyan az predikáción leessék, megnémula, es nagy szernyő halállat meghala. Negyed példánk vagyon még-es egy fráterről, ki szent Ferencnek szörzetéből való vala. Ez mikoron egy várasba, kinek Tolo-

⁵²⁾ *Könö, könü, könv, könyü, könyo* e szónak a régiségben előforduló különféle formái. ⁵³⁾ Azaz kellemes vala, tetszék. ⁵⁴⁾ Mintegy, szinte. ⁵⁵⁾ Meggyógyulna. ⁵⁶⁾ Visszavonná. ⁵⁷⁾ Mely mindig lelkes védője volt e tannak.

sanum neve, predikállott vóna az szíz Máriának tisztaságos foganatjának ellene, es azután akarna missét mondanía, az ótáron, melre márvánkőből asszonyunknak képe felfaragtatott vala, ím csodálatos dolog, legottan az kép háttal fordula az fráterhoz: mind ez napig így áll ez kép, mint mondják azok, akik látták; az fráter kegyek legottan megvakúla. Tehát szívének töredelmességével felfogadá, hogy ha megvigaszne, mondását meghíná⁵⁸⁾, es legottan megvigaszék. Ő-es mondását mind az népnek hallására meghívá. Ötöd példánk vagyón még-es egy predikátorról, ki szent Damonkos szörzetiből való vala; ez, mikoron eccör predikállana Aragóniának országába, egy ördögöst^{58*)} készöríte, hogy megmondana egy nagy kétségös dolgot, mellet elméjébe forgat vala, tudniamint, ha az szíz Mária eredetbinnélkil fogantatott, avagy nem? Tehát az ördögös nagyon felkaita⁵⁹⁾ mondván: Jaj, jaj, jaj azoknak, kik az szíz Máriának foganatjának inepét nem illik⁶⁰⁾, es az szíztől gonoszt mondnak. Ezöket hallván a fráter, ő-es azután asszonyunknak foganatjának innepét ajétatossággal szolgálá. Hatod példát ír szent Anselmus doktor, hogy egy várasba vala egy kananok, ki pap vala; ez naponkéd szokta vala asszonyunknak zsolozsmáját nagy ajétatossággal megmondania. Mikoron azért egy étszaka jöne egy faluból, holott testi bínbe essött vala, es sietne az várasba, holott lakozik vala, kell vala neki egy folyóvizön áttalmennie; tehát őmaga egy hajóba beille⁶¹⁾, es kezdé maga az hajót áttaleveznie. Ezönközbe kezdé asszonyunknak veternejét-es olvasnia. Mikoron azért jutott vóna az víznek közepére, ime jelönének ördögöknek soksági, es az hajót vele egyetömbe elmeríték, es lelkét, mint érdömlötte vala, pokolra vivék. Harmadnapon azért, mikoron az kénokba vóna, láttattatik neki, hogy asszonyunk Mária szentöknek sokságával oda ment vóna, es monda az ördögöknek: Miokaért gyötritök az en szolgámnak lelkét? Felelének az ördögök, es mondanak: Ez lélok minket illet, mert az mi dolgunkba, tudniamint az testi bínbe, fogatott meg. Tehát az kegyös anya, bínössöknek reménsége, monda: Ha ez lé-

⁵⁸⁾ Visszahíná, visszavenné. ^{58*)} Daemoniacus. ⁵⁹⁾ Kajáta, kajálta, kiálta. ⁶⁰⁾ Üllik. ⁶¹⁾ Beüle.

löknek azénak kell lenni, kinek mivelködetibe fogatott meg, tehát jonkább illet minket, hodnem⁶²⁾ titöket, mert akoron, mikoron ötet megölétök, az en veternyémet mondja vala. Tehát az ördögök ezt hallván, megiedének, es onnan mind elfutának. Asszonyunk kegyek vevé az lelköt, testébe bocsátá, es ötet feltámasztá, es az víznek fenekéről az víznek partjára hozá. Tehát ez kananok ezön igön megörölvén, leesék asszonyunknak előtte, es monda neki: Dicsősséges szíz, mint hálálhatom ezt en meg neköd. Kinek monda asszonyunk Mária: Intlek tegödet, hogy ezután ójad magad az testi bintól, es az en foganatomnak innepjét ajétatossággal illed⁶³⁾, es mindenöktől illendőnek⁶⁴⁾ hirdessed szent András havának nyócad napján. Ezöket megmondván, az kananoknak látására menországba méne; ö kegyek asszonyunknak parancsolatját szeretettel betellesitvén, az pusztába futa penitenciának tartásának okaért, holott az szíz Máriát, mig éle, nagy ajetatossággal szolgálá, es foganatjának innepét szeretettel illé. Ez példákbl vehetitök azért, ó ajétatos lelkök, Krisztusnak vérével megváltottak! mely igön jó az szíz Máriát ajétatossággal szolgálnia, mert ö el nem hagyja az ö szolgálit es szolgáló leányit szikségökbe, söt az ötet tisztölöket az kárhozattul megoltalmazja, es menországba öket igön felmagasztalja. Ó azért mindönható istennek anyja, mi idvösségünknek reménsége, ó angyaloknak asszonya! minket tehozád kajátókat kegyös szömeiddel megtekénts, es ett⁶⁵⁾ ez világon nyerjed szent fiadnak malasztját, es jövendöbe az ö szent színének látását, kit engedjön nekünk atya es fiu es szent lélok isten! Amen.

⁶²⁾ Hogynem. ⁶³⁾ Dunántuliasan: illjed helyett. ⁶⁴⁾ Üllendőnek. ⁶⁵⁾ Itt; v. ö. a 21. jegyzést.

II.

SZÉP ÉS AJÉTATOS PREDIKÁCIÓ ASSZONYUNK MÁRIÁNAK SZILETÉSÉRŐL.

A „TIHANYI CODEXBŐL.”

Urnak nevébe kezdetik egy szép es ajétatos predikáció asszonyunk Máriának sziletéséről.

Lux orta est justo: rectis corde leticia. Psalmo nonagesimo sexto: Világosság támada az igaznak, egyenös szivöknek¹⁾ vigaság. Ez igéket megírá Dávid próféta isteni dicséretéről szörzött könnének kilencvenhatodik részében, mely igék mellé az bódog szíz Máriának sziletéséről három lelki tanuságtok leszön: első asszonyunknak lelkének méltóságos vótáról, más asszonyunknak testének szépségös utáról, harmad az ő sziletésének módisságáról.

Mondám, hogy első tanuságtok leszön asszonyunknak Máriának lelkének méltóságos vótáról, mel mellé imez tanuságot vegyétök, hogy az isten nagyobb hatalmassággal es böcsességgel terömté asszonyunk Máriát lelke szerént, hodnemmint mind az angyalokat, ez ez világot, es mind az benne való állatokat. Hogy kegyek ez úgy legyön, megbizonyujthatjok²⁾ először okossággal³⁾ es jelösben három rendbeli okossággal. Először az méltóságnak okosságával; mert az bódog szíz Mária öröktül fogva választatott vala istentől; es időben oztán így terömteték, hogy... ol méltóságos hajloka⁴⁾, menyországnak királné-asszonya, mindön angyaloknak es mind ez világnak es benne valóknak asszonya. Azért ez nagy méltóságért az istennek felségös böcsességének kelle őt lelkébe mindön angyaloknál es egyeb terömtött állatoknál méltóságosban terömtenie. Másodszor az igön közel lételnek okosságával; mert minevel valami istenhöz közelben vagyon, anneval⁵⁾ azon istentől nagyobb hatalmassággal es böcses-

¹⁾ Szivűeknek. ²⁾ Vagy: megbizonyujthatjuk, a régi ikerhangu (diphthongusos) forma, melynek helyébe utóbb a tiszta *it* képző lépett: megbizonyíthatjuk.

³⁾ Okoskodás, ratiocinium. ⁴⁾ Hajléka. — Egyébíránt itt valami hiányzani látszik. ⁵⁾ A régi formák: *ane* (közép *e*-vel), *anne*, *anye*, *annye* (az utóbbi egész a XVII. századig, de ragozáskor már a közép *e* végzet ékelésével), míg a mai „annyi” hatalmazott el.

séggel terömtetött; jóllehet az istennek hatalmassága felől mindönök egyenlő hatalmassággal terömtetettek legyen, mind nagyok mind kisedők: mint ennek megértésére vegyünk példát: Az kő, es az angyal, az ég avagy menyország istennek egy bölcsességével es hatalmasságával terömtettek, demaga az angyalnak es menyországnak terömtésébe istennek nagyobb hatalmassága tetszik meg, hogynemmint az kőnek terömtésébe, mert az angyal közelben vagy on istenhöz, hasonlatosb-es hozzá, hodnemmint az kő. Mikoron azért asszonyunk terömteték, így terömteték, hogy az ő szent vére, kiből az istennek szent fia az embörségöt felvévé, elválaszthatlan egyesítették⁶⁾ istönhöz, hát lelkét méltóságosban kelle istennek terömtenie mindön terömtött állatoknál, ezért, mert urunk Krisztusnak utána mind angyaloknál, mind emböröknél jonkább egyesítették lelke-es istenhöz⁷⁾ az malasztnak es az dicsőségnak miatta. Harmadszor az nagy ellenkődésnek okosságával, im elletenképen⁸⁾, mert minevel valaminemő dologba nagyobb ellenkődések találtatnak az dolognak megtételébe, istennek nagyobb hatalmassága es bölcsessége jelöntetik ki: mint ennek megértésére vegyetők példát: Ha valaki halottat támaszthatna, avagy az napot déltől naptámadatra vonhatná, mikoron ezek természet szerint ne lehessenek⁹⁾; ha valaki ezeket tehetné, igön nagy bölcsessége es hatalmassága jelöntetné ki benne; de az isten terömtvén az angyalokat es ez világot, sem szörzött hatalmassága, sem mindön-megtehető¹⁰⁾ hatalmassága — mert az istenbe ez két hatalmasságok vannak¹¹⁾ — az ő terömtésének ellene nem mondanak, mert Dávid prófétának mondása szerént: monda, es legottan lőnek, parancsola, es terömtetének. De asszonyunk Máriának terömtésébe az istennek szörzött hatalmassága sokba az terömtésbe istennek ellene ellenkődik vala, meleket mindöntehető hatalmasságával elvégezött vala megtennie. Mert elvégezte vala, hogy ez

⁶⁾ A cod. hibásan kétségkívül: egyesítnek. ⁷⁾ Itt még e két szó áll a cod. „minnek miatta“, töredéke talán egy kimaradt helynek. ⁸⁾ Im illetéknépen.

⁹⁾ Latinosság. ¹⁰⁾ „Mindent megtehető“ helyett. A tárgyeset alanyeset helyett igen gyakran használtatott a régiségben, s használatik mind maig a népi nyelvben is. ¹¹⁾ A cod. illető (90-d.) lapja alján e hely deákja is feljegyeztetett ekép: „Duplex est in Deo potencia, scilicet ordinata et absoluta:“ amaz a szörzött, ez a mindön-megtehető hatalmasság.

leányzó, mindönkoron szíz lenne, demaga fiunál kil ne lenne ; továbbá ezt-es elvégezte vala, hogy ez szíz szent lélektől fogadna férfiuagnál kil; továbbá ezt-es elvégezte vala, hogy fogadna ¹²⁾ nem tiszta embört, de bizon ¹³⁾ istent es bizon embört, es hogy azt szílné, kitől mind ő, es mind egyéb állatok terömtettek : et hec omnia erant impossibilia ordinata potentia : es mind ezek lehetetlenök valának az istennek szörzött hatalmassága felől, ezért, mert az természetnek törvényének, istentől szörzöttnek, ellenködői valának : es demaga uristen mind ezöket az szíz Máriába megtevé es tekellé: mivel? mindöntehető hatalmával; azért ebbe uristen igön nagy hatalmasságát es böcsességét jelönté ki. Secundo ostenditur autoritatibus: másodszor még-es megmutattatik, hogy asszonyunk Máriának terömtésébe nagyobb hatalmasságát mutatá, es böcsességét, uristen, hodnem az angyaloknak es mindön egyéb terömtött állatoknak terömtésökben, szent irásokkal, kiről úgymond az szent Bernárd doktor: nagy dolgokat tött uristen az terömtött állatokba, demaga az istennek ujjai semit, felségösb es nagyobb dolgot, nem tött, miképen az szizet, istennek anyját, kit mind az nap es az hód csodálnak. Secundo auctoritate Anselmi. Úgy mond továbbá róla szent Anselmus doktor-es: Semi tehozzád, asszonyom, egyenlő es hasonlatos, mert mindön a mi vagyom, avagy hogy fölötted vagyom, avagy alattad vagyom: a mi tefölötted vagyom, csak isten az, a mi kegyek alattad vagyom, mindön valami nem isten. Úgy mond még-es azon szent Anselmus: Szikség vala, hogy az embörnek, tudniamint az Krisztusnak, anyja ol tisztasággal fénlenék, kinél isten alatt nagyobb nem értetnék. Tercio, auctoritate Jeronimi; úgymond szent Jeronimus doktor-es: Az a kiről szólunk, magasb az égnél, mélyebb az tengörnél. Azért ha égneek mondjalak teged, ő bódog szíz Mária, annál magasb vagy; ha emböröknek anyjának mondlak, önáloknál méltóságosb vagy; ha istennek ábrázotjának mondlak, méltó vagy arra; ha angyaloknak asszonyának, az vagy: kihöz hasonhatlak ¹⁴⁾ tegödet, méltán nem tudom. Ez ő nagy méltóságát kegyek kijelönté önönmaga az szent evangeliomba, mikoron azt

¹²⁾ Fogana. ¹³⁾ „Igaz“. ¹⁴⁾ Hasonlíthatlak.

mondá: Fecit mecum dominus magna: Tön envelem úr na gyokat, ki hatalmas es szent az ő neve. Tercio ostenditur exemplariter: harmadszor megmutattatik hogy uristen az szíz Máriának terömtésébe nagyobb hatalmasságot es bölcsességet mutata meg hodnem az egyeb állatoknak terömtésébe, példakkal: Első példát azért vegyétök, istenbe szerelmes hűgaim, az szent írásnak szeriből. Mit terömté azért uristen az szent írásnak mondása szerént nagyobb tanács-csal, mondhatnátok ti, mint¹⁵⁾ az angyalokat: de az angyaloknak terömtésökről úgy ír Mójzses próféta: Monda az isten: legyön világosság, es lön világosság; mel világosságon az angyeli természet értetik szent Ágoston doktor-nak mondása szerént; azért ime uristen az angyalokat csak egy szavával terömté. Továbbá, ha mondanátok: mint¹⁶⁾ ez világot es az benne való állatokat? Nyilván vagyon, mert ezöket-es csak beszédével terömté, kiről úgymond Dávid próféta: Ipse dixit, et facta sunt: ő monda, es lőnek, parancsola es terömtetének. Ha azért az szent írásnak mezeire beme-gyünk, megtaláljok, mert semit uristen nagyobb tanács-csal nem terömtött, mint embörnek ő lelkét, mert mikoron az terömtették, nem csak az isten monda, de mind az atyaisten, mind az fluisten, es mind az szent lélok isten olmint tanács-kodván mondanak: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram: Tegyük embört az mi képünkre es hasonlatosságunkra. Mert miképen az isten három, szömé-lébe, es egy, állatjába, ugyan ezönképen uristen embörnek lelkét így terömtötte, hogy egy, állatjába, es három va-gyon benne, tudniamint: emléközet, értelöm, es akarát. Ime azért megtetszik, hogy uristen nagyobb tanács-csal es bölcsességgel terömté az embörnek lelkét, hodnem az angyalokat, az egeket, az földet, es az benne való állatokat. Ó azért mel igön nagy es csodálatos az léloknek méltósága! Ó mel igön nagy az mi istenünknek lelkünkhöz való szereteti! De kérddhetnétök ti engömet, Krisztusnak szolgáló leányi, es mondhatnátok: Mi okaért akará uristen az lelköt nagyobb tanács-csal, hatalmmal es bölcsességgel terömtenie, hodnem-mint az több terömtött állatokat? Bizonyával nem egyebért,

¹⁵⁾ és ¹⁶⁾ A codexben „mert“ áll.

hanem ezért, mert az istennek fia jövődőbe embörré vala leendő. Mind ezökből azért megtetszik, hogy uristen igön nagy böcsességével terömté az embört, ezért mert az isten embörré vala leendő, es mindön angyaloknak fölötte, úr Krisztusnak Jézus szömélébe, felmagasztatandó az emberiség; sokkal inkább, mikoron eljöve az idő, hogy terömténé az szíz Máriát, kitül az emböri testöt fel vala veendő, az ő lelkét nagyobb tanácsesal, hatalmassággal es böcsességgel terömté mind az angyaloknál, mennél, földnél, es az benne való állatoknál. Secundum exemplum accipiamus ex doctoribus sacre pagine: másod példát még-es vegyünk ezeknek megértésére az szent írásbeli doktoroknak mondásokból. Mel szent doktorok az szent írásnak szeribe im elleten kérdést támasztnak: hogyha az uristen asszonyunk Máriát jobban es szebben terömtette vóna-e lelkébe annál, a mint terömtötte, avagy nem? Ez kérdésre felelhetünk azon szent doktoroknak mondások szerént, hogy jónak es tekéltösnek az mondatik, kihöz az jóból semi nem adathatik: de asszonyunk Mária minebe istennek anyja vala, eleten¹⁷⁾ vala: hát ebből ez követközik, hogy ötet tekéltösben nem terömtette. De hogy ezt megértsétök, úgy mondnak az szent doktorok, hogy az isten mindön terömtött állatot végphetetlen jobban terömtöthött vóna az történet szerént való tekéltösösségbe: de az állat szerént való tekéltösösségbe nem tehette. Mind ennek megértésére vegyetök példát: Az isten nem teheti, hogy az egy szám több vóna egynél, továbbá az kettő hogy több vóna kettőnél, az három háromnál, az négy négynél; így mondok az több számokról-es. Ezt megtehetné, hogy többé tehetné az egyet egynél, de ottan nem vóna egy, az kettőt kettőnél, de ottan nem vóna kettő, így mondok az többiről-es. Ugyan ezönképen, jóllehet az uristen beatam Virginem ut dei creaturam, az bódog szíz Máriát miképen terömtött állatját tekéltösben terömtette vóna az állat szerént való tekéltösösségbe, de ezt nem tehette, hogy tekéltösben anya lött vóna, es tekéltösben fiúnak anyja. Mert imez háromnál¹⁸⁾ semi jobb nem lehet, tudniamint urunk Krisztusnak embörségénél, menyországnál, es asszonyunk Máriánál

¹⁷⁾ Maiasan: ilyetén. ¹⁸⁾ Cod.: háromnél, kétség kívül a leíró hibájából.

— értsed: istennek alatta. Ez kegyek megtetszik imezből, mert ez hármak vallnak¹⁹⁾ neminemő véghetetlen méltóságot az véghetetlen jótul, mely az isten. Urunk Krisztusnak azért embörsége vall²⁰⁾ véghetetlen méltóságot, a minebe egyesített az istenséghöz, mel véghetetlen jó, ugyan ezönképen az menyország-es vall véghetetlen méltóságot enneben²¹⁾, mert az menyország nem egyeb hanem istennel való élés. Asszonyunk Mária-es véghetetlen méltóságot vall, a minebe istennek anyja lön. Mind ezökből²²⁾ azért megtetszik, hogy asszonyunk Mária, lelkébe, ol nagy tekéletösségbe terömtették, hogy semi terömtött állat nállánál tekéletösbnem lehetött, sem kegyek lehet. Azért mind fejenkéd ötet ajétatos-sággal tisztöljök, miképen menyországnak királné-asszonyát, angyaloknak es emböröknek asszonyát, istennek édös anyját: mert, ugymond, szent Bernárd doktor: Qui Marie, sicut debet, servit devote: valaki asszonunk Máriának miképen kell, ajétatosson szolgál, el nem vesz hálálának idején. Ó azért bódog szíz Mária, ó istennek dicsőségös anyja, az te dicsőségödnék es jóvótodnak méltóságaért vígy minket bínösseket az te nagy dicsőségödre halálunknak utána. *Secundum documentum erit admirabilis corporalis decoris virginis marie.* Istenben szerelmes hűgaim! másod tanuságtok leszön asszonyunk Máriának testének csodálatos szépségéről. Mert miképen az szíz Mária, lelkében, mindön terömtött állatoknál nömösb es tekéletösbnem vala, mint edefel²³⁾ megmondatték, ezönképen testében-es egyebeknél nömösbnek, tekéletösbnem es szebbnek kelle lennie. Ennek kegyek első oka imez, mert az nömösb lelköt nömösb test illeti: enneten²⁴⁾ vagyon, hogy az emböri test nömösb az egyeb oktalan állatoknak testöknél az okos lélökhöz való egyesöléséjért. De miérthogy az bódog szíz Máriának lelke vala az ő fiának lelkének utánna mindön lelköknél nömösb, tehát testöt-es szent fiának testének utána mindön testnél szebbet vallott, úgy hogy méltán mondathatik²⁵⁾ öröla az, a mi mondaték Judit asszonyról: *Non est talis mulier super terram: nincsen elleten*²⁶⁾ asszonyállat ez földön tekintetibe, szépségébe, es beszédinek értelmébe. *Secunda ratio: Másod*

¹⁹⁾ Habent. ²⁰⁾ Habet. ²¹⁾ Ennyiben. ²²⁾ Cod.: ezöböl. ²³⁾ Idefel. ²⁴⁾ Inneten. ²⁵⁾ A cod.: mondhatatik. ²⁶⁾ Ilyetén.

oka imez: mert az pogán böcsnek mondása szerint, ha az természet meg nem bántatik, az fiu hassonlatos leszön atyjához avagy anyjához; az szent lélok isten kegyek urunknak foganatjába meg nem bántathaték, sem tévölöghete, kinek cseleködetiből az szíz fogada: azért tehát következők, hogy miképen urunknak teste vót egyesítettött az istenséghez, mindön egyeb emböröknek testöknél szebb vót, Dávid prófétának mondása szerint, ki úgy monda: Speciosus forma pre filiis hominum: szépségösb ábrázat emböröknek fioknál; ezönképen Krisztusnak utánna anyjának teste-es. De az testi szépség áll főképen az testnek mine vótába²⁷⁾, színébe, es az tagoknak alkalmas helhöztetisiben, azért imár ez mellé elesztebb²⁸⁾ kérdhetnétek: Valon, uram isten, az bódog szíz Mária nagy avagy magas vala-e állapotjába, avagy kegyek kiseded? Ez ti kérdéstökre felelök en az nagy Albert doktornak mondása szerint, hogy az szíz Mária igön fölötte magas sem vala, es igön kiseded sem vala, de alkalmas állapotu. Vala kegyek ezen doktornak mondása szerint magaságába olmint²⁹⁾ kilencedfél araszni, alkalmas araszú emböröknek araszokkal. Hogy kegyek magosságába ekkora lött legyen, megérthetitök imebből, mert az ő szent fiának teste alkalmas mine vótot valla, úgy hogy igen magas sem vala, mint az óriások, igen törpe sem vala, mint az kiseded embörök. Mikora³⁰⁾ lött legyen kegyek, ám Romába felirták, kinek hosszúsága alkalmas araszú emböröknek araszokkal kilenc araszne³¹⁾. Jól láttok kegyek, hogy természet szerint az nagy avagy magastul ismét magas szillettetik, ha az természet valamibe meg nem bántatik; ezönképen az kisedtül esmet kiseded. Mikoron azért az természet asszonyunkba semibe meg ne bántatott legyen, következők tehát, hogy miképen urunk Krisztus vót alkalmas magas, ezönképen alkalmas magas vót az ő szent anyja-es. Ezt jelönté ki az böcs Cantic. septimo capitulo: Quam pulera es, et quam decora: egy kövnének hetedik részében mondván: Mel szép vagy, es ékös, drágalátos, jegyössöm, az gyönyöröségökbbe, az te állapotod hasonlattatott az pálmához, mel pálmafa állatjába

²⁷⁾ Mennyi-voltában, azaz mekkoraságában. ²⁸⁾ Elebb, elsőben. ²⁹⁾ Mintegy

³⁰⁾ Mekora helyett, mint imez emez helyett, és számtalan más helyen, hol az e (ez) mutató névmás i-re változott. ³¹⁾ Arasznyi.

magas. De mondhatnátok, istenbe szerelmes hűgaim: Im értjök imár, hogy az szíz Mária, állapotjába, alkalmas magas vót; de akarnók imár megtudnunk tőled, ki ezt írtad az édos szíz Máriának dicséretire, hogy ha az ő teste vót-e kövér, csontos, avagy ösztövér? Ezt-es im megírom en nektek. Úgy mond az nagy Albert doktor, hogy az bódog szíz Máriának testébe vót alkalmas egyenlőség, úgy hogy az ő teste igen kövér sem vót, es igön ösztövér sem vót; oka kegyek ennek imez, mert az nagy kövérség leszön embörbe az hideg es igön nedves természettől, az ösztövérség kegyek leszön az nagy hévségtől es asszuságtul. Az testnek azért szépsége leszön mind az nedvességöknek egyenlőségiből, mel nedvességök embörbe vannak. De asszonyunk Máriának testébe az nedvességök alkalmasképen valának, hát ebből következik, hogy az ő teste sem igön kövér nem vala, sem kegyek igön ösztövér, de alkalmas szép állapatu. Másodszor még-es az testi szépség áll az színbe, mert az emböri testbe³²⁾ három színök vannak. Első szín vagyon az testnek bőrében, másod az hajakba, harmad az szömökbe. Először azért kérhetnétök, valjon asszonyunk Máriának testének bőre minemő színű vala, utrum albi, vel nigri, vel rubri, vel conmixti? fejer vót-e, avagy fekete, avagy vörös, avagy kegyek sem igön fejer, sem igön fekete, sem igön vörös? Ó bódog szíz Mária, adj malasztot enneköm, te binös szolgálcskádnak, hogy az te szolgáló leányidnak, kik az tisztaságba tegödet mind halálilig követnek, az te testi szépségödet írhasam igazán meg. Hogy megértsétök azért: embörnek testének bőrének négy színe vagyon: első fejréségből es vörösségből szöröztetött, más szín fekete, harmad fejer, negyed vörös. Csak az azért az szép szín, mely az fejréségből es vörösségből vagyon, az több színök az elsőhöz képöst mind ékteleennek mondatnak. Miért? Ezért hogy az fejer szín embörnek bürin³³⁾ vagyon az fázásnak bővölkedéséből, mert az igön fejer testő embörök igön fázékonyok es nyálokfutók. Továbbá az fekete szín emböröknek testökön vagyon az nagy hőségnek bővölködéséből, mert ezek igön meleg testök. Továbbá az vörösség emböröknek bőrökön vagyon az bennök való

³²⁾ Cod.: tesbe. ³³⁾ Bőrin.

nedvességöknek nem szerivel való lételokról. Valamel embörök azért az három színű bőrt vallnák testökön, nem jó természetüknek mondatnak, ezért mert az fejr bőrök avagy hussúk igön testiek, hettságosok³⁴⁾ es rágalmazók. Továbbá az fekete bőrök avagy hussúk igön álnokok es komorók³⁵⁾, es az igön vörös bőrök avagy hussúk igön haragossak³⁶⁾ es bosszúállók. De amaz első bőrök, kiknek hússok fejérből es vörösből szöröztetött, igön jó természetön valók: ezek igön tiszták, józanok, es mindönkoron vidámok; ez szint vallá asszonyunk szíz Máriának teste-es, mint az nagy Albert doktor mondja. Secundo de colore capillorum. Mondhatnátok imár istenbe szerelmes hűgain: Ím megértöttök imár minemő szint vallott édös szíz Máriának teste, de akarnók azt-es megtudnunk es értenünk, haja minemő vót öneki? Ím ezt-es megírom en tinektök, es kérlek hogy megtanuljátok. Ennek azért megértésére vegyétök imez három tanuságot. Elsőt imezt: hogy az bódog szíz Máriának nem vót igön fodor haja, mert az hajnak igön fodorsága vagyon az fázékonságnak bőségből. Az igön fodor hajúk azért természet szerént igön fösvényök es telhetetlenök: de az bódog szíz Mária nem vala sem fösven, sem telhetetlen: azért tehát nem vallott ő igön fodor hajakat. Más tanuságot imezt, hogy asszonyunknak hajai nem valának ritkák, sem igön keményök, sem igön fejrök: mert a kik ellen³⁷⁾ haját vallnak, ezek természet szerént igön gorombák³⁸⁾ es irás nem foghatók³⁹⁾. Harmad tanuságot imezt, hogy asszonyunk Mária nem vallott szintén vörös hajakat-es, mert ez leszön az embörbe való melegségnek bőségből, ez elletenök⁴⁰⁾ azért természet szerént hitötlenök. Tehát, uram isten, valon minemő színű vót az édös Máriának ő haja? Úgy mond az nagy Albert doktor, hogy fekete színű vót, mert az szép es jó természetön való testöt ez illeti. Ezért mondja egy természettudó böcs, hogy az

³⁴⁾ Kétség kívül így kell javítanunk a codexmásolat (vagy bár maga a codex) olvasását: ketsegössök, mely szónak itt semminemű helyes alkalmazása nincs. „Hett“ és „hettságos“ a régiéknél gyakran fordul elő „hiu, hívságos, bolondoskodó“ értelemben. ³⁵⁾ A codexben kumuru iratik (ilyen a szomoró s a mai szomorú). ³⁶⁾ A codexben: haragus áll. T. i. az u a régenten szigorún megkülönböztetett tompa v. zárt rövid o-t fejezte ki. Az imént (35. jegyz.) álló kumuruban is ily tompa rövid o-t kell hangoztatni. ³⁷⁾ Ellen: ilyen. ³⁸⁾ Rudes. ³⁹⁾ Irástudásra nem alkalmasak. ⁴⁰⁾ Azaz: illetének. A codexben a másoló hibájából „ellenetök“ áll.

olletan⁴¹⁾ embör jó természetön való, kinek gyermökségébe vörös hajai vannak, es oztán megállapadott korában feketéjé változnak. Asszonyunk Máriáé azért elleten⁴²⁾ vala. Hogy kegyek asszonyunk Mária fekete haját vallott legyön⁴³⁾, megérthetitök imebből, mert a mi⁴⁴⁾ urunk Krisztus, mikoron szent színét szent Vernike⁴⁵⁾ asszonnak adá az fátyolon, fekete haját es szakált hagyja rajta, mint írva-es⁴⁶⁾ látjátok : kiből vehetitök, hogy urunk Krisztusnak fekete haja es szakála vót, tehát asszonyunknak-es olletan haja vót, mert asszonyunk igön hasonlatos vót az ő szent fiához. Továbbá ezt-es jól látjok, hogy az zsidók községgel⁴⁷⁾ fekete haját vallnak, asszonyunk szíz Mária kegyek zsidó nemből való vala, hát ő-es fekete haját vallott, de nem igön feketét, hanem alkolmast, mel illeti vala az szép feje rózsa testöt. Tercio de oculis queritur : Mondhatnátok harmadszor még-es : Ím meghallók es tanulók imár azt-es, minemő színe⁴⁸⁾ vót az édös szíz Máriának haja, de, jó atyám, akarnók imár töléd megtanulnunk, minemő vót neki feje? Ím ezt-es megírom. Úgy mond az nagy Albert doktor, hogy az ő feje vala valaminere⁴⁹⁾ hosszú, es homloka nem vala szélös, de keskőn, négy szegő, es alkolmas szélő⁵⁰⁾, alázatos es az föld felé hallgató. Valakinek azért elleten feje es homloka vagyon, az természettudó böcseknek mondások szerént ez elleten természet szerént élös elméjő, igön böcs es szömérmös. Továbbá az ő szömei valának fényössők es tiszták, szöme fénye kegyek vala fekete, szöme szőri-es feketék, szömöldöke-es fekete, nem siró⁵¹⁾, de alkolmas, minemő illeti az szép fekete szömöket. Elleten szömöket es szömöldököt vallott urunk Jézus-es. Item : nasus rectus et mediocris : továbbá öneki orra vala egyenös, nem hosszú, de közép módu, mel az állhatatosságnak es böcseségnek jegye, az pogán böcsnek mondása szerént. Továbbá az ő szent tigyei⁵²⁾ valának sem igön kövérök, sem igön ösztövérek, de alkolmasok, igön fejérök es vörössek, miképen az tejnek es vörös rózsának ő színök. Továbbá az ő szája vala nem nagy, de alkolmas,

⁴¹⁾ Ma már : olyatén. ⁴²⁾ Ilyetén. ⁴³⁾ Habuerit. ⁴⁴⁾ A codexben *me* áll, mi azonban hibának látszik. ⁴⁵⁾ Veronika. ⁴⁶⁾ Azaz : festve. ⁴⁷⁾ Azaz : közönségesen, általában. ⁴⁸⁾ Azaz : színű. ⁴⁹⁾ Valamennyire. ⁵⁰⁾ Szélesség. ⁵¹⁾ Sűrű. ⁵²⁾ A régi bibliában : tügyei, azaz arcai.

gyönyöröségös, szerelmes es mindön édösséggel telles. Továbbá ajaki öneki valának pirossak es valaminere temerdök⁵³⁾, az alsó ajaka az fölsőnél kevéssé temerdökb, de ez-es alkolmasképen ; valaki azért elleten ajakakat vall, bátorságnak es erősségnek jegye. Továbbá az ő szent fogai valának fényössök, egyenössök, egyenlők az hosszúságba, es igön tiszták. Az ő álla kegyek vala alkolmas, es közébben⁵⁴⁾ valaminere barázdás, mint illeti az szép állat. Továbbá az ő szent nyaka vala igön piros, nem kövér, sem ösztövé, de alkolmas. Item manus munde et decentes: továbbá kezei valának símák es fejrők, ujai vékonyok es hosszúak, es teljes testének tagai nagy szépök, az isteni böcsességtül csodálatosképpen szöröztettek. Az alsó ruhája vala az ő szent testéhez hasonlatos színü, tudniamint sem igön fejrő, sem igön vörös azaz szödörjes, palástja kegyek vala égszínü, azaz kék (Urunknak alsó ruhája-es elleten vót)⁵⁵⁾. Az ő lépesse vala lassu, járása alázatos, az járásba kegyek fejét lehajtván miképen tiszta es alázatos sziz. Az ő szent szava vala hangos es tisztaságos, édös es gyönyöröségös, úgy hogy öntetött vala malaszt bőséggel az ő nyelvére az Dávid prófétának mondása szerént. Mindenkoron az vesztegségöt⁵⁶⁾ szereti vala, ritkán szól vala ; vala kegyek csodálatos békeségös, soha nem láttatott megharagudnia, soha nem nevetött, soha hivolkodó beszédöt nem mondott vala, erkücsében igön nőmös es mindönöktől szeretetös. Továbbá vala igön élös elmejő, úgy hogy az szízeknek minden dolgokat hamar eltanulá, es még iffiuságába az prófétáknak mindön könyvöket es telles ó törvént tekéltetösséggel hamar mind eltanulá. Erat omnibus virginibus in templo devocior: Vala továbbá az templomba mindön szizeknél ajétatosb es alázatosb, alítván⁵⁷⁾ önömmagát mindönöknél alábbvalónak ; ugyanazért mindönt tisztöl vala. Telles vala azért az sziz Mária mindön lelki jószággal, mindön jó erköcsöknek ékösségével, es malasztanak mindön ajándokival. Ennéten vala azért, hogy ötet mindönök tisztölik vala kiváltképpen való tisztölettel, es az ő jó híre neve hirhöszik vala mindönött es mindönöknél.

⁵³⁾ Vastagok. ⁵⁴⁾ Közébben. ⁵⁵⁾ Ez a lap oldalán veres írással áll. „Ruha“ ruhája helyett, kétség kívül a leíró hibája. ⁵⁶⁾ Hallgatást ⁵⁷⁾ Vélvén, putans.

Továbbá az bódog szíz Máriának testének szépsége megtet-
szik példákból. Es ezért olvastatik amaz egy apácáról, ki
nem vala hettségos⁵⁸⁾, sem rágalmazó, sem álnok, mint né-
melyek, kik bizon az menyei menyekzöböl — mint amaz bal-
gatag szizek, kikről urunk szól, szent Máté evangelista írja
— kirekesztetnek. Hát minemő vala? Alázatos vala, nagy
engödelmes vala, es fejedelmasszonyának szeretője vala, mert
az apácák között a szentség főképen ebbe áll. Ez azért miko-
ron egyszer imádkoznék, imádságába kéré az édös szíz Má-
riát, hogy neki az ő szépségét megjelöntené; tunc apparuit
eidem benedicta virgo Maria: tehát megjelönek öneki az
bódog szíz Mária az ő szent testének szépségébe, kiről ugy-
mond vala oztán ez szent apáca: ol igön szép az szíz Mária
testében, hogy semi gyönyöröségösb es semi szebb önálánál
nem láttathatik; de bizon, mint edefel megmondaté, az rá-
galmazó apácák soha az ő szépségét láthatják; hát kiét lát-
ják? Az pokolbeli istenasszonyét, Proserpináét, szent Pálnak
mondása szerént. *Simile legitur de quodam religioso*: Has-
sonlatos példa olvastatik továbbá egy neminemő szörzetös-
ről, ki asszonyunkhoz igön ajétatos vala, es nagy buzgóság-
gal kívánja vala meglátnia az szíz Máriának szépségét; tehát
ime sok kérésének utánna istennek angyala neki jelönek, es
monda neki: Az mi asszonyunk, az bódog szíz Mária, paran-
csol neköd, mert meghallgatta az te könyörgésödet, hogy ez
ez napon neköd megjelönik, de ezt-es tudjad, hogy ha ötet
látandod, az ő nagy szépségének fényösségének miatta meg-
vakulsz. Mellet az szörzetös örömetössön felvön. *Tunc dispa-
rente angelo cepit cogitare intra se*: Tehát az angyal ele-
nyészvén előle, kezde magában gondolnia, es mondania: Mit
tészsz, szegén fráter, ha szömöidnek velágát elvesztendöd?
szükség neköd ajtónkéd kódulnod, es életödet így keresnöd.
Azért elvégezé, hogy csak az egyik szömet nyitná meg, es
az másikat befödözné kezével, hogy avagy csak az egyik
szöme maradna. Az hagyott óra azért eljövén, megjelönek
neki asszonyunk Mária, kinek szépségét látván csak fél szö-
mével, oly igön nagy gyönyöröségöt vön belöle, hogy az
másikat-es akarja vala megnyitnia, de legottan elényészék

⁵⁸⁾ Cod.: ketsegös.

előle az bódog szíz Mária. Tehát egy szömétől megfosztván, kezdé magát dorgálnia mondván: ó jaj enneköm nyavalyásnak, miért fődözém el az egyik szömömet, bátor mindkét szömeimnek velágát elvesztöttem vóna, csak hogy ötet nyilvánban láthattam vóna. Kezdé esmet asszonyunkat kérnie, hogy esmet akar csak egyszer láthatná; tunc eciam secundo apparuit ei angelus dicens: Tehát esmet másodszor megjelenék neki istennek angyala, mondván: Parancsol neköd az szíz Mária, hogy hozzá szörözzed magadat, mert esmet megjelenik teneköd, de az más szömödnek velágát-es el kell vesztenöd. Kinek monda az szörzetös: uram, ha ezör szömöket vallanék-es, kész vónék elvesztöni⁵⁹⁾, csak hogy láthassam az ő szépségének ékösségét. Kinek monda az angyal: Meglátod az ő szépségét, es nem hogy ez egy szömödnek velágát vesztenéd el, de még az másiknak velágát-es megnyeröd az ő malasztjának miatta. Mel mind ugy lön. Erat etiam quidam juvenis qui assidue cogitabat Továbbá vala még-es egy iffiu, ki szönetlen gondolkodik vala az szíz Máriának szépségéről, es asszonyunkhoz nagy ajétatossággal könyörög vala, hogy méltóztatnék⁶⁰⁾ neki az ő szépségét megjelenítenie. Egy neminemő reggel azért, mikoron nagy ajétatossággal ezön kérné az édös szíz Máriát, ime megállapék^{60*)} előtte asszonyunk Mária, es monda neki: Kevánod-e látnod az en szépségömet? kinek felele az ifju: Ó bódog szíz Mária, jóllehet méltatlan legyek en erre, demagatelles szivemmel kevánom. Tehát monda neki az szíz Mária: Nézz jól enreám, es lássad az en szépségömet. Mikoron azért ez iffiu sokáig nézte vóna asszonyunknak szépségét⁶¹⁾, es az szíz Mária akarna imár előle elenyésznie, monda az iffiu: Ó bódog szíz Mária, ha en az te szépségedtül elszakadok, soha en többé vigasztalást nem vehetök. Ez iffiunak azért ő szive az nagy ékösségnek miatta ketté hassada, es istennek angyali vevék az ő lelkét, es ugyan asszonyunkkal egyetömbe mennyországba vivék el fel. Ez példákából azért megérthetők, istenbe szerelmes hűgaim, mel igön szépségös az bódog szíz Mária, istennek édös anyja. Ó mel igön bódogok lesznek

⁵⁹⁾ A codexben hibásan: elvesztöni. ⁶⁰⁾ Méltóztatnék. ^{60*)} Megállapodék. ⁶¹⁾ A codexben: szépség, hibásan.

azok, kik az ő színét láthatják színről színre: viszont ő mel-
 igön bódogtalanok lesznek azok, kik ez szép színnek látását
 elvesztik az bínnek miatta. Háromképen mondatnak azért az
 szentök bódogoknak menyországba: először imezért: mert lel-
 ki szömökkel látják az istenséget; másodsor imezért, mert
 testi szömökkel látják urunk Krisztusnak megdicsőjölt em-
 børségét; harmadsor imezért, mert ugyan ezön szömökkel
 látják asszonyunknak-es kijelönthetetlen nagy szépségét. En-
 csölködjete⁶²⁾ azért ti-es úgy élnötök ez nyavalyás világ-
 ba, hogy jövendőbe mind az istennek színét, mind urunknak
 embørségét, es mind az szíz Máriának szépségös színét meg-
 láthassátok jövendőbe; tisztaság-tartástokba kegyek igön ne
 bízzatok, mert bizon csak avval nem idvözölhettök. Erről
 mondja szent Gergöl⁶³⁾ doktor: Az tisztaság-es nem valami
 istennek előtte az jó mivelködeteknél kil, az jó mivelködetök-
 es nem valami az tisztaságnál kil. Azért valaki ez dicsössé-
 gös színöket meg akarja látnia, szikség hogy tisztaságtartó-
 es legyön, es jó mivelködetöket-es tegyön, mert killömben
 meg nem láthatja Ámen.

Tercium documentum erit modus nativitatis virginis
 gloriose . . . Harmad tanuságtok⁶⁴⁾ leszön, istenbe szerelmes
 hűgaim, az szíz Máriának sziletéssének módisságáról. Úgy
 olvastatik azért, mint szent Jeronimus doktor írja: Mikoron
 asszonyunknak sziléi, tudniamint szent Joakhim es szent Anna
 asszon, mindön szentséggel fénlenének, hűsz egész esztend-
 eg⁶⁵⁾, az házasságnak gyömöcsét nem veheték. Ez hűsz eszt-
 endők betelvén, úrnak fogadást tőnek, hogy ha őket
 magzattal szeretné, ötet az ő szolgálatjára adnák. Ugyan
 ezért esztendőkéd Jeruzsálembe mennek vala, es istennek
 templomát killömbkillömb áldozatokkal gyakorlják⁶⁶⁾ va-
 la. Egy jelös innepre azért Joakhim házatul Jerzsalomba⁶⁷⁾
 mikoron felment vóna, es az templomba áldozatját barátival
 egyetömbe felvitte vóna az óttárra, az papi fejedelöm az ő
 áldozatját az oltárról mind elhányá, es magát igön megpiron-
 gátá, hogy merésködött vóna az istennek ótárához járulnia,

⁶²⁾ Incselködjete⁶²⁾ azaz igyekezzetek mindenkép. ⁶³⁾ Cod.: Geröl. ⁶⁴⁾ Cod.: tan-
 ságtok. ⁶⁵⁾ A codexben esztend-ek áll, a név véghangzójának kihagyásával.
 Az *ig* rag e-vel más szóban is fordul elé a régiségben, mint: addeg, mindeg
 stb. ⁶⁶⁾ Frequentabant. ⁶⁷⁾ Másutt is így.

ezért mert átokba vóna istennek törvényétől, hogy meddő vóna, azaz hogy magzatnál kil vóna. Joakim ergo confusus, domum noluit redire Joachim azért igön meggyaláztatván, nem akara haza mennie, hogy barátitól⁶⁸⁾, kik ezt látták es hallották vala, nagyobb gyalázatot ne szenvedne. Mene azért titkon majorházába pásztorihoz, es mikoron ednihán napig ott vót vóna, egy neminemő napon istennek angyala nagy fényösséggel neki jelönék, es monda: Ne akarj félnöd: en vagyok istennek angyala; bocsáttattam tehozád, hogy megmondjam neköd, mert az te könyörgésid istentől meghallgattattak, es az te alamizsnád istennek elébe felment. Megtekéntötte uristen az te pirongásodat, es az te meddőségödnek szidalmát nem méltán terajtad tetetnie, mert az isten az bínön csak boszuálló⁶⁹⁾, es nem az természetön. Azért mikoron valakinek méhét berekeszti, ezért teszi, hogy annak méhét ujonnan megnyitván, az mi töle szilettetik, isteni ajándoknak esmertessék lennie. Emleköz-zélsze⁷⁰⁾ meg Sáráról, ki sok ideig meddő lön, es végre Izsá-kot, kinek istentől az áldomás ígérteték, szilé; ezönképen Rákhel-es az meddőséget sokáig vissele, végre Józseföt szilé, ki telles Egyiptomnak ura lön. Quis fortior Sansone? vel sancior Samuele? et tamen ambo matres steriles habuere: ki vót erősb Sánsonnál? es szentebb Sámuelnél? es mind ez kettők meddő anyát vallottanak. Ime azért, Joakim, az te házassod Anna asszony fogad, es szil töled egy leánmagza-tót, es híad az ő nevét Máriának; ez, mint úrnak megigérte-tött⁷¹⁾, kisdedségétől fogva leszön urnak szentöltetött, es még anyjának méhébe megszentöltetik, es szent léloknék malasztjával⁷²⁾ betötetik; mindönkoron úrnak templomába lakozik, hogy valami kétség öröla ne támadhasson, es mi-képen ő csodálatosképpen szilettetik az meddő anyától, ezen-képen őtöle csodálatosképpen fogantatik istennek fia, es szil-etik, kinek neve Jézus leszön, kinek áttala adatik mindön népnék az idvösség. Hogy kegyek ezöket jonkább higyed, mikoron jutandasz Jerzsalomba az arany kapura, Anna asz-szont, az te jegyösödet, elöltalálod, mel mastan az te távol-

⁶⁸⁾ Cod. hibásan: barátitól. ⁶⁹⁾ Cod.: boszuó álló. ⁷⁰⁾ Cod.: emleközése? ⁷¹⁾ Cod.: megigértetők. ⁷²⁾ Cod.: malasztjáva.

lételödről igön szorgalmatos, akoron kegyek az te jelönvótodból öröl. Ezöket megmondván az angyal, elenyészék előle. Anna quoque cum amaret flere⁷³⁾, et quo vir suus ivisset, ignoraret . . . Továbbá szent Anna asszon, mikoron igön sirna, mert urát nem tudná hová ment vóna, neki-es azon angyal megjelenék, es a mit Joakhimnak mondott vala, neki-es mind azokat megmondá, es parancsolá neki, hogy megtérő urának az arany kapura elébe menne, mellet szent Anna asszon mikoron megtött vóna az angyalnak mondása szerént, ötet az aran kapun előltalálá, es nagy örömmel Jerzsalomba úrnak templomába istent imádván, térének házokhoz Galileába, várván imár urtul az nekik ígért magzatot. Az szent Anna asszon azért urátul szent Joakhimtul fogadá asszonyunk Máriát, es idő rejá telvén szilé-es, mel neveködvén, három esztendő korába adattaték be az templomba⁷⁴⁾, holott mint élt⁷⁵⁾ legyön, megírtam az anunciációról való predikációba. O igitur magne Deus, quam mirabilis sapientia tua: Ó azért, nagy uristen, mel igön csodálatos az te bölcsességöd! mert miképen az asszonyiállatnak Évának miatta veszött vala el ez világ, ezönképen esmet asszonyiállatnak miatta akarád ötet megépöjtenöd! Ó Évának leányi, emeljétek fel az ti elmétöket, es tanuljátok meg, mert az ti idvösségtök áll az szíz Máriának kezébe, ugyan ezért encsöködjétek⁷⁶⁾ neki mindön ajétatossággal szolgálnotok, hogy ett⁷⁷⁾ ez világba nyerjétek⁷⁸⁾ szent fiának malasztját, es jövendőbe az bódogságot Ámen.

⁷³⁾ Cod. : amare fleret. ⁷⁴⁾ Vagy templommá? e kérdésre : horá. Cod. : temploma.

⁷⁵⁾ Cod. : el (él). ⁷⁶⁾ Incselködjetök, igyekezzetek. ⁷⁷⁾ Itt. ⁷⁸⁾ Cod. a sor végén : nyerje.

III.

A BÓDOG SZÜZ MÁRIÁNAK SZEPLŐTELEN FOGONTATÁSÁRÓL

VALÓ PREDIKÁCIÓ.

A „DEBRECENI CODEXBŐL“.

Megszentölé a Felségös az ő hajlokát. Ez igéket szent Dávid király mondá, s be írták a zsoltárkönyvnek negyvenötödik dicsiretiben; mely igékben megjelöntetik, hogy miképen az oltári szentség nem tartatik hanem csak megszentölt egyházban az ő felségös¹⁾ tisztaságaért: ezönképen az istennek fia öröktől fogva elvégezvén, hogy a mi emböri természetönket felvennéje²⁾, egy szömélyben egyesítvén az emböri természetöt az istenihöz, illik vala, hogy a méh, kiben ennek kellene lenni, oly tiszta lenne mindön bintől, nem csak tétemén szerént valóktól, de még az eredetbintől-es, kiben egyebek fogontatnak Ádámnak bineért: hogy ilyen felségös úrnak hajlaka mindön terömtött állatnál tisztább lenne. Azért jól mondja a királi szent próféta az elkezdött igéket: „Megszentölé a felségös isten az ő hajlakát:“ azaz az ő szent anyját eredetbin nekől³⁾ fogantatá, hogy méltó lenne örejája; mely igék mellé háromról leszön idvösségös tanuságunk: Első a⁴⁾ról, miokaért szerzé⁵⁾ anyaszentegyház⁶⁾, hogy e⁷⁾ mai napon asszonyonk Mária lölkének terömtését es az ő szent testéhez való egyesítését; ki fogantatásának napjának neveztetik⁸⁾, illené mindön keresztyén embör? ⁹⁾ Felelnek szent doktorok e⁷⁾re, hogy három okaért: Elöszer az bódog szüz Máriaért, kinek az uristen birodalmat ada a mi idvességönkön, ki ez mai napon fogantaték, azaz lölkösítették meg a szent Anna asszonnak

¹⁾ A codex másában e helyt es is áll. ²⁾ A codex másában felvennie áll, kétség kívül felvennie azaz vennéje helyett. ³⁾ Azaz: bin nélkül. Az akademiái másolatban „binektől“ áll. ⁴⁾ Rendelé. ⁵⁾ A cod.: ama szent egyház, kétség kívül hibásan. ⁶⁾ A cod.: nevezetetik, hibásan. ⁷⁾ A codex hibásan: embernek.

méhébe, s megtartaték, hogy az ő lölke ne esnéjek⁸⁾ a bínben, kiben egyebek esnek, kiből a keresztségnek miatta⁹⁾ tisztúlnak meg, es nem annakelőtte-es; megszentölteték mindenöknek fölötté, hogy a tisztaságos istennek méltó anyja lehetne. Másodszor¹⁰⁾ szerözteték ez mai innep miéröttönk, hogy nagy édös hálákat adnánk¹¹⁾ az uristennek ki^h e^h mai napon kezde jelös gondot viselnie a mi idvösségönkről, terömtvén ez mai napon az szeplőtlen szüzet, kitől az ő szerelmes fia a^h mi embörségönket fel vala veendő, hogy aval miéröttönk eleget tenne az adósságról. Ó mely nagy hálaadásra vagyonk ezért kötelesök, mert szent Bernáldnak mondása szerént: nem méltó uristennek több ajándokára, ki hálálatlan¹²⁾ az ötöle adattakról. Harmadszer a mi használatonkért, mert kétség nekül valami tisztosságot mi az isten anyjának teszönk, mind magának tulajdonítja, es sokféle lölki használatosságok követköznek belőle. E're mondja szent Bernáld doktor: a bódog Mária nyitá mindönöknek kebelét, hogy az ő malasztjának teljességéből mindön embörök vennének . . .¹³⁾, foglyok váltságot, kórok vigaszt¹⁴⁾, bínösök vigasztalást, igazak több malasztot, angyalok örömet, az istennek fia embörségöt, es mind a teljes szent háromság dicsőségöt. Ó azért ki igen¹⁵⁾ méltó a bódogságos Mária mitölönk a tisztosságre es a böcsöletre! Nem ok nélkül illi anyaszentegyház enneszer¹⁶⁾ azért esztendő által az ő szent innepét, hogy minevel¹⁷⁾ nagyobb ajtatossággal vitetönk e^h nömös szüzhöz, ennevel¹⁷⁾ nagyobb malasztját érdömlenőjük¹⁸⁾ az úristennek.

A^h második tanuságonk legyön a haszonról. Minemű hasznok követköznek e^hből embörnek, hogy hiszik a szeplötelen szüz Máriának eredetbín nekül való fogontatását, es illik e^h mai szent innepet az ő szeplöteleniségének tisztosságére? felelnek szent doktorok, sőt használatosságát jelöntik ennek. Első az bizony töredelmesség, mert valaki megértvén, hogy az istennek anyja mindön bintől ártatlan volt, s ő

⁸⁾ Esnék. ⁹⁾ Általa. ¹⁰⁾ Másodszor, harmadszor stb, még ekkor a hangrendszer nem hódítván meg állandóan ezen ragot, mely a maga önálló formájában (szer) mind maig fenmaradt. ¹¹⁾ A codexben itt *ho* (?) áll. ¹²⁾ Hálálatlan. ¹³⁾ Itt egy szó látszik hiányzani. ¹⁴⁾ Gyógyulást. A cod.: vigasztalást. ¹⁵⁾ Maaian: *Mely* igen! ¹⁶⁾ Ennyiszer. ¹⁷⁾ Mennyivel—ennyivel. ¹⁸⁾ Erdemlenők.

kegyik sok bínöket tett az uristen ellen, megesik szive, es ha hívön kérendi a bódog Máriát, töredelmességöt nyer az ő szent fiától neki, es bíneinek bocsánatját. Második haszna, mert valakik e^b mai innepet ajtatossággal illik, mindön szükségökbⁿ megsegéllettenek, miképen sok lettdolgokkal¹⁹⁾ megbizonítá ezt az uristen. Harmadszer, mert a fejedelmek, kiknek e^b szent innephöz ajtatosságok vagyön, az ő tisztességökből es méltóságökből szégyönökkal le nem vettetnek, akar paraszto^k²⁰⁾, akar egyháziak legyönök; ezért mondja szent Anselmus doktor: Valaki fejedelömségben avagy tisztösségben vagy, tisztöljed e^b mai napot, s egyebekkel is tisztöltessed, mert ha ötet szived szerént szeretöd, soha gyalázzattal a te garádicsodról le^b nem vettetöl. Negyedszer használ e^b mai innephöz való ajtatosság a temerdök²¹⁾ asszonyállatoknak, mert az ő méhökbⁿ való magzat megéröztetik²²⁾: mindönök fölötte kell azért a magzatos²³⁾ asszonyállatoknak a szüz Máriának szeplötelen fogantatása napját ajtatoson illelniök, es bizony töredelmességgel, igaz gyónással, oltárhoz²⁴⁾ járással e^b mai naphoz készülniök, es bizodalmat az isten anyjához vallaniök, hogy öket megsegéli, es a gyermekvesztésnek kárától megoltalmazja. Ötödik haszna vagyön, ki^bez mai napon illi^b, mert azt a szeplötelen szüz, halálának idején nem hagyja elveszni, mert hatalom adatott öneki, hogy mindönöket idvözithessön, valakiket akar, sietösben²⁵⁾ az ő ajtatosit, miképen megmutattatik imilyen lettdologból esipéldából: Vala három atyafiu, kiket egy nömösembör valami gonoszságokért örökségökből ki^bveszte; minekokaért amazok tolvajsággal kezdének élnie, s nagy sok gonoszságot tesznek vala. Mely dolgot hallván a vitéz, miért²⁶⁾ tiszttartó vala, rejájok gyüle, s a ketteit megfogá s felakasztá, a harmadik elszalada, ki^b búvába nagyval több²⁷⁾ apróságot (?) teszön vala, mert a tiszttartót is halálra keresi vala; demaga²⁸⁾ igen félván hogy kézben akadna, meggyónék: kinek mikoron mondotta volna a barát hogy továbbá ótalmaznája magát, felelvén a tolvaj úgy monda: Nem le-

¹⁹⁾ Tényekkel. ²⁰⁾ Laiensok. ²¹⁾ Értsd: vastag, azaz viselös. ²²⁾ Eröztetik? eröt nyer? ²³⁾ Viselös. ²⁴⁾ Oltári szentséghez. ²⁵⁾ Azaz: főleg. A codexmásban sie/ösben áll. ²⁶⁾ Mert, miérthogy. ²⁷⁾ Sokkal több. ²⁸⁾ Mindazáltal.

het, hanem meg kell az en atyámfiai halálát torolnom²⁹⁾, ha tehetöm; demaga a bódog szűz Mária innepinek estit megbőjtölöm vízzel kenyérrel, hogy gyónatlan es oltári szentség nekiül ne hagyjon ki'múlnom. S monda a konfessor neki: Jó, de nem használ simmit³⁰⁾, hogy³¹⁾ a bűnnek szándokába vagy. Samaz tolvaj elmene előle. Az nemösembör miért tudja vala hogy sok helyön leselnéje³²⁾ ötet, rejá küldé egyszer szolgálait, ahol megkímlötték³³⁾ vala, hogy megfognáják³⁴⁾, s miért meg nem adá magát, annera eltaglák³⁵⁾, hogy még a beli-es³⁶⁾ kiomlott vala, s leejtvén, oszton³⁷⁾ konconkéd el akarák hánni; de megszólalván, nekik monda: Hejában munkálkodtok, mert ha mind elkoncoltok, sem halok adzig³⁸⁾ meg, míg papot nem hítok, s meg nem gyónom s oltári szentségöt nem veszök. S amazok papot híván, mihelyön ezöket megszerzé³⁹⁾, ottan ki'múlék ez velágból nagy idvösségösön, kit engödjön nekönk is atya fiú szent lélok Ámen.

²⁹⁾ Boszulnom. ³⁰⁾ Semmit. E közép e helyett az i mindmaig fentartotta magát a síncs (és nines)-ben. ³¹⁾ Mert. ³²⁾ Leselné: leselkednék utána. ³³⁾ Kikémlették. ³⁴⁾ Megfognák. ³⁵⁾ Elverék. ³⁶⁾ Is. ³⁷⁾ Azután. ³⁸⁾ Hangátvetéssel azdig helyett: addig. ³⁹⁾ Elvégzé.

IV.

ASSZONYUNK SZIZ MÁRIÁNAK SZEPLÉTELEN FOGANATJÁRÓL.

AZ „ÉRDY-CODEXBÓL“.

Ett¹⁾ elkezzdetik asszonyunk sziz Máriának szeplételen foganatjáról Epistola.

Ez mai szent epistolát irta meg eredet szerént belcs²⁾, szent léleknek indulatjából³⁾, egyik kenyvének nyolcad részében, kinek jöllehet lelki értelme mondatik atya mindenható uristennek szent bölcsességéről, szent igéjéről, szent ereiről, szent fiáról, szent jogjáról⁴⁾, azaz mi édes urunk Jézus Krisztusról: de böcsöletes tisztesség szerént imáran olvastatik az édes asszonyunk sziz Máriáról, mi urunk Jézusnak Krisztusnak szeplételen és kezdetnek elette⁵⁾ választatott és megszenteltetött szent anyjáról. Oka kedég⁶⁾ ez, doktoroknak mondások szerént, mert az fiúnak ő tisztessége mondatik lenni az anyának tisztessége; azaz, mikoron az fiú tisztöltetik, akkoron az anyának ereme⁷⁾ vagyon rajta, mint ha enenmagát tisztelnék; viszonellen⁸⁾ meg azonképpen, kiről úgy mond szent Bernáld doktor: Semi kétségünk nincsen benne, hogy mikoron az anyát dicsérjek⁹⁾, az ő szent fia nem kilemben vészi, mint ha öneki tennék az dicséretet; viszonellen meg azonképpen, kit az édes Jézusnak tésznek, oly eremest¹⁰⁾ vészi az áldott sziz anya Mária, mint ha öneki tennék. Dicseködik azért az bölcsnek szája átal az édes sziz Mária minden teremtettt állatoknak elette, hogy mivel ötet atya mindenható uristen választotta kezdetnek elette enenmagának szerelmes szolgáló leányul, fiu uristen szerelmes szerető anyául, szent lélek uristen szerelmes jegyesöl; mert kezdettől fogva azaz mennynek es feldnek¹¹⁾ teremtésének elette el vala végezvén az istennek elméjében és gondolatjában, minemő szeplételenségben ez világra teremtené, mondván:

¹⁾ Itt. ²⁾ Bölcs. Itt Salamon értetik, kinek Példabeszédes Könyvéből vétetett a lecke. ³⁾ Illetéséből. ⁴⁾ Jobbjáról, vagy, ki jobbján ül, Krisztusról. ⁵⁾ Előtte. Mikép a fel, mell-ből lesz: felé, mellé, és felette, mellette, úgy az *el*-ből is: elé, elette. ⁶⁾ Pedig. ⁷⁾ Öröme. ⁸⁾ Mintha mondanók: viszont-ellenben. ⁹⁾ A külön nyelvjárások szerint: dicsérjek, dicsérjök, dicsérjük. ¹⁰⁾ Örömet. ¹¹⁾ Földnek.

Urísten teremte engemet minden dolgának elette, minekelette valamit szerzene kezdettől fogva. Még kezdettől meg lék¹²⁾ szerezte¹³⁾, es régtől fogva, minekelette ez feld lenne. Még nem valának az mélségek, es imáran en fogadtatván valék. Még az kútfejek ki nem fakadtanak vala, sem az hegyek nagy magassan fel nem emelkedtenek vala, minden halmoknak elette en neveztetöm vala. Még ez¹⁴⁾ feldet nem teremttette vala, sem folyóvizeket, es ez feldnek ő kerektségét. Mikoron az egeket szerzi vala, ott-és¹⁵⁾ jelen valék. Mikoron erés¹⁶⁾ törvénnyel es kereksséggel megfoglalja vala az mélséget; mikoron az éltető egeket megerés-sejti¹⁷⁾ vala állani, es az vizeknek kútfeit méri vala; mikoron az tengernek határát kerejti¹⁸⁾ vala, es az vizeknek törvényt vét vala, hogy az ő folyásoknak határit ki ne haladnák; mikoron felfiggeszti vala az feldnek köldökét¹⁹⁾, ővele valék mindeneket teremtvén; es minden naponkéd gyenyerködöm valék, koronkéd játszadovván őelette ervendezvén²⁰⁾ ez széles világnak teremtésén: es en gyenyerüségim levén embereknek fiaival. Azért imáran, fiaim, hallgassatok engemet: Bódogok kik őrizik az en utaimat. Hallgassatok az en tudományimat, es legyetek bölesek, es ne akarjátok töletek elvetni őtet. Bódog ember, ki engem hallgat, es ki vigyáz az en ajtómra naponkéd, es ki őrizi az en ajtóimnak^{20*)} köszöbit²¹⁾. Ki engem meglélend, erek²²⁾ életet lél az, es erek idvességet merejt²³⁾ az urístenről.

Ez mai innepnek evangeliomát meglélitek asszonyunk Mária sziletetinek napján.

Ez mai szent innepnek dicsőséges napján az édes urístennek szent fiának Jézusnak az ő szent szülő szilejének, Máriának, tisztölendő méltóságokra hat rendbeli tanuságunk lészen mi idvességünk mellé, kinek értelmére es írására, biz-

¹²⁾ Levék (lök v. lék, löl v. lél, lön v. lén). ¹³⁾ Alkotva. ¹⁴⁾ A codexben a leíró vétségéből *el* áll. ¹⁵⁾ Az *is* kötszó, eredetileg egy az *es*, utóbb *és*-sel; egész a XVI. századig előfordúl e formában. En itt egyedül könnyebb eligazodás végett az előtte álló szóval kapocsesal kötöm össze. ¹⁶⁾ Erős. ¹⁷⁾ Megerősíti. ¹⁸⁾ Keríti. ¹⁹⁾ A vulgátában: Quando appendebat fundamenta terrae; Káldinál: mikor a földnek fundamentomít veti vala. ²⁰⁾ Örvendezvén. ^{20*)} Cod.: aytoymymnak. ²¹⁾ Küszöbit. ²²⁾ Örök. ²³⁾ Merít.

ván imádságtokba, kérem segedelműl lenni szent lélek vigasztaló malasztját.

Miért, szerelmes atyámfiai, teljes esztendénkéd és minden szenteknek ő életekről böles népek között, szent doktorok között, es kilembkilemb szerzetbeli személyek között anne visszavonyás, vetekedés, arguálás es vélekedés nem lélettetik, mint ez mai asszonyunk sziz Máriának szeplételen foganatjáról? mert mind ez mai napiglan kik hiszik, kik nem hiszik, kik vallják*), kik tagadják az édes istenszilő szeplételen sziz Máriának szemérmére es szidalmasságára, kit maga imáran erek bulla alatt közel ötven esztendétül²⁴⁾ fogva elvégezte romai szent szék²⁵⁾, es megkonfirmálván nagy búcsuval²⁶⁾ mind oktávaiglan, mint tulajdon ur napját, mind nagy szépségő zsolozsmájával es missejével, vecsernyejevel; es hogy mind egész ez világon teljes keresztyénségben nagy tisztességgel illjék minden rendbeli népek es keresztyének ez mai szent napot.

Első tanuságunk azért leszen arról, hogy tartozunk az édes sziz Máriát böcsülni az ő édes szent fiának tisztösségeért. Mert ugy mond szent Jeromos doktor, hogy senkinek abba kétsége ne légyen, hogy minden az uristennek dicséretire es tisztösségére nem vóna, valamit az ő szent szilejének szolgálatjára tészünk. Ugyan okosság-és azt adja. Ha ennenmaga az áldott uristen minden teremtettt állatoknak fellette feljebb emelte es tisztölte az édes sziz Máriát, mire nem emberi állatnak tisztöltni, kit az erek dicsőségbeli szent angyalok szemetlen²⁷⁾ tisztölnek, dicsérnek: mire nem kell halandó es bínas embernek annéval inkább tisztöltni, kinek kezében adattanak minden irgalmasságok es idvességek? Erről mondja bódógságos szent Bernáld doktor: Óh dicsőséggel fénlő sziz Mária, ha ki tegedet szeret, istent dicséri az, ha ki neked szolgál, istent élteti, ha ki az te szent nevedet hívja teljes szíve szerént, mindent megnyér uristentül. De miért az édes sziz anya Máriának szeplételen es binnél kil való foganatjáról kezdettönk szólni, hogy azt az áldott

*) Cod. vallák. ²⁴⁾ Esztendőtől. ²⁵⁾ T. i. IV. Sixtus pápa (1471 — 1484). ²⁶⁾ Ma csak kihangzással: búcsuval. ²⁷⁾ Szemetlen és szönetlen, szinetlen és szünetlen, a külön nyelvjárások szerint.

kegyelmes uristennek illet tenni doktoroknak mondások szerint, ez hét okokból-es megismerhetjük²⁸⁾: Első: tisztölendőségnek oka. Mert ugyan tisztesség-és adja minden idvessége kívánó léleknek azt vallani, hogy minden szeplőnélkül fogantatott legyen, honnemmint²⁹⁾ bínben. Első oka ez, mert nem vóna tisztesség, (ha) az édes istennek szent fiának bínés anyja volt vóna, avagy erdegnek leánya volt vóna valamikor, avagy erek istennek haragjában volt vóna, kiről úgy mond szent lélek-es böles szája átal egyik kenyvének harmad részében: Az fiúnak minden dicsősége származik ő szileinek jámborságából. Ha ki azért bint vét az sziz Máriára, tisztöletlenséget tézen még az uristennek-és.

Másod: bizon szeretségnek³⁰⁾ oka, kiről úgy szent Anselmus doktor: Nem láttatik, hogy bizonynyal szeretné az az sziz Máriát, valaki az ő szeplételen tisztaságának innepét nem illi, mert annak az jegye, hogy eredetbínben hiszi fogantatván az sziz Máriát, ki nem képes.

Harmad: bizon segedelmességnek oka, mert valaki az sziz Máriát tiszteli, esmeg viszonzellen tisztességet tézen öneki. Úgy mond szent Fortunatus pispék róla: Ha az uristen tisztességgel vészi embertül mikoron valamely szentet tisztel, annéval inkább ha az ő szent szilejét dicséri es tisztöli.

Négyed: bínnek eltávoztatásának oka, mert ha vakmerőségnek vétetik, mikoron szegén bínés ember az szenteknek es az mennyieieknek állapotjokról tudakozik, mennével^{30*)} nagyobb félelmes dolog, ha az uristenről es az ő szent szilejéről, kikről halandó ember semit nem tud bizonynyal, ingyen csak gondolja-és. Ha azért az édes isteni szent malasztanak anyját es irgalmasságnak kerálné-asszonyát méltán senki nem dicsérheti es tisztölheti: minemő merészséggel bintetheti ő szent felségét? Jutna avagy csak eszében idvezejténk³¹⁾ Jézusnak mondása az szent evangeliomba: Ha ki binnélkül vagyon, az vessen elészer³²⁾ követ őréá, azaz fertezetességnek szidalmát: ha kedég senki bin nélkül nincsen, szent Jóbnak mondása szerint még ez mai sziletett gyermek-es; es

²⁸⁾ Megismerhetjük, -jük. ²⁹⁾ Hogynemmint. ³⁰⁾ Igaz szeretetnek. ^{30*)} Cod.: meewel. ³¹⁾ Idvezitónk. Esztende, mint felebb láttuk, idvezejte vagy az ikerhangzó összevonásával: idvežite, aggrégi eredeti formája a részesülőknek, mint ma is még a szüle- (szülő-)ben. ³²⁾ Először.

senki nem lélettetik igaznak az egész emberi nemben ; tebb³³⁾ az áldott Krisztus Jézus tagjánál, kiből az áldott istennek szent anyját ki nem rekeszthetjük :³⁴⁾ minemő nagy merészség emberektől, hogy az sziz Máriát bínesnek ítéljék. Nemde nagyobb, méltóbb, es igaz vóna-é, ha ki mind ennemagát itélné es bínesnek vallaná az sziz Máriának elette, hogy irgalmasságot érdemlene az ő szent fiátul? Az olyannak úgy mond róla szent Henricos doktor : Az szentséges sziz Máriát, kit a mindenható uristen kezdettől fogva választott es megszentelt, hogy istennek szent anyja lenne, hogy valamikor erdegnek³⁵⁾ hatalma alatt volt vóna, és eredetbínnek miatta megferteztetött vóna, nem merők réá hajlanom, de csak mondanía-es félek, hogy bírta azt pokolbeli erdeg, ha uristennek vallása szerint ő lén Krisztusnak utánna, ki erdegnek kevély fejét es minden hatalmát megtöré az ő nagy mondhatatlan szent alázatosságának es szent szentséges tisztasságának miatta³⁶⁾. Azért mind szent léleknek bizonsága szerint böles szája átal, mind keresztyén szent doktoroknak vallások szerint, nem volt köteles az sziz Mária az köz törvének parancsolatjára, kit továbbá jobban meghallunk.

Ötöd : bosszuállásnak eltávoztatandó oka, azaz hogy ne essönk bosszuállásnak veszedelmében az uristentől es az sziz Máriátul, ha vakmerőséggel kilemben vallandjok³⁷⁾, honnemmint anyaszentegyház es romai szent szék. De ingyen miképpen idvezülhet az, ki az édes sziz Máriát megátkozza? hogy élhet az istennek malasztjába, ki az édes isteni szent malasztnak anyját bínesnek vallja? Hejába bízik azért az az uristenben, ki az ő szent szilejét megszeplésejti³⁸⁾; bosszuállatlan sem hagyja, valaki az ő szent hajlokát bínnek dohoságával megfertézteti.

Hatod mondatik megmaradandó bátorságnak oka. Mert, miért sokképpen szólnak róla, néki³⁹⁾ igazságnak, nékik kegyességnak, nékik ajojtatosságnak⁴⁰⁾, nékik írásnak ábrázatja alatt. Ez elyen⁴¹⁾ sok vélekedés között bátorb es jobb azt tartani, kit tebben tartnak es nyilvánban való szentirá-

³³⁾ Több : kivén . . . ³⁴⁾ Rekeszthetjük, -jük. ³⁵⁾ Ördögnek. ³⁶⁾ Általa. ³⁷⁾ Vallandjuk. ³⁸⁾ Megszeplősíti, szeplősnek mondja. ³⁹⁾ Némelyik. (Néki, némely, némi). ⁴⁰⁾ Összevont ikerhangzóval: ajétatosság. ⁴¹⁾ Ilyen. Az Erdycod. szerzője a közép e-t gyakran két ee-vel jegyzi, így itt is.

sokkal es törvén szerént való okosságokkal bizonyujtnak⁴²⁾, kiről az tervénkenyben⁴³⁾ úgy vagyon megírván, hogy az hitezést^{43*)} es bizonságot inkábbban kell tartani, ki miatt az áldott Krisztus istennek fia es az ő szent szileje tisztöltetik es dicsértetik, honnemmint egyeb véleködést⁴⁴⁾, ki ellene szól. Annakfelette negyed Sixtus pápa azt megkonfirmálta, hogy valaki nem hinné es nem szolgálná az sziz Máriának szeplételen foganatjának szent innepét, átokban légyen. Ha azért anyaszentegyháznak ellene nincsen, de inkább tisztességére, inkább kell anyaszentegyház mellé állani, kinek az édes Krisztus es az sziz Mária vezére es ótalma. Es annakokaért el nem tévedhet semi hamis írásnak es eretnekségnek miatta, kinek az vigasztaló szent lélek, mestere.

Heted: gimelcses használatosságnak oka. Mert ingyen mi lehet szegén bínas embernek nagyobb idvességére való bizodalom, mint mikoron az édes sziz Máriát szolgálja es tisztöli, kiről ez mai szent epistolában úgy vagyon megírván az sziz Máriának személyében: Kik engem tisztának hirdetnek, azaz minden bín nélkül predikálnak, azoknak erek életjek leszzen. Ezenről első kerálykenynek⁴⁵⁾ első részében meg úgy vagyon megírván: Valaki engem megdicsőítend, en-és megdicsőítöm őtet: ha ki kedég megutáland, nemtelenek es minden tisztesség nélkül lesznek.

Másod használatosság, mert az egész conciliom nagy bulesút szerzett ez mai innepre, mint úrnapijának innepére, mind veternyére, misére, vecsernyére es egyeb hórákra. Továbbá negyed Sixtus pápa meg ujonnan konfirmálta. Azért mind az elyen okokból ismerék, hogy tartozik minden keresztyén ember érészen⁴⁶⁾ hinnie, illenie⁴⁷⁾ es tisztölnie az édes sziz sziló istennek szent anyját eredetbín nélkül fogantatnia ő anyjának méhében es minden bín nélkül sziletni ez világra. Senkinek kedég abba kétsége ne légyen, hogy kilemben fogantatott es sziletett vóna, mint egyeb ember teljes es igaz házassagból, bizon atyátul anyátul, de az köz törvénből, azaz átoknak parancsolatjából es isteni haragnak vesze-

⁴²⁾ Bizonyítanak. ⁴³⁾ Törvénykönyvben. ^{43*)} Biztatást. ⁴⁴⁾ A codexben hibásan: véleködés. ⁴⁵⁾ Köny, könyv. ⁴⁶⁾ Ere: érészen, mint erő: erősen. ⁴⁷⁾ Üllenie, ünnepe ln ie.

delméből, ötet az uristen mentté hatta es megtartotta, es nem engedte belé esni. Annakokaért ha meg sem keresztelkedött vóna, még sem kárhozott vóna, de csak akarta az uristennek mindenben beteljesíteni⁴⁸⁾; mert úgy mond szent Bernáld, hogy annakelette szent volt, minekelette sziletett: azonképpen az ő szent fia-es vetette magát az törvén alá.

Másod tanuságunk leszen asszonyunk sziz Máriának szeplételen foganatja mellé az uristennek hatalmas tehetségéről régi szent prófétáknak jelenetek szerént, kiknek mondásokban és nyilván megbizonyúltatik, hogy az uristen megtehetette, es illett tenni, hogy az ő édes szent szilejét eredetbínél kil teremtette ez világra. Ezt bizonyóhok meg⁴⁹⁾ tizenkét okokkal, kik mind az szent írásban lélettetnek az sziz Máriának tisztességére. Első ő tervénben való bizonság úgy vagon megírván Mojzes első kenyvének harmad részében: Úgy monda isten az kegyónak⁵⁰⁾, ki Ádámot es Évát megcsalá: Jóllehet megcsalád őtet, de ez lészen az asszonyállat, ki megtöri az te fejedet. Ez beszéd nem értetik Éváról, mert őtet megfojtá, de asszonyunk Máriáról, kit meg nem csalhata. Ett úgy mond Origines doktor: Az sziz Mária sem az kegyónak kiszleleti⁵¹⁾ miatt meg nem csalaték, sem az ő mérges lehelleti miatt meg nem fertézteték. Meg úgy vagon megírván Mojzes második kenyvének huszad részében: Tiszteljed te atyádat anyádat. Azért nem tisztelte vóna az ő szent anyját uristen, ha az átokban belé bocsátta⁵²⁾ vóna.

Másod bizonság prófétáknak mondása. Elészer szent Jób, kenyvének harmad részében, Elveszszen, úgy mond, az nap, kiben ez világra szilettem, mert jól tudá, hogy az bínben fogantatott es sziletett vóna ez világra, es meghomályosodjanak az csillagok-es ő fénességekben, azaz az szentek, mert jól tudá azt-és, hogy egy szent sem sziletett vóna ez világra bín nélkül; Es várják az fénességet, azaz úr Jézust Krisztust, es ne lássák

⁴⁸⁾ Beteljesíteni. ⁴⁹⁾ Bizonyítsuk meg. Bizonyított-ban az ikerhangzó hol í, hol ó-vá olvadt, mihez képest van: bizonyít, s volt bizonyót, sőt bizonyút is. A parancsoló módban ismerjük mind maig a köz életből ez inyszelletes formát: szoríjjad, honnan: szorídd, az inyszellet (j) elhanyaglásával; de a régi irodalom az inyszellet helyett torokszelletet is tüntet fel gyakran, mint itt (bizonyóhok) találjuk. ⁵⁰⁾ Kegyo közép e-vel, ma kégyó, kígyó.

⁵¹⁾ Kiszteési. ⁵²⁾ Bocsátotta.

se az hajnalnak ő támadását, azaz az sziz Máriának sziletését akarván kijelenteni Lyrai Miklós doktornak mondása szerint, mert miképpen az fénesség es az hajnal elízik⁵³⁾ az homályosságot es setétséget, természet szerint azonképpen sem az Krisztus, sem az sziz Mária nem tudnak bint, sem bínnes természetből nem jötenek ez világra. Továbbá jegyzették az sziz Máriának szeplételen támadása Ezékiel megtett kapuján, kin soha ember átal nem ment: azonképpen az sziz Mária szeplételen nem volt vóna, ha tulajdon csak emberi természet szerint fogantatott vóna. Ennekutánna szent Dávid próféta az zsoltárkenyben meg úgy mond: Az te házadat, uristen, szentség illeti. Salamon egyik kenyvének nyolcad részében⁵⁴⁾, azaz ez mai epistolában úgy mond, az édes asszonyunk Máriának képében úgy mond: Még az mélségek nem valának, azaz bínnek véghetetlen veszélyi, es imáran en fogadtatván valék uristennek előlvett malasztja miatt, azaz, hogy sem eredetbínnek tántorodása, sem halálos⁵⁴⁾ avagy bocsánandó bínnek rútsága az édes istennek szent szílejében nem volt valamikoron⁵⁵⁾.

Harmad okát veti Krisztus Jézusnak szent evangélioma szent Lukács első kenyvében, mikoron szent Gábiel idvezlé Máriát mondván: Idvez légy malaszttal teljes! Ha jól eszönkbe veszjek⁵⁶⁾ ez igéknek fundamentom szerint való méltóságát, az édes sziz Máriának minden ellenségét meggyőzhetjek⁵⁷⁾; mert holott azt mondja: Idvez légy! ett kiveszi minden jajból, mert ez ige: „Ave“ jajnákil⁵⁸⁾ valónak magyaráztatik. Úgy mond továbbá: malaszttal teljes. Ha koronkéd⁵⁹⁾ teljes volt, hát soha őbenne bín nem volt, mert az isteni malaszt es az bín együtt nem lehetnek. Úgy mond továbbá: Úr vagyton teveled. Ha az sziz Mária valamikoron bínben volt, hát ez nem vóna igaz, mert mindenkoron uristen ővele nem volt, ha kedig koronkéd vele volt, hát soha semmi bín ötet

⁵³⁾ Elűzik. ⁵⁴⁾ A codexben a leíró hibájából halos áll. ⁵⁵⁾ Bármikoron. Gyűjtő értelme van a „vala“ szónak más összetételekben is, péld. valahányszor, valaki, valami stb: *minden*, ki v. mi . . . értelemben. ⁵⁶⁾ Veszjek, -jök, -jük, s az inyszellet áthasonlásával: vesz-szek, -szök, -szük. ⁵⁷⁾ Meggyőzhetjük, l. az 56. jegyz. ⁵⁸⁾ Mai nap, miután ez a „-nál kil“, -nél kil“ elvált a nevektől mikhez ragadt s ekép önállóvá lett, történetesen épen magas formáját (nélkül) tartotta meg, s nem az eredetibb mélyet (a *nál* levén az anyaalak, ez vevén fel a személyragot: nál-am). ⁵⁹⁾ Néha, bizonyos korban v. időben.

nem érhetne. Azért szégyünüljenek meg, valakik⁶⁰⁾ az édes áldott szeplételen uristennek szentséges szilő szilejére bint vetnek, es ne lássák uristennek fénlő szép malasztját, kivel az sziz Mária koronkéd teljes volt.

Négyed okát veti keresztyén anyaszentegyház, ki soha nem tévölyöghet, ki szent léleknek miatta tanojtatik⁶¹⁾ es igazgattatik koronkéd mindenben, kit romai szent szék-es megkonfirmált, es illeni parancsolta mind ez világon, kinek valaki⁶⁰⁾ ellene mond, ottan átokban esik.

Ötöd okát veti az egész törvényenyv-és, kiben úgy vagyon megírván: valami⁶⁰⁾ dolog szent lélek miatt lészen, semi törvén azt meg nem bánthatja. De az sziz Mária kezdetnek elette volt választatván szent lélek miatt, azért az köz törvénnre nem volt köteles, kit uristen vetett Ádámnak fiaira az eredetbínért. Továbbá soha atya mindenható uristen senkinek nem hatta, sem engedte, hogy isten között es ez világ között közbejáró lehessen, hanem csak Krisztusnak es az sziz Máriának. Azért ebben-és láttatik, hogy az sziz Mária kiváltképpen való tisztességben volt koronkéd, es vagyon az uristennél minden emberi nemnek felette.

Hatod okát veti császári törvén, holott úgy vagyon megírván: Az császár avagy király semi törvénnnek alája nem esik, es az császári es királné-asszon minden törvényből kivétetött. Azonképpen, ha minden törvént vetett ez világra, az uristen embereknek fiaira, hát sem ennemmaga, sem az ő sziz szent leánya es anyja, mennynek es feldnek királné-asszonya, nem tartozik az köz törvénnre. Erről méltán értetik Ásvérus királnak mondása, mondván Hester kerálné-asszonnak: Ne félj, Hester kerálné-asszon, nem teéretted vettetett az elyen törvén, de egyebekért közenséggel: holott az Ásvéros királyon értetik az uristen, Hesteren kedég asszonyunk sziz Mária.

Héted okát veti írásbeli bölcsességnek törvénye es értelme. Ett úgy mond pogán belcs-és, hogy természetnek folyása szerént az szilőnek es az szilöttnek közötté barátságnak szerelme vagyon, kivel minden jót akar es kíván az ő szeretőjének. Ha azért természet szerént ígyen vagyon, hát mit

⁶⁰⁾ Lásd az 55. jegyzést. ⁶¹⁾ Tanítottatik.

alajtunk⁶²⁾ természetnek felette, minemő szeretettel szerette Krisztus Jézus az ő szent szilejét? Azt vallhatjuk, hogy mindennel, azaz mindennél feljebb. De mindennél feljebb jó ez világon mi adathatik teremtet állatnak az uristentül, mint bintül való megtartóztatás, kivel szerette az ő szent szilejét. Azt gondolhatjuk, ha az uristennek szent fia Jézus bines anyátul akart vóna szileteni, régen annakelette eljehetött⁶³⁾ vóna ez világra. De senki, szent Bernáld doktornak mondása szerént, sem annakelette, sem annakutánna hozzá⁶⁴⁾ hasonlatos ez világon nem támadott, kinek okát csak ennenmaga az teremő uristen tudja.

Nyolcad. Régi poetáknak regzett⁶⁵⁾ okos mondások. Elészer úgy mond Sedulius mester, első kenyvében: Miképpen az hegyes töviskes ág közzöl az szép gyenge rózsza kitamad, ugyan jeve⁶⁶⁾ Évának nemzetéből az sziz Mária. Semi nincsen ki az sziz szilét megrutojtsa⁶⁷⁾, mert az ő szilette megtartja ő tisztességét. Alamis neű mester meg úgy mond: Ez az tengeri szép csillag, erek életnek útá, es idvességnek kapuja; nem tud tövisket mint szép rózsavirág, sem bínnek rútságát. Kikben akarja érteni es magyarázni az szeplételen sziz Máriának eredetbinnél kil való foganatját.

Kilenced bizonságot vehetünk az törökök prófétájoknak Mahumetnek-és irásából, miképpen Lyrai Miklós doktor mondja, holott azonképpen vagyon megírva: Senki nincsen Ádámnak fiai között, kit az pokolbeli sátán meg nem sebesített⁶⁸⁾ vóna. Annakokaért mint ez világra sziletik ember, ottan sirnia kezd az megverésnek okaért, az Márianál kil, es az Isé azaz Jézus fianál kil⁶⁹⁾.

Tized bizonságot vehetünk nagy sok keresztyén szent doktoroknak mondásokból, kiknek csak nevöket-és sok elszámlálni, kik közzöl halljok, mit mond szent Amborus doktor: Ez az nemes vesszeszál⁷⁰⁾, kiben sem eredetbínnek betke⁷¹⁾, sem bocsánandó véteknek bojtása^{71*)} nincsen. Szent

⁶²⁾ Alojt; alót; alajt; alit; alejt; alét; vél. ⁶³⁾ A régibb forma, mely egyezik a defectiv jer (gyer) hangzójával. ⁶⁴⁾ Hoz-i(v)á, hoz-j-á, hozzá. ⁶⁵⁾ A mai rögzött; alapmondások értetnek. ⁶⁶⁾ L. a 63. jegyzést. ⁶⁷⁾ Megrutitsa. ⁶⁸⁾ Sebesített. ⁶⁹⁾ A nálkil itt „-n kívül“ helyett áll: Márian és fian kívül. ⁷⁰⁾ Vesszészál. ⁷¹⁾ Bötke, bötyke. ^{71*)} „Propagatio per surculos“ magyarázza Kresznerics, a bojt-tól, mely név is: surculus (Molnár Albert), ige is: per surculos propagat.

Ágoston meg úgy mond az sziz Máriáról : Ūristennek tisztóségeért semmi emléközetet nem tészek, mikoron valamine-mő⁷²⁾ bínról szólok ; okát veti, mert ha az sziz Mária bines volt vóna, az isten nem sziztűl, de bínestűl sziletett vóna, mely beszédet csak ingyen gondolni sem kell keresztyén embernek. Szent Jeromos doktor úgy mond : Azt vallhatjok, hogy az sziz Máriában mind az teljes isteni malaszt volt, ki az Krisztus Jézusban. Ha azért az Krisztus, istennek szent fia, eredetbinnél kil volt, hát az ő szent anyja-es annál kil volt, mert az ő sziz anyja az ő szent fiával egy test, egy tag es egy természet. Szent Bernáld doktor : Az sziz Máriának teste, kit Ádámtul vett, Ádámnak ő bínét soha nem tudta, inkább viszonellen még Ádámnak-es ő bine ez tisztaságos sziznek miatta bocsáttaték meg, es őmiatta érdemle idvességet, kit elvesztett vala.

Példával-es megbizonyojthatjok. Ugy olvassok, hogy szent Brigida es szent Erzsébet asszon megkezdettkék erről az sziz Máriát, es úgy felelt önekik : Jóllehet atyátul es anyátul vagyok, demaga eredetbinnél kil fogantattam. Elyen csodát-es olvasunk róla : Mikoron egy fráter Pál, szent Damonkos szerzetéből, azt predikállaná, hogy eredetbínben fogantott vóna, ime ugyanazon predikálló székben leesék, es kimúlék ez világból. Az másod fráter meg azon szerzetből mikoron meg azonképpen hamissan predikállott vóna, es annakutánna misét mondana, megáldván az szentséget, ottan az sziz Mária kivevé kezéből, es az fráter azt látván, penitenciára esék, es mindent visszapredikálván⁷³⁾, meg megadá öneki az szentséget, es, míg éle, továbbá ellene nem szóla. Es megtörténék, hogy Tolosa neü⁷⁴⁾ várasban, mikoron egy cseri atya⁷⁵⁾ ellene predikállott vóna, ottan az sziz Mária képe háttal fordula reá, ki még ez mai napiglan-es azonképpen áll. Az fráter kedég megvakúla, de annakutánna, mikoron esmeg mindent hátra predikállott vóna, ottan esmeg megnyílék szeme. Mikoron esmeg egy szent Damonkos szerzetbeli fráter soha nem akarná szolgálni es illeni asszonyunk Máriának szeplételen foganatját, szorojta⁷⁶⁾ meg egy erdengest⁷⁷⁾, es monda öneki : Az

⁷²⁾ Bárinemő. ⁷³⁾ Visszavevén predikációjában. ⁷⁴⁾ Nevű. ⁷⁵⁾ Szürke. Ma is cseri barátoknak nevezetnek a szentferenciek. ⁷⁶⁾ Szoríta. ⁷⁷⁾ Daemoniacus.

erek élő istenre parancsolok, mondjad meg mit sejtess az istennek anyjáról: ha eredetbínben fogantatott, avagy nem? Monda ottan az erdeg: Jaj, jaj, jaj azoknak, kik nem illik az Máriának szeplételen foganatjának napját, es gonoszt mondanak az istennek anyjáról. Azt hallván az fráter, koronkéd illé annakutánna. Oh azért szerelmes Krisztusnak es sziz Máriának szolgálai, semmi kétségtek ne légyen az sziz Máriának szeplételen foganatjában, mert az uristennek mint szerelmes szolgáló leányának es anyjának illett tenni, megtehetette, es tette, hogy szeplételen megtartaná, kinek érdemeért es bizonságaért ajánljok⁷⁸⁾ lelkiunket, testiunket, életiunket es halálunkat az sziz Máriának es az ő édes szent fiának ótalmában es malasztjában, kit engedjen minekünk atya fiu szent lélek erekkül erekké⁷⁹⁾ Amen. Deo gracias.

⁷⁸⁾ Ajánljuk. ⁷⁹⁾ Örökök örökké.

V.

ASSZONYUNK SZIZ MÁRIÁNAK
FOGANATJÁNAK INNEPÉRŐL.

AZ „ÉRDY-CODEXBŐL.”

Epistola. Ez mai szent epistolákat írta meg szent Izsajás próféta; ez elsőt kenyvének tizenegyed részében; az utánna valót heted részében, kiknek bető szerént való magyarsági ezenképpen vannak:

Ezt mondja az mennybeli uristen: Vessző támad Jessének gyökeréből, es virág jő fel ő gyökeréből, es száll öréa úrnak szent lelke, belsességnek es értelemnek lelke, tanácsnak es erésségnek lelke, tudománnak es kegyességnek lelke, es beltelti¹⁾ ötet isteni félelemnek szent lelke. Nem itél szemlátat²⁾ szerént, sem fedd valakit fileknek hallása szerént: de itél igazságban szegényeket, es fedd keménségben ez feldi³⁾ egyegyökért⁴⁾. Es megveri ez feldet ő szájának vesszéivel, es ő ajakinak lelkével⁵⁾ megöli az kegyetlent. Es lesz⁶⁾ az igazság ő éhának⁷⁾ szorajtója⁸⁾, es az hit ő ágyékának⁹⁾ övedzeti¹⁰⁾.

Epistola. Az időkben szóla uristen Ákáz királnak mondván: kérj teneked csodát uristentől avagy pokolnak fenekére, avagy mennynek magasságára. Es monda Ákáz királ: nem kérek, es nem késértem az en uramat istenemet. Es azt hallván, monda szent Izsajás próféta: Hallgassátok azért Dávidnak háza: nemdenem kiseded dolog-é tinektek embereknek bosszuságosoknak lennetek, mert bosszuságosok vattok az en istenem(nek)-és? Annakokaért im csoda jegyet ad tinektek ennen-

¹⁾ Bel-telti v. tölti, mint *fel*. Amannak *be* a gyökere, ennek a *fe* (mely a régi bibliában nem egyszer fordul e formában elé; most kihangzással: fei azaz fej; e fe-ből lettek a fe-l és fe-n igehatározók). ²⁾ Szemlátat! Augenschein. ³⁾ Földi. ⁴⁾ Egyegyő, itt is az egész hanglajtorján látjuk keresztülmenni e szót: egy (közép e-vel), így, ögy, s a ma megszokottabb: úgy, ahonnan: együgyű, mely szó itt a Vulg. mansuetus-át igyekszik visszaadni. ⁵⁾ Lehetével: spiritus. ⁶⁾ Cod.: lé. ⁷⁾ „Lumborum“ a Vulg. szerint: Károli derekának, Kaldi ágyékának fordítja. Az *éh* egynek látszik a *joh*-hal (eh, ih, joh) mely „viscera“ értelemben is fordul elő a régiségben. ⁸⁾ Szorítója: cingulum, Vulg. ⁹⁾ „Renum eius“ áll a Vulgátában. Itt a continens pro contento. ¹⁰⁾ Cinctorium, Vulg.

maga az mennybeli uristen : Mert ime szíz méhében fogad, es fiat szül, es hivattatik ő neve Emánuelnek. Vajat es mézet észik, hogy tudjon gonoszt eltávoztatni es jót választani.

Evangéliom. Ez mai szent evangéliomot írta meg bódogságos szent Lukács evangelista kenyvének első részében, kinek bető szerént való magyarsága ezenképpen vagyon.

Az időben kildeték el Gábríel arkangyal istentől Galileának váarasában, kinek neve Nazaret, firfiúnak jegyzett szizhez, kinek József vala neve, Dávidnak házából, es az szíznek neve Mária. Es bemenvén az angyal őhozá, monda : Idvez légy malaszttal teljes, úr vagyon teveled, te vagy áldott asszonyállatoknak kezette. Ki mikoron azt hallotta vóna, megháborodék az ő beszédén, es gondolja vala, minemő vóna ez keszenet. Es monda az angyal őneki : Ne félj Mária, mert malasztot leltél uristennél, ime fogadsz te méhedben, es fiat szilsz, es hivad ő nevét Jézusnak. Ez nagy lészen, es az mennyei felségnek fiának hivattatik, es adja őneki az uristen ő Dávid atyjának székit, es uralkodik Jákobnak házában mind erekké, es az ő országának vége nem lészen. Monda ottan Mária az angyalnak : Miképpen lészen ez, mert en firfiút nem ismerök. Es felelvén az angyal, monda őneki : Az szent lélek hozjád jő, es az felségnek jószágos erei¹¹⁾ megárnyékoz tegedet. Annakokaért-es az szentség, ki tetőled sziletik, hivattatik istennek fiának. Es ime Erzsébet, az te rokonságod, ő-es magzatot fogadott ő méhében ő vénségében. Es ez hónap imáran hatod őneki, ki hivattatik : magnál kil¹²⁾, mert semi dolog nincsen lehetetlen uristennél. Es monda Mária : Ime úrnak szolgáló leánya, legyen ennekem az te beszéded szerént.

Ez az dicsőséges szent nap, kit uristen próféta mondása szerént kiváltképpen teremte ez világon az tebb napok között. Annakokaért mindennek nagy lelki eremmel es szerelmes ajojtatossággal¹³⁾ kell illeni es tisztelni. Mert ez mai napon

¹¹⁾ Ereje. ¹²⁾ „A ki magtalannak hivattatik“ Káldi. ¹³⁾ Ajojt, az ikerhangzó összeolvadásával : ajít, aít, ajt, honnan ajítatos, ajtatos ; ajejt is fordul elé, honnan : ajét és ajétatos. Viszont az ahít-ból, hol az inyszellet helyett torokszellet szerepel, ahítatos lett.

vonyá le ő szent méhében az szeplételen sziz Mária atya mindenható uristennek szent fiát, az édes Jézust. Ez mai napon méz illatot mutatának az kemén egek, mert atya uristen levetvén őhozájuk való nagy keménséges haragját, irgalmas-ságot hinte¹⁴⁾ ez szegén világra. Ez mai napon egyesülteték¹⁵⁾ egybe az kijelenthetetlen isteni természet emberi természettel az édes sziznek szeplételen méhében. Ez mai napon az szent Dávid királynak nemzetéből támadott szép sziz választaték, hogy istennek szent anyja lenne, es mennynek feldnek¹⁶⁾ áldott királyné-asszonya, ki miérettünk szentlen esedezik dicsőséges szent háromságos uristennek elette. Annakokaért nem illik minekünk-és enni sok számlálhatatlan¹⁷⁾ jószágokról elfeledköznünk es hálálatlanoknak¹⁸⁾ lennünk: mert őmiatta élhetünk békével ez világon, őmiatta tehetünk jót, őátala érdemhetünk¹⁹⁾ malasztot, őmiatta mehetünk mi halálunknak idein az erek dicsőségnek országára-és.

Mindennek elette azért kell minekünk minden ajojtatos szerelmetességgel gondolni, minemő nagy méltóságos lén ez mai szentköszönet asszonyunk sziz Máriához, jelesen ez három dolgokból: Elészer isten felől: mert mikorön meggondolta vóna uristen az ő teremtetett állatit elveszni erekké, es mind ez egész emberi nemet elkárhozni, megkenyerüle²⁰⁾ rajta, es irgalmasságra remülvén²¹⁾, gondolá, hogy megszabadojtaná erdegnek kénos köteléből, es az nagy haragból, kívül elvetette vala ő színének előle Ádámnak es Évának binejért mind ez világot, kire semi utat nem léle egyebet, szent Bernáldnak mondása szerént, hanem hogy ennemmaga eljöne, es ez gyarlóságos halandó bines testnek természetit felvénne, miért az ő felséges isteni természetiben szenvedésre méltó es alkalmas nem vóna. Annakokaért sziletni akara szeplételen sziztül, bines embernek magából, hogy minden bineket méltó lenne megbocsátani. Ez eleyen nagy isteni dolgot, tanácsot es szerzést akará tanácsolni es közleni atya minden(ható) uristennek böl-

¹⁴⁾ Hinte. Így: rom-lik, rom-t: ron-t. ¹⁵⁾ Egyesülteték: egyesítették. ¹⁶⁾ A codexben hibásan feldet áll. ¹⁷⁾ A codexben: számláhatatlan. ¹⁸⁾ Ez a régiség szokott formája a mai hálátlan helyett. ¹⁹⁾ Ertsd: érdemhetünk. ²⁰⁾ Megkenyerüle. ²¹⁾ Vajjon nem a „remény“ gyökével függ-e össze ez ige? melyet, ha rémül-nek olvasnánk, az „irgalmasságra rémülés“ nagyon is merész képet adna.

csessége ő szent angyalával es Ádámnak szeplételen magzatjával, az édes szizességes sziz Máriával, hogy betelnék az ő édes szent beszéde, kit régen szent Izsajás prófétának szája által meghirdetett vala ez világra, mondván: Az en gyenyerűségim embereknek ő fiaival vannak; kin értetnek Jézus és Mária. Annakutánna minden isteni szent malasztban élő hívek, kik méltán mondatnak isteni igazság szerént való teremtetten embernek fiai, kik az erek dicsőségre kezdettől fogva választatosok²²⁾ az uristentül. De miért még az jól élő népek és nem mehetnek vala istennek szent országára, azt báná meg az édes Jézus, azt bosszúlá meg, hogy az ő szeretői, az ő hívei es tagjai, ővele nem lehetnek vala, nem vigadhatnak vala. Készerejteték²³⁾ hogy ennenmagát megalázná őérettek, testet venne es halandó lenne, látandó lenne es az ő szent halálának miatta az erek dicsőségnek utát, kit ember eltévesztett vala, megkeresné, es ember fiainak megszerzené. Ez ilyen nagy szeretetnek gerjedetes szabadságáról irván szent Pál apostol, Effesombeliéknek irt levelének másod részében, úgy mond: Az mindenható uristen, ki nagy kazdag ő véghetetlen irgalmassága szerént, az ő mondhatatlan nagy szent szeretetiből, kivel minket szerete mikoron megholtunk vóna bínbe, megéleszte minket az ő szent fiában úr Jézusban Krisztusban, hogy imáran minden életünk es minden nyájasságunk mennyekbe legyen, es ne ez felden; oda igyeközzünk, oda vágyódjunk, mert imáran nincsen ez világon megmaradásunk. Kiről úgy mond szent Ágoston doktor atyánk: Emberi állatnak ő teremtésének oka es végezeti az erek bódogságnak dicsősége, azokaért teremtett, az végre teremtett, ugyanint ennenmagátul, az uristen. Mind ez ilyen dolgokból, hogy az ő szent teremteti el ne vesznének, készerejteték ez mai napon asszonyunk sziz Máriához ő szent angyalát kildeni, es megizenni Ádámnak leányának, mert eljettének²⁴⁾ az idők, mikoron es miképpen isten ez világot megváltaná, es pokolbeli erdegnek birodalmából kiszabadojtaná²⁵⁾, es ezen emberi gyarló természetnek, bínés testnek, személyében ötet az ő ura-

²²⁾ Választattak. ²³⁾ Készerejteték. ²⁴⁾ Hogy eljöttének. ²⁵⁾ Kiszabadítaná.

ságából leejtené, es minden hatalmát megtörné, miképpen az régi próféták jevendőképpen²⁶⁾ megprófétálták vala.

Imáran lássok meg, miképpen jeve²⁷⁾ istennek szent angyala asszonyunk sziz Máriához; rivededen²⁸⁾ miképpen szent doktorok szólnak róla. Ez elyen isteni dolgokat, úgy mint az szent prófétáknak kenyvökben vagyon megírván, asszonyunk sziz Mária gyakorta olvasta vala, annakokaért jól hiszi vala, es várja vala nagy édes ajojtatossággal, es kívánja vala teljes szívvel lélekkel, hogy ha az időt érhetné, hogy mivel eremest²⁹⁾ akarna szolgálni az szeplételen sziznek minden szikségében. De azt nem tudja vala, mimódon lenne, mert sem írásban nem olvasta vala, sem szent angyaltul nem értette vala, miképpen lehetne hogy természetnek felette isten emberre lenne, es sziz sziletné; ennenmagáról kedég semit ingen sem vél vala, hogy ő lenne az istennek választott anyja, hanem csak hogy annak alázatos szolgáló leánya lehetne, es láthatná testi szemeivel az édes mennyei magzatot.

Mikoron azért ez mai napra jutott vóna, es ez elyen isteni dologról gondolkodnék, az uristennek szent angyala, kivel gyakorta beszél vala, nagyobb fénességgel es rettenetességgel neki jelenék, es miképpen el vala választván szent háromság uristen tanácsából, az követséget azonképpen kijelenté mondván: „Idvez légy malasztval teljes, úr vagyon teveled.“ Azt hallván az édes Mária, megrettene mind az szent angyalnak látásán, mind az isteni idvezletnek nagy vótán. Annakutánna miképpen egymással beszéllettek, nyilván meg vagyon írván az szent evangéliomnak részében. Ez szent idvezletnek méltóságáról kérdés támad szent doktorok között, hogy ha minden idvezletnél méltóbb legyen-e? Nékik³⁰⁾ azt mondják hogy nincsen méltóbb idvezlet, mint idvezejténeknek³¹⁾ idvezleti; szent János írta meg, mikoron feltámadott vóna úr Jézus halottaiból, mondván: Pax vobis! Békeség hozjátok! mert ez idvezlet — szent Ágoston doktor atyánknak mondása — nincsen nagyobb kezenséges jó emberi nemnek idvességére mint az szent békesség, kit úr Jezus szerze isten között es embernek fiai között, kiről tebb magyarázást tet-

²⁶⁾ Jövendőképen, mint jövendőt. ²⁷⁾ Jöve. ²⁸⁾ Rövideden. ²⁹⁾ Örömet. ³⁰⁾ Ma: némelyek használtatik. ³¹⁾ Idvezejte: idvezítő.

tönk hosvét nap után való vasárnap; keresztyén szent doktorok kedég, kik ez mai szent evangéliomot magyarázzák, sok okokkal bizonyítják, hogy mivel ennél méltóbb és nagyobb köszönet és idvezlet nincsen, kivel uristennek akarattjából az szent angyal idvezlé ez mai napon asszonyunk sziz Máriát.

Első ok: méltóságos hatalmasság; mert elészer szerezteték és izenteték el az egész szent háromságnak titkos tanácsából szent angyaltul; másod ok az szolgálatnak méltóságos volta, mert semi teremtetett állatot nem választának reá, hanem az mennyei felső karbeli szent angyalt; harmad ok az idvezlett személnék nagysága, ki lén az édes sziz Mária; negyed ok az idvezletnek csodálatos volta, kiben elészer kijelentetik az szeplételen szíznak ártatlan volta, mikoron azt mondá: idvez légy; mert az ige: Ave! idest sine ve dicitur: jajnál kil valónak mondatik, mert fordítottván³²⁾ az első Éva anyáknak nevét, ki jajnak és keserűségnek anyjának magyaráztatik, asszonyunk sziz Mária kedég isteni malasztanak és áldomásnak szent anyjának hivattatik. Mert a mely átkot Éva behoza ez világra, azt az sziz Mária kive³³⁾ reszketé, és áldomást hozza helyette. Annakokaért monda másodszer: „Malaszttal teljes“: kin az értetik, hogy soha az édes sziz Mária bínbe és bínés nem volt, de koronkéd uristennek elette kellemetes volt, és malasztos. Harmadszor kijelentetik az ő még ez világon való nagy dicsőséges volta, mikoron azt érdemlé, hogy istennek fiának szent anyja lenne, holott azt mondá az szent angyal: Úr vagyon teveled! Szent Ágoston doktor atyánk hozzá téski: mind elmédben, lelkedben, és méhedben. Negyedszer kijelentetik az ő kiváltképpen tisztóletes volta, mondván: „Áldott vagy te asszonyállatoknak közötté:“ ennen³⁴⁾ vett fundamentom szerént nevezetet magának, hogy minden hív keresztyének bódog-asszonnak nevezik és hívják. Ötöd oka és méltósága az szent idvezletnek, mert minden rendbeli köszönetnek szertartása őbenne lélettetik, akar ember dicsérje az mennyieiket, akar ez világiakat, annakokaért mindenfelől méltósságosnak íteltetik.

Példa. Ez szent idvezletnek idvességes jószágáról eleyen példát ír szent Anselmus doktor: Vala egy időben egy em-

³²⁾ Fordítottván. ³¹⁾ Ki. ³³⁾ Innen.

ber, ki asszonyunk sziz Máriának szeretetiért mindennapon csak Ave Máriát olvas vala. Történék³⁵⁾ szarándokság-járni menni. Mikoron egy vadon erdőre költ vóna, fogák meg ötet az tolvajok, gondolván hogy pénz vóna nála, megölék ötet, es temeték el az útfélen, es az zarándok-istápot iték³⁶⁾ le feje fölött emleközetre. Idő jártába az aszju estáp³⁷⁾ asszonyunk Máriának érdeme miatt megfogonék, es nagy szép éstenfa³⁸⁾ lén őbenne³⁹⁾. Mikoron azon elmenne egy pispek, tekénte fel az fára, es látá hát: az fának levelén mind Ave-Mária vagyon megírván; elcsodálkozván rajta, kérdé meg azon lakozó népeket: mi dolog vóna? es megjelenték őneki az dolgot. Azt hallván, elámélmkodának⁴⁰⁾ rajta, es ottan az jámbor pispek megásatá az sért, es, ime nagy csodának csodája! teljességgel éppen találák az zarándoknak testét fekiünni az koporsóban, es az nagy fának gyekere hát szájában vagyon, kinek levelén az Ave-Mária vala megírva. Otan⁴¹⁾ megismerék istennek malasztjából, hogy az ember ő éltében gyakorta olvasta az Ave-Máriát, es dicsérék az uristent es asszonyunk Máriát ez csoda dolog látván⁴²⁾, es annakutánna az szegén hív keresztyének gyakorta mennek vala azon herre⁴³⁾ es asszonyunk Máriának érdemeért sok irgalmat teszen vala uristen az szegén népnek, sziksége szerént. Mind ez elyen dolgokból ismertetik meg, mely méltóságos legyen ez szent idvezlet uristennek es asszonyunk sziz Máriának, mely kellemetes*) szegén bínés Ádám fiainak, mely idvességes, kit minekünn-es nyerjen az édes anya Mária!

Továbbá való tanuságnak okaért lássok meg, minemő szentséges életben élt ez világon az édes istennek szent anyja, minekelette atya uristennek szent fiát ő szeplételen méhében fogadná. De hogy nyilvánban eszönkbe vehessek⁴⁴⁾, doktoroknak mondások szerént tizenkét regulát találhatunk annak ismeretire, kikben minden szentséges életét megismerhetjek⁴⁵⁾, kiknek hármát fundamentom szerént találjok meg az zsoltárkenynek XXXIII. részében, hármát aranszáju szent Jánosnak mondási között, magyarázván az szent evangélio-

³⁵⁾ Történék. ³⁶⁾ Üték. ³⁷⁾ Istáp, estáp: bot. ³⁸⁾ Istenfa? ³⁹⁾ Óbelöle, v. ő. az I. pred. 11. jegyz. ⁴⁰⁾ Elámélmkodának. ⁴¹⁾ Legott. ⁴²⁾ Alanyeset tárgyeset helyett. ⁴³⁾ Helyre. ⁴⁴⁾ Vehessök, vehessük. ⁴⁵⁾ Megismerhetjük, -jük.

*) Azaz kellő, a mi kell, szükséges.

mot, hármát szent Bernáld doktornak mondási között, és utolsó hármát szent Gerger⁴⁶⁾ és Richardos doktoroknak mondási között. Mondám, hogy az első három regulát, kiket asszonyunk sziz megtarta mind ő kised iffiuságátul fogva, az zsoltárkenynek az felől megmondott helyén (találjok), holott szent Dávid emléközvé az mennyei szent életről, szent lélek miatt úgy mond: Ki vagyon oly ember, ki életet kíván es szeret jó napokat látni? Azután ennenmaga reá fejezi, es úgy mond: Térjen el az gonoszságról, es tégyen tót, keressen békességet es abban éljen.

Az igaz szentségnek azért első regulája, hogy ember férjen el az gonoszságról, azaz minden bánt megutáljon es ellene álljon, mire-mert minden gonosz véték ellenkodik az jó életnek es az mennyei bódogságnak. Mert úgy vagyon megírván szent János látásáról való kenyben: Semi fertelmes be nem mégyen az uristennek szent országában. Ez első regulát nagy tekéltességgel megtartá az édes szeplételen sziz Mária, ki soha nem vétközött, sem halálosképpen, sem bocsánandóképpen, miként szent doktorok vallják, mert minnekokaért még ő foganatjátul fogva teljes volt istennek malsztjával, semi bínnek helye őbenne nem volt.

Másod regula mondatik lenni mukálkodásnak nehezségében, mert úgy (mond) szent Dávid próféta: Es tégy jót. Kiről úgy mond szent Gerger doktor: Keves, jó embernek, csak gonoszt nem tenni, de annakfelette jóban foglalja ennenmagát. Ez másod regulát-es megtartá nagy szorgalmatossággal, mert mind ő teljes életét ez világon rendelé éjjel es nappal jószágos mivelkedetekben, azért soha őtet senki nem látta restségben es tunyaságban hevolkodni⁴⁷⁾, de néha kézi munkában⁴⁸⁾ foglalta ennenmagát, néha imádkozott, néha szent írást olvasott, néha isteni es mennyei szent gondolatokban foglalta ennenmagát, néha háláadásban es kenyergésben, es egy órát⁴⁹⁾ sem hagyott elmúlni jószágnál kil. Ezenképpen mindennek jó példa volt ez világon, mint kelljen élni idveség szerént.

Harmad regula mondatik háboruságban való békeségtartás. Azért mondja szent Dávid próféta: Keress békeséget.

⁴⁶⁾ Gergely. ⁴⁷⁾ Hivalkodni. ⁴⁸⁾ Munkában. ⁴⁹⁾ Órát.

Minemő kedég haszna legyen, szent Jakab apostol kijelenti levelének első részében: Mert az békességnek tekéletes dolga vagy on. Szent Gerger meg úgy mond: Az szenteknek es jó életű népeknek ez világon való jámbor életék nyomorúságoknak szenvedésében ismertetik meg, urunk Jézus Krisztusnak mondása szerint: Békesség-szenvedésben tartjátok az ti lelketeket. Ez nemes jószágnak-és reguláját nagy egészszen megtartotta az édes sziz Mária: mert az ő békesség-szenvedését semi gonoszság meg nem gyézhetette⁵⁰). Úgy olvastatik őrola, hogy jóllehet nagy bosszuságot szenvedett legyen az bíneseiktől es az gonosz zsidóktól ő édes szent fiának kénszenvedésekoron, de mind anne nyomorúságnak idein sem felelt csak egy bosszubeszédet-és érette. Ki szenvedhet ennél nagyobbat ez világon? Soha senki, fogja ki foghatja, ha kinek az Jézus Mária kell, tanulja es tartsa meg ez regulát.

Imáran járulván az más rendben való három regulának szentséges tanuságára, úgy mond arany száju szent János, magyarázván szent Máté evangelistának evangéliomát. Három kiváltképpen való dolgok vannak, kik ezen világon⁵¹) az mennyeknek országára méltóvá téznek es megszentelnek embert: Első erőss testi lelki tisztaság; másod jószágos mivelködetnek bőséges volta, es az jótéteménben szent lélek malasztjának jelen vóta;⁵²) szertartás szerint.

Negyed szentségnek regulája megtekélettetik szívnek es gondolatjának tiszta kevánságában, hogy embernek ő szive es elméje semi ez világiakat, semi testieket, semi elmulandókat ne kívánjon, kiben az ő tiszta lelki szerelme megfertéztessék. Kiről szent Izsajás próféta úgy mond, uristennek szavát szólván, kenyvének első részében: Mosódjatok meg, legyetek tiszták, hányjátok el minden gonosz gondolatot en szemeimnek előle. Meg úgy mond urunk Jézus az szent evangéliomba, szent Máté irta meg kenyvének ötöd részében: Bódogok az tiszta szívűek, mert ők meglátják uristent színről színre. Oh mely nagy méltóság ez, ha ember eszében . . .⁵³),

⁵⁰) Győzhetette. ⁵¹) Itt a codexben „kik“ áll, felesleg. ⁵²) Itt világosan elmaradt a „harmad . . .“ pont a codexben, melynek a „szertartás szerint“ csak töredéke. ⁵³) Itt ismét kihagyás érezhető.

mely könnyen megismerheti minden ember őbenne ha idvességnek helyén vagyon, avagy nincsen. Úgy mond róla szent Ágoston doktor atyánk: Minden ember olyan istennek elette, minemő szeretet vagyon őbenne. Ha feldet szeret, hát feld, ha a mennyországot szereti, hát mennyország, ha istent szeret, hát isten. Kiről úgy mond szent Dávid az zsoltárkenybe szent lélek miatt: En mondom, mert mind istenek vattok. Ez nem es szent regulát mely nagy szorgalmatossággal megtartotta legyen az édes sziz Mária, megismerhetjek szent Amborus doktornak beszédéből, mondván: Mi lehet nemessebb az istennek anyjánál? Mi lehet fénsségesb őnálánál, kit az erek mennyei fénsség még kezdetnek elette ennenmagának választott? Mi lehet tisztasságosb őnálánál, ki Krisztus Jézust minden fertelemnél kil szilte, mert mind testében mind elméjében tiszta es szeplételen vala, semi hamis csalárdságnak szele ő tiszta gondolatját meg nem homályosojtá⁵⁴⁾. Meg úgy mond: Koronkéd jó es tiszta gondolattal jár vala, szivében alázatos vala, beszédében értelmes⁵⁵⁾, lelkében böles, szólásában ritka, szent írásban tanuságos, kézi mukában szenetlen foglalatos, szemérmes beszélésben, csak az uristent szorgalmatos vala keresni es teljes szive szerént szeretni. Ime azért, szerelmes atyámfiai, mely tekélettességgel es példa szerént élt az édes sziz Mária ezen világon-és; semi isten ellen való dolog nem lélettetéek őbenne míg éle ez világon.

Ötöd szentségnek regulája vagyon az igaz es szent igyeközetben vettetvén. Ha ember minden dolgában regula es mód szerént akar élni, réa kell igyeközni, réa kell nézni, mi lészen az vége: úgy ismeri meg, ha jó avagy gonosz, ha idvességes avagy kárhozatos? Erről mondja szent Amborus doktor: Az oly imádság uristennek szemei (előtt) nem kellemetes, kire ember nem igyeközik mikoron imádkozik, mert azt sem tudja mit mond, azt sem tudja mit kér istentől. Bel⁵⁶⁾ vagyon irván az törvénykenyben-es, mert úgy mond: Az uristen inkább nézi es veszi az igyeközetet, honnem az tétémént. Azokaért mondja szent Pál apostol: Valami dolgot tésztek, mindent uristennek dicséretire tegyétek. Ez áldott szent re-

⁵⁴⁾ A codexben, kétség kívül hibásan, áll: csalárdsággal, gondolatjáh. ⁵⁵⁾ A codexben: értess? ⁵⁶⁾ Be. L. az 1. jegyzést.

gulát-es nagy szorgalmatossággal megtartá az édes sziz Mária, mert semiben nem akará magát foglalni, hanem honnan uristen dicsértetnék, miként szent Amborus doktor mondja.

Hatod szentségnek regulája vagyon vettetvén az vigasztaló szent lélek malasztjának élésében es nálatartásában. Kezenséges szent doktoroknak igyenlő vallások, hogy soha ember meg nem szentöltethetik, hanem csak szent lélek malasztjának ötlése⁵⁷⁾ miatt. De hogy semi jót ne tehessen ember istennek malasztjánál kil, úgy mond róla szent (Pál) Korintombelieknek írt másod levelének harmad részében: Nem vagyunk elegek csak valamit gondolnunk-és mimagunktól, úgy mint mimagunktól, de minden tehetségünk az uristentől vagyon. Azonról az törvénykenyben meg úgy vagyon megírván, hogy még az uristennek szent parancsolatját sem tarthatja senki meg malasztnál kil. Azért vetteték ki Ádám es Éva Paradicsomból, azért vetteték le Luciper ő angyaltársíval mennyországból, hogy uristennek malasztjának elene vétközének. Azért ember sem mehet oda szent malasztnál kil. Ez elyen édes szent malasztot az édes sziz Mária soha el sem vesztette, de mindenkoron teljes volt szent malaszttal, miként az szent angyal szájából hallók az szent evangéliomba.

Imáran járulván az harmad rendben való szentséges regulának tanuságára, kiről szent Bernáld emléközik, es szerzerént⁵⁸⁾ heted. Heted szentségnek regulája ételben italban való mértékletes élet. Úgy vagyon erről megírván az törvénykenyben: Az torkosság semi mennyei dolgot nem hágy embernek gondolni, menevel inkább sem tenni. Ezenről emléközik urunk Jézus az szent evangéliomba szent Lukács írta meg kenyvének huszonegyed részében: Ógyátok⁵⁹⁾ ti-magatokat, hogy az ti szivetek meg ne nehezültessenek⁶⁰⁾ torkossággal es részegséggel; Szent Péter apostol meg úgy mond: Atyámfiak, józanok legyetek es vigyázjatok, mert az ti ellenségetek körületek forgolódik, keresvén, kit megmarhasson. Ez elyen józanságnak reguláját az édes sziz Mária nagy mértékletességgel megtartotta, miként szent Amborus doktor írja, hogy soha ő természetinek felette soha nem élt.

⁵⁷⁾ Ömlése: ihletése. ⁵⁸⁾ Rend v. sor szerint. ⁵⁹⁾ Óvjátok. ⁶⁰⁾ Itt is „meg“ áll a codexben, feleslegül.

Nyolcad szentségnek regulája vagyon az tiszta szent szeretetnek gerjedetességében. Az bizon szeretet oly nagy jószág, hogy semi önálánál kil nem hasznos: sem hit, sem remenség, sem igazság, sem egyéb jótétemények, embernek idvességére. Bódogságos szent Bernáld doktor úgy mond, hogy minden léleknek szentséges volta mérettetik szeretetnek mene-voltához, úgy hogy ha nagy szereteti vagyon, hát nagy ennenmagában, ha kisdéd, kisdéd, ha semi szereteti nincsen, hát⁶¹⁾ semi. Ez szent jószágot⁶²⁾ minere tartotta legyen az édes sziz Mária, megismertetik az mennyei szent magzatnak sziletésén. Ha senki azt nem érdemlette mennyen felden, mit az áldott szeplételen szizeknek es szizességnek szent anyja, azért istennek utánna senki sem mennyen sem felden, sem volt sem lészen; nagyobb szent az édes sziz es szerelmes anyja Máriánál.

Kilenced szentségnek regulája vagyon tekéletes alázatosságnak fundamentomában, kit ennenmaga urunk Jézus megbizonyujt⁶³⁾ az szent evangéliomba, szent Lukács irta meg: Valaki ennenmagát megalázja, felmagasztatik. Szent Gerger es szent Hugo pispekek úgy magyarázják: Valaki mennél inkább ett magát megalázja, annál inkább nagyobb lészen mennyországban. Minere ezt-es az sziz Mária megtartotta legyen, az ennen szája átal származott szent igékből megismerhetjek⁶⁴⁾ mondván: Mert megtekénté uristen az ő szolgáló leányának alázatosságát: annakokaért mondnak imáran engemet bódognak minden nemzetségek. Ime szerelmes atyámfiai, minemő szent dolgoknak miatta kereste az édes sziz Mária az szentségnek méltóságát, es miképpen szerzett példát jó életre minden mennyországra ajojtozó⁶⁵⁾ népeknek.

Negyed szentségnek regulássága következik, kiről szent írásbeli szent doktorok Rikhardus, szent Bernáld, szent Gergel úgy mondnak: Szerszerént⁶⁶⁾ imáran következik tized regula, azaz atyafiúságnak idvességes éppöleti avagy vigasztalása, es másnak jó példát adni, mást jóra inteni, más-

⁶¹⁾ Cod.: ha. ⁶²⁾ Jószágot, erényt. ⁶³⁾ Cod.: megbizonywnk. ⁶⁴⁾ Megismerhetjök, -jük. ⁶⁵⁾ Ajítózó. Mainap szokottabb az ahít, ahítózó. ⁶⁶⁾ Rend vagy sor szerint.

nak jó tanácsot adni, mást jóra tanojtani⁶⁷⁾, másnak szikségben jelen lenni, mást igazgatni es meg(nem)tántorajtani⁶⁸⁾. Mind ezekről úgy mond szent Gerger: „Anne halálra⁶⁹⁾ méltó az ember, mene gonosz példát, gonosz tanuságot, gonosz életet utánna valóknak hágy.“ Az édes sziz Máriáról soha kedég nem olvassok semi írásban, hogy mást megtántorajtott vóna: de viszonellen valaki látta es ismerte, min-dennek jó példa volt es idvességes vigasztalás, az jó hálá-adásnak szokása-es őtöle szerzettetett: „Deo gracias“, kinek-es szokása vala minden dolog után hálát adni uristennek.

Tizenegyed szentségnek regulája mondatik minden lelki jószágokban való éköösölés. Erről úgy mond szent Gergel doktor: Nem elég idvezülő léleknek gonosz nem tenni⁷⁰⁾, de annakfelette jót tegyen. Mert ha az uristen adott jóról es mallasztról számot vészen⁷¹⁾, hát az restségért ember elkárhozik. Meg úgy mond: Nem elég embernek csak egy jószágban élni ha idvezülni akar, de sokban es mindenben, hogy minden bínnek ellene állhasson. Annakokaért az sziz Mária minden jószágokkal teljes vala, mert semi bínnek szikrája őbenne helt nem lellete.

Tizenkettöd szentségnek regulája az utolsó végig megmaradásnak rendében vettetett. Úgy mond róla szent Gerger doktor: Hejába kezd es teszen ember vala(mely) jót, ha az végezetinek elette elhagyja. De ki az jóban végig megmarad, az idvezül: úgy mond úr Jézus az evangéliomba. Azért mondja szent Bernáld doktor-es, hogy csak azoknak ígérte uristen az erek dicsőségnek érdemét, ki az jóban végig megmarad. Mely szentséges regulának tekélltetességét az édes sziz mely egészszen megtartotta legyen mind halálig, az ő szentséges érdemes volta megmutatja. Ime azért hol vannak⁷²⁾ az nemes lelki regulák, kikben az édes sziz Mária rendölé az ő életét ez világon!

⁶⁷⁾ Tanojt-ból az elavult tanót, s a ma is divatos tanít, tanejtból (közép e-vel) tanejét olvadt össze. ⁶⁸⁾ Megtántorítani. ⁶⁹⁾ Halálra. ⁷⁰⁾ Alanyeset tárgyeset helyett. ⁷¹⁾ A cod. hib.: vésznek. ⁷²⁾ azaz: Imhol vannak azért.

PÉLDA.

Vala egy időben egy ajojtatos⁷³⁾ személy, ki szentelen kéri vala ő imádságában az sziz Máriát, hogy őneki megjelentené, minemő dolgokon es miképpen imádtá az uristent ez világon élteben, es minemő jószágokért érdemlette ő az nagy szentséget. Meghallgatá őtet az édes sziz Mária, es neki jelenvén monda: Mikoron még en kisded valék, éffelikoron⁷⁴⁾ en felkelők vala, es az templomban menvén ezek valának az kérelmésim⁷⁵⁾: Elészer hogy az úristen adna ennekem oly malasztot, kinek miatta az ő szent parancsolatit beteljesejthetném, es mindent szerethetnék, kit ő szeret, es mindent gyűlölhethetnék, kit ő gyilöl. Másodszor hogy uristent mindennek felette, es barátomat az ő szent akarátja (szerént) szeretném. Harmadszor, hogy az lelki jószágokban, alázatosságban, békeségtartásban, kegyességben, tisztaságban használhassak, es ő szent színe előtt kellemetes lehessenek. Negyedszer, hogy érhetném az időt, mikoron az szeplételen (sziz) szilné az istent es ez világnak megváltóját, es érdemlenék őnekik kegyes szolgálatot tehetnem. De mikoron azt ennekem engedte vóna az uristen, az után nem kértem, hanem hálát adtam naponkéd az uristennek rajta. Ötödször, hogy mind ez széles világon való teremtetett népet tartson meg uristen az ő hív szent szolgálatjában. Úgy monda esmeg anakutánna, hogy minden isteni malasztot es minden lelki jószágot, az kiváltképpen való megszentelésnek malasztjánál kil, kivel engem uristen szeretett, nem kisded mukanál kil keresgettem, de szentelen imádsággal es gerjedetes kíváncsúsággal, mélységes alázatossággal es ajojtatossággal, nagy sok sirással es kenyhullatással, es testi gyetrellemmel érhettem enni sok jónak tekkéletességére. Azt megmondván, elenyészék előle az sziz Mária, es őtet nagy lelki édességben hagyá, es, míg éle, nagy ajojtatossággal szolgálá az sziz Máriát.

⁷³⁾ V. ö. a 13. jegyz. ⁷⁴⁾ Éjfélkor. ⁷⁵⁾ Kétség kívül kéremlésim helyett, hangatvetés által elromolva, mint például a Nádor-codexben a félelmik: félelmik helyett.

Más példa ugyanezenről. Vala egy szegén özvegy asszonyállat, es valának öneki két kised sziz leáni. Mikoron az anya hallotta vóna predikációban asszonyunk sziz Máriának ez világon való életét, eszében vevé, es az ő példája szerént kezdé az kis leányokat azon jószágokra tanójtani, hogy az sziz Máriának példája szerént élnének. Es mikoron az sziz Máriának oltára elében vitte vóna őket, ajánlá neki az ő két sziz leányát mondván: En szentséges asszonyom, ime az en két sziz leánimat, kik az te életednek példája szerént élnék, te szentségednek adom es ajánlom ez napságtul fogva: te légy önekik anyjok es ótalmazójok. Es annakutánna nagyobb ajojtatosságnak bizonságaért fogá az leányoknak kezeit, es tev é az sziz Mária képeének keziben, es haza ménének. Es azon nap uristennek szent angyala mene házokhoz egy szép iffiu képeében, es vín⁷⁶⁾ száz géra ezistet önekik, hogy az ő szegénségeket táplálhatnák vele, es ne készerejtenének házankéd jární, es hogy gondnál kil szolgálhatnának az ő mennyei szílejeknek. Azt látván pokolbeli erdeg, megíréllé⁷⁷⁾ az ő tiszta életeket, es mind az kerül⁷⁸⁾ való szomszédtságot ellenek támasztá, gonosz hírt nevet kötven az sziz leányokra, hogy gonosszággal taplálnák az ő életeket: azok kedég az ő mennyei szent szílejeknek ajánlák ennenmagokat, kenyeregvén⁷⁹⁾, hogy ótalmazná meg őket. Mikoron az egyházhoz mentenek vóna, egy asszonyunk Máriának innepe napján, nagy csoda dolog: ime mindeneknek látására istennek szent angyala leszállván mennyeknek országából, hoza két szép rózsakoszorókat⁸⁰⁾, es tev é az két sziz leánnak fejében, mondván: „Ezt az Krisztusnak szent anyja kildette az szízeségteknek bizonságára“, es elenyésék előlök. Es megszabadulának az gonosz hírből. Az nagy jeles csoda dolgot látván es az feldes uraság, es az köznép⁸¹⁾, hamarsággal két nagy kalastromot rakatának az sziz Máriának tisztességére, es az két szízeket fejedelmmé tevék, es nagy sok szízeknek elettekjárová, kik éjjel nappal szolgálván az édes sziz Máriának, gyoropodván azon szent jószá-

⁷⁶⁾ Vive. ⁷⁷⁾ Megírigylé. ⁷⁸⁾ Körül. ⁷⁹⁾ Könörögven. ⁸⁰⁾ Cod. tollhibából: Koszoróket. ⁸¹⁾ Latinosan e helyett: *mind* az feldes uraság, *mind* az köznép: et . . . et.

gokban mind halálig, es imáran örülnek⁸²⁾, vigadnak es országolnak az édes Jézussal es az sziz Máriával erekkül erekké⁸³⁾, kire minekünk-és engedjenek erőt es malasztot mi éltünkben, es halálunknak utánna az erek dicsőséget, Ámen.

⁸²⁾ Örülnek. ⁸³⁾ Örökkül örökké.

VI.

NEMES ASSZONYUNK SZIZ MÁRIÁNAK SZENT SZILETÉSÉNEK INNEPÉRŐL.

AZ „ÉRDY-CODEXBŐL.”

VI

NEUES ASSONUM BEI MARINAK
SEINT SEUFTESENEN INNEPÖL

AS "EPTOURE" AS

Ez mai szent innepnek epistoláját írta meg böles egyik kenyvének huszonnegyed részében cap. XXIV.¹⁾ kinek értelme, miképpen értetik úristennek bölcsességéről, azonképpen méltán vétethetik az uristennek szent szilejének-és tisztosságáról: miért mind az áldott fiúnak mind az szent szilének méltóságok, dicséretök es tisztességek egymástul el nem válhatnak. De mikoron egyik dicsértetik, tisztöltetik, akkoron az másiknak-és része vagyon benne. Azért bötű szerént való magyarsága ezenképpen vagyon:

„En miként az szelőtő²⁾ gimelcseztem illatnak édeségét, es az en virágim tisztöletnek es tisztösségnek gimelcse. En szép szeretetnek es félelemnek es ismeretnek es szent reménségnek anyja vagyok³⁾. Enbennem vagyon minden malasztnak es bizonságnak úta. Enbennem vagyon minden életnek es lelki jószágnak reménsége: jö-jetök azért enhozzám mind, (kik) kívántok engemet, es az szármadtságimból⁴⁾ teljesedjete be. Mert az en lelköm méznél édesb, es az en erekségöm méznél es lépnél feljebb vagyon, enneköm emléközetöm világoknak szilétéseiglen való; kik észnek engemet, még-és megehöz-

¹⁾ Jézus Sírak XXIV. 23 — 31. v. ²⁾ Szőlőtő. ³⁾ Cod.: vagyon, hibásan. ⁴⁾ Károli Gáspárnál e hely így van: Járuljatok énhozzám, a kik kívántok engemet, és az én gyümölcsimmél, melyeket termek, teljesedjete meg. Káldinál is: Jö-jetetek által hozzám minnyájan, a kik engem kívántok, és az én gyümölcsimmél töltözzetek. Így Luthernél és Alliolinál: Und sättigt Euch von meinen Früchten. A mi némabarátunk a Vulgátát követte, mely így adja a helyet: Transite ad me omnes, qui concupiscitis me, et a generationibus meis implemini. A „szármadtság“ (cod.: zarmatssagh) az elavult szármad igétől jó, mely a szár-om avult törzsöktől jó akkép, mint az álmad (Simainál) az ál-om, s a duzmad a duz-om avult törzsöktől, s egyet jelentvén az ugyan onnan jött „származik“ igével, mely generaturt is jelent, a szármadtság mint származás, származék is, generatio értelemben használthatott. Itt egyébiránt a szó ép oly általánosságban vétetik, mint a „gyümölcs“ amazoknál átvitt (szellemi) érteményben.

nek, es kik isznak, még-és megszomehoznak⁵⁾; ki hallgat engemet meg nem szégyenöl, es kik mukálkodnak enbennem, bínt nem vallnak; kik ismertetnek engemet, erek életjek lészen.“

Ez mai szent evangéliomot írta meg szent Máté evangéliomi kenyvének legelső részében, kiben vagy on emleket Krisztus Jézus urunk sziletetiről test szerént, előve⁶⁾ számlálván Ábrahám atyántul⁷⁾ fogván⁸⁾ mind az szent prófétákat, kerályokat, papi fejedelmeket, bírakat, es azonképpen leszállván Józsefre es asszonyunk sziz Máriára, es elvégezvén atya mindenható istennek úrfiú-sziletött szent Jézus fián, kit ha ki eredet szerént meg akar es keván látni es olvasni, megtalálja az fölöl megmondott helyen, annak ét⁹⁾, sem helt, sem időt nem szikség vele foglalni. De uristennek szent malasztjának segítségével járuljunk az édes istenszilő szeplőtelen sziz anya Mária asszonyunknak dicséretire. Mert ám úgy monda böles ő képében az szent epistolának végezetin, hogy valakik ő szent felségét egyebekkel ismertetik, tudniaillik predikálván, hirdetvén, dicsérvén az ő szent malasztus, méltóságus es használatus¹⁰⁾ jóvoltát, erek életöt szöröz azoknak. Azért azon való bizodalmas reménségönkben ő szentséges neve dicséretire három idvességelki tanuságunk lészen ez mai szent innepnek méltóságáról: Első, miképpen megszentölteték¹¹⁾ az édes sziz anya Mária még ő anyjának méhében, minekelötte ez világra sziletetnék; másod, mely nagy ervendetes ez mai szent innep mind mennyieieknek, földieknek, es minden teremttött állatoknak; harmad, minemő nagy, kiváltképpen isteni hatalommal es méltósággal teremteték minden teremttött állatoknak felette az édes sziz Máriának teste, lelke es embörsége,

⁵⁾ Szomjuznak. Ez ige tiszta gyökere „szom“ nem csak közép e-vel hangzik ki a régiéknél (honnan a régiségben e név: szomeság), hanem torokszelletet is vesz fel, honnan a szomeh-ság név, s a szomeh-ozik ige származnak. Más formája e proteus-féle szócsaládnak i-vel hangzik ki, és szinte torokszelletet vesz fel ekképen: szom-ih-ozik; egy harmadik formában az i inyszellelté keményedik, honnan: szomj-ozik; mely ekép öregbült gyökér, a szomj, újra hol o, hol u kihangzást vett fel, honnan szomjo-ság, szomju-ság; s ismét torokszelleltet e mai ige: szomjuh-ozik. ⁶⁾ Elöve elő helyett, mint kive ki helyett, l. az V. pred. 33. jegyzését. ⁷⁾ A codexben: atyántul. ⁸⁾ Fogva. ⁹⁾ Ejt ¹⁰⁾ Az us végzetek itt homályos tompa o hangot jelentenek. ¹¹⁾ A codexben csak: megszentölték, hibásan. „Megszentölteték“ van alább is, hol e pontok egyenként fejtegettetnek.

kikből megbizonyíthatatik¹²⁾, hogy természetinek nemes-ségével némiképpen hasonlatlan volt egyéb emberekhez-es, mint szent Bernáld doktor vallja, mi-és őutánna: Soha senki emberi természetben öneki mássa nem volt, sem lészen.

Első tanuságunk azért lészen, miképpen még ő anyjának méhében megszentölteték, kinek jöllehet sokan ellene mondottanak, mint hozzá fértenek természet szerint való bölcsességgel, jelesen azok, kik uristennek es az ő szent szílejének akartanak tisztöletlenségöt tenni, es ennen lelkőknek veszedelmét lélni: de viszonellen kik úristennek es az ő szent-séges anyjának méltóságokat megismerték szent léleknek malasztja miatt, de quibus Alexander de Hales*), Franciscus Mayo, Bonaventura, Rikhardus, Tomas et ceteri cum eis, három jeles okokkal bizonyíttják: Elészer közenséges hitnek okosságával: mert imáran romai szent szék es közenséges anyaszentegyház azt elvégezte, hogy valaki ellene mondana, írna, szólna, megátkoztassék es az eretnökök közzé számláltassék; anyaszentegyház azért nem tévölyöghet. Annakfelette ha uristen, ő szent akarátja szerint, alább való szolgálit, mint Jeremiást es János Baptistát¹³⁾ az szentírás bizonsága (szerént) ő anyjoknak méhében megszentölte, hogy binnél kil jőnének ez világra (Jerem. 1. & Luc. 1.): minével inkább illet szent Amborus doktornak mondása szerint az ő édes es szerelmes szent szílejét nagyobb méltósággal megszentöltni, hogy teljes malaszttal es szentséggel szílessék ez világra. Másod okkal bizonyíttják szent Bernáld doktornak mondásával, ki úgy ír vala: Az kiváltképpen való szizről semi kétölködés nincsen; mivel még ő anyjának méhében rekesztetvén feljebb való szentséggel meg nem szentöltetött volna. Harmad okkal régi ó törvénbeli szent léleknek kipéldázott jelenetivel, mint Aronnak megvirágzott vesszőjén, Dávid királynak nemzetségén, az aranyas istennek-szekrényén, Gedeonnak gyapuján: mind azonképpen, kikben doktorok magyarázják az édes sziz Máriát eredetbinnél (kil) jött lenni ez világra; kiről tebb írást tettönk asszonyunk sziz Máriának fogantjának szent innépén. Azért keresztyén szent doktorok azt nyilván elvégezték es megegyesöltenek rajta, ki meg-és va-

¹²⁾ Megbizonyíthatatik. ¹³⁾ Itt a codexben felesleg „kikben“ áll.

*) Így értem a codex rövidítését: Alex. deal.

gyon írván (In. III. & IIII. sententiarum*) hogy minden kétségnél kil az áldott istenszilő sziz Mária mennynek es feldnek dicsőséges királné-asszonya, ez világnak bizon ótalma, es minden szegén bínésnek szószólója, még ő anyjának méhében oly kiváltképpen való szentöléssel szentöltetött légyen meg, hogy mind addiglan, míg mennyeknek országába testben lélekben felviteték, megmaradna szeplőtelen tisztasságus természetiben, ártatlan életben, es minden lelki jószágoknak teljességében, minden makulanál kil, jól, éppen es egészszen megmaradván minden természetiben, úgy hogy semi halandó Ádámnak magzatja olyan közel nem férközött az első ártatlansághoz ő mivolta szerént, mint az édes sziz Mária, kiról-es méltán mondhatá böles, szent lélek miatt, az nemes dicséretöt (Cant. IV.): Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te: Mindenestől fogva szép vagy en szeretöm, es semi makula tebenned nincsen.

Másod tanuságunk lészen, mel nagy, dicséretes, ervendetes, es méltóságus légyen ez mai szent dicsőséges nap, kiről ez mai napnak zsolozsmájában úgy éneköl anyaszentegyház kegyes asszonyunk Máriának szent sziletetin¹⁴⁾: Nagy ervendetességgel szolgáljok, hogy ő-es esedőzzék mi érettönk mi urunk Jézus Krisztusnak elette. Ő szerelmes atyám anyám szilöttei, ha megtekéntjök az mi dicsőséges szilénknek, anyánknak es szentséges asszonyunknak hozjánk való kegyes es kegyelmes dajkaságát, ki ez mai napon, mint az nemes hajnali fénes csillag, olyan nagy ékességgel támada fel ez világra, kinek ő drágalátus szent élete minden egyházakat megvilágosojta isteni dicséretnek miatta, bizonyával nem hiszöm, még ha kinek oly kemén szive volna-es mint az kemén kő, hogy ajojtatusságra ne induljon ez mai napon: jelessen imez hat¹⁵⁾ jeles okaért: Elészer újságnak okaért. Mert kezdettől fogva végezetig soha nem volt, sem lészen, olyan csodálatus sziletet, kiről úgy mond nagy Origenes doktor, szólván az sziz Máriának sziletetiről: Ő ki halott es látott valamikoron elyen csoda dolgot, hogy egy leánzó szeplőtelen sziz es anya légyen, szolgáló leán es zile

¹⁴⁾ Cod.: sziletetik. ¹⁵⁾ Cod.: haat (hát) hibásan.

*) Cod.: III. d. III. snarum, mi véleményem szerint csak sz. Tamásra vonatkozhatik.

légyen, es nem csak embernek, de még istennek-és, hogy bizossággal emberi kézben hordoztatnék az nagy isteni felség, ki mennyet, feldet kezében viseli: Ez az nemes szent szíz, ki ez mai napon szileték ez világra. Másodszor szentségnek okaért. Mert ez nyavalyás bínés emberi nemnek magvából bizon szent es bínél kil való magzat szileték ez mai napon, kiről úgy mond szent Bernáld doktor: Az áldott kerálné-asszon szíz Mária kétségnél kil szent vala, még minekelette sziletött vala-és: annakokaért méltán illi es tisztöli az ő szent sziletését anyaszentegyház, mert imáran megkonfirmálta vala őtet uristen, es megáldotta vala minden szentségnek teljességével. Harmadszor az szentséges életének tikörös voltaért, kiről úgy éneköl anyaszentegyház ez mai zsolozsmában: Ez mai napon szileték az áldott kegyes szíz Mária, kinek dicsőséges élete világosságot hozza ez világra, kiről szent Dávid próféta-és megemleközik az zsolotárkenynek LXXXVI. részében mondván: ha minden nemzetökből vannak olyak, kik az élő isten várasában számláltatnak: nemde mondhatja-e az kiváltképpen való embör — tudniaillik az szíz Mária, es kitül embör sziletett, tudniaillik Krisztus Jézus — mel felség-és teremttötte őtet, kitül születött; úgy mond továbbá, kiben — azaz az édes istennek szilejében — vetteten vagyon mindeneknek ereme, vigassága. Azért mondja szent Anselmus doktor: Senki igyenlő, senki hasonlatus tehozzád nem lehet, ó szentséges asszonyunk! Aranszáju szent János meg úgy mond: Senki nem lészen dicsőségben hasonlatus mind azok közzöl, kiket hírrel hallottunk. Okát veti szent Jeromus doktor, mondván: Mert semi jószágnak méltósága nem lehetött, ki az istenszilő szíz Máriában nem volt, kinek uristennek szent angyla malasztanak teljességét megfogadá. Szent Bernáld doktor meg úgy mond: Bizonyával illik vala szízeknek királné-asszonyának minden bínél kil szeplötelen életöt viselni, ki szilendő vala azt, kiben semi bín nincsen. Azért oly tisztaságus vala es lén mind halálíg ő teste, színe, lelke, elméje, hogy még az angyli méltóság sem hasonlattathatik őhozzá. Annakokaért minden angyalnál nagyobb méltóságra viteték az dicsőségben. Negyed oka választásnak méltósága, kit megismerhetünk imez három dologból: Elészer, mert még kezdetnek előtte meglátta vala őtet terem-

teni az uristen, bölcsnek mondása szerént, Proverbiorum VIII. Másodszor, mert ez világnak teremtésének utánna-és kilemb-kilemb ábrázatokkal kipéldáztatá, hogy eljövendő volna, es minemőnek kellene lenni, kiket sok volna mind előve¹⁶⁾ számlálnunk, kiről úgy mond szent Bernáld doktor: Ó mel csodálatos es minden tisztösségre méltóságus es áldott szent szíz, ki nem ujonnan találtatott, sem szerencsaképpen¹⁷⁾ lélettetött, de ez világnak előtte választatott, régi próféták által megígértetött, patriarchák által megpéldáztatott. Harmadszor, mert ötet minden teremtött állatoknak felette méltóztatá abban, hogy ő szentséges anyjának választaná, kiről úgy mond szent Anselmus: Ó csodálatos dolog, ime minden teremtött állat az úristentül teremtetött, de az isteni természet az szíztül szíletött. Szent Bernáld: Ó csodálatos méltóság, az szíz Mária annak lén anyja, kinek ennenmaga isten atyja, az fiú kedég, ki ő isten atyjának dicsősége lén, ő szíleje tisztaságának koronája es tiköre. Ötöd oka isteni tisztöletességnek kellemetessége, kiről úgy mond Fortunatus pisek: Felette kellemetes az úristennek az oly dicséret, tisztösség es szolgálat, kit az ő szent szílejének tésznek, honnemmint akarkinek egyeb szentnek; kinek bizonságára úgy mond szent Jeromus doktor-és: Semi kétségönk¹⁸⁾ nincesen benne, hogy mind ő magának ne venné az áldott Krisztus Jézus, valami méltó dolgot az ő szent szílejének emléközetire tehetönk, es kiváltképpen való érdemnél kil nem hagyja. Példát vét¹⁹⁾ róla szent Vince doktor: Vala egy embör, ki tolvajságban es minden gonoszságban él vala, es semi egyeb jószág benne nem vala, hanem csak hogy az szombatot asszonyunk szíz Máriának tisztességére megszokta vala bejtelni²⁰⁾. Mikoron azért meg fogták volna, törvén szerént nyakát vágák. Es ime az halálnak utánna megszólala, mondván: Hamar hozjatok konfessort, mert addeglan meg nem halhatok. Es mikoron az konfessor meghallgatta volna, mert kérdé: mi oka volna ez csodának, es megmondá, hogy az szíz Mária nyerte volna azt öneki, miért az keves szolgálatot tötte vóna öneki. Hatod: nagy sok használatnak oka, miért kell minekönk ez édes szíz Mária asszo-

¹⁶⁾ Eleve (mint kive). ¹⁷⁾ Mint: levanta. Nem véletlenül. ¹⁸⁾ A codexben: tetssegewnk áll, kétség kívül hibásan. ¹⁹⁾ Azaz vet: ad. ²⁰⁾ Bőjtölmi.

nyunknak szentséges innepét illenők minden ajojtatussággal es lelki testi ervendetességgel, tisztösséggel, mintha egy vigaságus lakodalomba menne ember; kiről úgy (mond) szent Ágoston doktor ez mai szent innepnek zsolozsmájában: Ó szerelmes atyámfiai, ajojtatus keresztyének, Krisztusnak es ő szent anyjának szerelmes szolgálai! imehol vagy az nagy szentséges nap, imehol vagy az nagy tisztöletes nap, kiben minden asszonyállatoknak felette megáldatott kegyes szíz Mária az ő nemes szent sziletésével mind ez széles világot megvigasztalja. Ez mai (napon) támada ki az nemes vessző Jessének gyökeréből; ez mai napon szileték az szép isten mezeinek virága, kitől származék az szép illatu líliom convalliom; ez mai napon szileték az ékes emberi magzat, kinek miatta az nagy isteni átok áldomásra^{20*)} változék; ez mai napon nyittaték meg az nemes aran kapu, ki által ez világnak idvessége kihozattaték. Szent Bernárd: Az édes szíz Mária lén királi út, kin az idvezítő mihozjánk jeve, es az ő szizességes szent méhéből származék, mint az fenes nap reánk kibocsátja az ő világosságát az tiszta égnek általa. Azért valami nemes jószág, idvességes es malasztos ajándék mihozjánk származandó uristentől, mind az szíz Mária által kell minekünk szolgáltatni. Úgy mond továbbá: Ha igaz es malasztban élő vagy, erülj²¹⁾, vigadj, mert ötöle vagy tebenned anné jó, kinek sziletése napját illöd, kitől támada az igazságnak napja. Ha bines vagy, es nagy sokképpen megnehezödtél förtelennek miatta, ervendetességgel szolgáljad az sziz anyának innepét, mert az ő szent sziletése minekünk lén megváltságunkra es idvességünkre. Anselmus: Mert nincsen ez világon egyeb idvességünk, hanem csak kit az sziz Mária szile. Annakokaért mondja ezen szent Anselmus doktor: Ó bódogságus sziz Mária, mit szóljunk, mit mondjunk, minemő szóval es zengéssel dicsérjünk tégedet? Bizonyával akarmit tégyünk, igen kised es olymint²²⁾ semi ahozképöst, a mivel tartozunk: Te mivelünk azt tetted, hogy az te édes szilettödnek miatta mind egész emberi nemnek bomlását erek²³⁾ idvességnek helyére hoztad; te pokolnak veszedelmes törvényét az te szent fiad halálával megtöréd; te miattad lehetnek méltók az erek dicsőségre juthatni, valakik

20*) Áldásra. 21) Örülj. 22) Mintegy, szinte. 23) Örök.

idvezülhetnek. Azért, valami vagyunk, valamit tehetünk idvességes dolgot, mind az te szent jóvöltod által vagyunk es tehetjük. Azért bizonyával igaz es méltó, szerelmes atyámfiai, hogy kitől enni számtalan jókat vettünk ez világon, es nagyobbakat remélünk venni az más világon, ne légyünk hálálatlanok es elfeledköztek, de inkább megemleközendők, es minden tehetségönkkel, nagy édes ajtatussággal, szolgálattal es dicsérettel jelentsők be minmagunkat ez ő szent sziletésének innepe napján, kin még az szent angyalok-es erülnek, tapasztolnak az ő édes királné asszonyoknak tisztességére.

Harmad tanuságunk lészen arról, minemő nagy felsséges hatalmassággal es méltósággal teremté uristen az édes kegyes sziz Máriának lelkét, testét es teljes emberségét; kinek némiképpen való bizonságát imáran megértettők, ez felől megmondott írásból, hogy ő nagyobb méltósággal jött es élt ez világon, es feljebb magasztott²⁴⁾ légyen az erek dicsőségben-es minden teremtött állatoknál. Réa felelvén azért doktoroknak mondások szerént, elészer, hogy nagyobb bölcseséggel, hatalmassággal es méltósággal teremté légyen az sziz Máriának szent lelkét, honnemmint az szent angyalokat, es mind mennyet feldet: három okkal bizonojthatjok: okossággal, szentirással, es példázattal. Elészer három rendbeli okossággal²⁵⁾, tudniaillik méltóságnak nagyságus voltával, mert kezdettől fogva valamit kezenséggel²⁶⁾ az hatalmas uristen teremte ő szent akarátjának es bölcseségének miatta feldön, mennyen: szépb²⁷⁾, jobb, jelesebb es drágálatosb közte nem vala semi állat, mint az sziz Máriának formája, mint kitől istennek kell vala idő jártában sziletni, kinek mind az tebb állatokat birtoka es hatalma alá kell vala vettetni, es kinek minden szentséggel, jószággal, bölcsességgel, szépséggel es isteni malaszttal teljesnek kell vala lenni, kikre méltóztaték²⁸⁾ az édes istenszilő sziz Mária asszonyunk. Másodszor: rokonságnak közelségével, mert valamimemő állat közelbben való es nagyobb hasonlatus az uristenhez, illött lenni hogy azt ő felsége nagy isteni szeretettel, bölcseséggel es hatalmas értelmességgel szerejze, teremtsze,

²⁴⁾ Magasított. ²⁵⁾ Cod.: okossal. ²⁶⁾ Általában, öszvesen. ²⁷⁾ Cod.: zeep.
²⁸⁾ Méltattaték.

mint kiben koronkéd kedve es kellemetessége vagyon. Kire bizonságot találunk az szent evangéliomból-és, szent Máté III. capitulomában: Úgy monda atya mindenható uristen az kegyes sziz anyának édes szilöttének: Ez az en szerelmes fiam, kiben ennekem minden kellemetességem vagyon. Mely isteni bizonságnak értelméből semiképpen az sziz Mária asszonyunkat ki nem szakasztjok, de valahol az magzat dicsértetik, ott kell lenni az jó szilének-és.

Harmadszor következő²⁹⁾ birodalomnak³⁰⁾ ellenzésével, tudniaillik, mikoron uristen az szent angyalokat es egyeb állatokat teremté, úgy monda: Légyen, es ottan lén, semi ellene mondója nem lén hatalmának. De mikoron az sziz Máriát akará teremteni, következő hatalmával nem teheté természet szerint, ellenemondásnál kil, mert mikoron elvégezte volna hogy sziz leán lenne es anya, az természet ellene monda; hogy szent lélektől fogadna firfiunál kil, ellene monda; hogy nem tulajdon embert szilne, de isten-és volna, ellene monda; hogy azt szilné, ki ötet teremtené, ellene monda; mert ezek természetnek törvénye szerint lehetségösök nem valának. Es az édes sziz Máriában mind belteljesödtenek. Azért érthetjök, hogy egy kiváltképpen való hatalmával es bölcseségével kelle teremtenie.

Másod rendbeli bizonsággal bizonyíthatjok: szent írásal, es szentöknek mondásával. Elészer szent Bernáld úgy mond: Nagy sok dolgokat tett uristen ez világi állatoknak teremtésekoron, de semit nagyobbat az ő édes isteni ujjával nem alkotott, mint az istenszilő sziz Máriát, kit nap, hold, es minden teremttött állatok csodálnak. Másodszor szent Anselmus úgy mond: Ó szent asszonyunk, semi állat nincsen, ki tehozjád igénylő es hasonlatus volna, de avagy tenéked feletted vagyon, avagy alattad. Akki feletted vagyon, isten az, ki alattad, minden, ki nem isten. Harmadszor Jeromus: Mennynél magassabb, az mélségnél mélyebb, kiről szólni igyekö-zünk. Azért, ő nemes asszonyunk, ha téged mennyországnak neveznélek: magassabb vagy³¹⁾; ha embereknek anyjának: nem illendő hozjád; ha istennek ábrázatjának: méltó vagy réá; ha angyaloknak asszonyának: bizon az. Mit szólhatnak

²⁹⁾ Következetes. ³⁰⁾ Hatalomnak. ³¹⁾ Cod: vagyon.

tebbet tovább terólad, nem tudom. Mi-és azért, szerelmes atyám-fiai, méltóbbat az mi kegyelmes asszonyunkról nem lélünk mit írni; azért jobb hogy csak istenre hagyjok, kinek szent malasztja teljesejtse be az mi tudatlanságunk fogyatkozását.

Harmad rendbeli bizonság, példázat, következők. Elészer úgy vagyon megírván Mojzsés első kenvében (Gen. I.): Úgy monda szent háromság uristen: tegyünk embert³²⁾, tudniaillik lelki ábrázat szerint, az mi személyönkre es hasonlatosságunkra. Mit akar mondani? Ó szerelmes atyámfiak, ó habódog keresztyének ezt értenék, tudnák, es követnék, bizon áldottak es bódogok volnának. De halljok még-és: Személyönkre, úgy mond, azaz szépségönkre, szerelmönkre, egyes-ségönkre es halhatatlan természetönkre. Bizon mondás, mert miképpen az szent háromság uristen személyben három, állatban egy: azonképpen az emberi lélek hármasság, hatalmában, állatjában egy, mert az értelem, emlékezet es okosság egy lélek. De ett³³⁾ meg nem áll, hanem monda: es hasonlatosságunkra, azaz mi példázatunkra;... kicsoda az dicsőségnek es szent háromságra³⁴⁾. Az kegyelmes Krisztus Jézus minden halandóknak első szilöttök, kiből nyilván érthetjek³⁵⁾, hogy nem csak elmulandóképpen teremttöte uristen az embert, hanem tulajdon az ő szent fiának hasonlatos példázatjára, kinél jobbat, szebbet, ékösset nem gondolhata. Ime azért minemő tisztossággal szereté uristen az embert, kiről úgy mond isten-lelkő szent Dávid próféta: De mikoron ember elyen nagy tisztosságra vétetött vóna, meg nem érté ennenmagát, mit³⁶⁾ jól láttunk minden bizonságnál kil. Másod példázat, doktoroknak mondások szerint, lén Krisztus Jézusnak es az ő szent szilejének jevendőre való szent sziletések, kiről doktorok írást hannak: mit tett légyen szent háromság uristen jelesbet minden teremttött állatok között, es ilyenlő értelmes akarattal imez harmat találjak: egyik Krisztusnak embersége, másod az mennyei szent országnak bódogsága, harmad az édes sziz Mária, ugy-mint istennek szent anyja. Ó azért, szerelmes atyámfiak, az mi dicsőséges szilénknek, anyánknak es asszonyunknak szolgáljunk³⁷⁾ minden szeretettel es bizodalommal, kérvén, hogy ne hagyjon el mi szikségünkben Ámen.

³²⁾ Cod.: ember. ³³⁾ Itt. ³⁴⁾ E hely csonkának látszik. ³⁵⁾ Érthetjük, -jük. ³⁶⁾ Cod.: mint. ³⁷⁾ Cod.: szolgálunk.

VII.

BÓDOG-ASSZONNAK
FOGANTATÁSA NAPJA.

TELEGDI MIKLÓSTÓL.

Ezt az evangéliomot, melyet ma akarok magyarázni, szent Lukácsnál találod meg, XI. részében:

Az időben, mikor Jézus a seregeknek szóllana, egy neminemű asszony, felemelvén a nép közzül szavát, monda neki: Bódog az a méh, mely tegedet viselt, es az emlők melyeket szoptál. Ű kedig monda: Sőt bódógok azok, kik hallgatják az istennek igéjét, es megörzik azt.

E kis rövid evangéliom jeles es nagy dolgokat foglal magában, es olyakat, melyekről elmélkedni es szóllani csak azok tudnak, a kik ugyanazon lélektől igazgattatnak, melytől annak az asszonyállatnak lelke indéttaték, es nyelve vezérletteték, ki a sokaság közzül felemelvén szavát, méltó dicsérettel illeté a méhet, mely Krisztust viselte, es az emlőket, melyeket gyermekkorában ű szopott. Bizonyára valakinek a szentlélek megnyitja lelki szemeit, az látja, es a kinek elméjét megvilágosétja, az érti, honnet történt legyen szűz Máriának, hogy ez asszonyállattul es vele egyetembe minden nemzetségektől bódognak mondattatik. Honnet történjék egyebeknek is mindeneknek, valakik megbódogúlnak, az ű megbódogulások.

Mi e mai predikációban imez három dolog felől szóljunk; először, a Krisztus anyjának bódogságáról; másodsor arrul, mivel találta az szűz Mária, mi es minemű dolog által találhatjuk meg a bódogságot; utólsor az istennek igéjéről, mely minden bódogságnak oka es kútfeje, es annak hallgatásáról es megtartásáról.

Az elsőről: Mikor Jézus a seregeknek szóllana, ez e dolog akkoron történék, midőn Krisztus a néma ördögöt az emberből kiűzé, mely időben egy asszonyiállat hallván az ű beszédét, melyben megbizonyétá, hogy nem Belzebub ördögnek hatalmával (mint a káromlók mondják vala), hanem tulajdon isteni erejével űzne ördögöket, nagy szóval felkiált-

ván a nép közzül, nem csak ünnevmagát urunkat, hanem az ű anyját is, ki űtet méhében viselte, es emlőjével szoptatta, magasztalá es bódogétá mondván: Bódog az a méh, mely tegedet viselt, es az emlők, melyeket szoptál. Holott mindeknek elötte azt tanuljuk meg, hogy illik minden kereszténynek dicsérni, magasztalni es tisztelni a mi idvözétönknek szent anyját. Mert ha nem illenék ¹⁾, ez asszonyiállatnak szavát el nem szenvedte volna Krisztus, hanem nyilván való beszéddel megjelentette volna, hogy ellene esnéjek ²⁾ ez ilyen dicséret. Kit nem mívele, söt kedvele, es nem akarván jutalom nélkül hagyni az ű anyjának dicsérőjét, megtanétá űtet reá, mint juthasson ű is arra a bódogságra, melyet a szűz Máriában csodál es magasztal vala.

Nagy böcsületben tartatott minden időkben az istenszerető emberektől ez e személy, es nagy tisztességes emlekezetet töttenek űfelőle az istennek lelkétől megvilágosított próféták es egyeb szent jámborok. Ézsajás együtt terhes szűznek nevezi űtet, ki oly fiat szölne, melyet Emánuelnek nevezne: azaz istent es embert. Másutt a Dávidnak törzsökéből kinövekedő vesszőnek, melynek gyökeréből származnéjek ³⁾ a szép virág, azaz, a Messiás. Ezechiél a szent hely kapujának, mely szegezve vagyon, es meg nem nyittatik, senki sem ment által rajta egyeb, hanem csak az űr. Mely mondás azt jelenti, hogy szülésének mind elötte s mind utánna szűzen maradott. Sz. Máté evangelista szent lélektől terhesültnek híja; sz. Lukácsnál az angyal malasztal teljesnek, kedvesnek; Erzsébet asszony asszonyiállatok között áldottnak mondja űtet; e mai evangéliomba kedig minemű dicsérettel dicsértetett légyen egy asszonyembertől, azt immár hallottátok. A sz. doktorok peniglen ⁴⁾, a meni sok szép neveket adnak neki, azokat én mind elő nem számlálhatom. Damascenus mennyországnak királné-asszonyának, szent Ágoston angyalok asszonyának, az anyaszentegyház neha isten templomának, neha szent lélek lakóhelyének, neha az űr testamentoma szekrényének is nevezi ezt e szépséges szűzet. Meg is érdemli ezeket a nemes nevezeket, mert ha minket az írás királyoknak, es papoknak, Krisztus örökös társainak es

¹⁾ Üllénök. ²⁾ Esnék. ³⁾ Származnék. ⁴⁾ Pediglen.

atyjafiainak, sőt még isteneknek is hí, miért nem méltán hínójok⁵⁾ mi azt mennyei királné-asszonnak, ki az mennynek es földnek királyát méhébe fogadta, es e világra szülte. Ha Ádámnak es Évának ím ezt mondá isten: Uralkodjatok a tenger halain, es az égi madarakon, es minden teremtet állatokon, melyek mozognak e földön; ha továbbá minekünk is szolgálnak az angyalok, amint Tóbiásnak szolgálja Ráfael: menivel inkább az isten anyjának? es azért hozzá illik az angyalok asszonyának neve is. Annak fölötté, miért nem mondatnám istennek élő templomának azt, a kibe nem csak malsztja által, mint mibennünk, hanem ugyan személye szerint is, úgy mint isten es ember, lakozott az élő istennek szent fia? A szent lélek lakóhelyének is képes⁶⁾ ütet mondani, úgymint kinek ímígyen szólla az angyal: A szentlélek száll terejád, es az istennek ereje megárnyékoz tegedet. Végezetre, mivelhogy nem a Mojzses tábláját es a testi mannát, hanem az égből alaszállott élő kenyeret, a mi Urunk Jézus Krisztust hordozta méhében, annakokaért nem gonoszul míveljük azt is, hogy az úr testamentoma hajlékának es szekrényének nevével illetjük ütet. Látod azért, mely tiszteletes es böcsületes nevei vannak az mi asszonyunknak a szent írásban, a régi doktoroknál es az anyaszentegyházban.

De nem elég azt tudnunk, hogy tisztelettel, böcsülettel es dicsérettel tartozunk az úr anyjának, hanem ím ezt is meg kell értenünk, miért es mi okból kellett ütet tisztelnünk, böcsülnünk es dicsérnünk. Megtanét arra is minket ez asszonyi-állat, melyrül e mai evangéliomban emlekezik szent Lukács, ki azért kiáltja bódognak lenni a szüz Máriának méhét, hogy Kristust viselte, es említi, hogy a Krisztus szopta azokat; ümaga is megmondá kedig Mária, mind azt hogy minden nemzetségek bódognak volnának ütet mondandók, mind annak okát. Azért, úgy mond, hogy megtekéntette szolgáló leányának alázatosságát, es nagy dolgokat cselekedett envelem az hatalmas isten. Azaz az istennek ajándéki, melyek nagy bévséggel adattanak volt üneki, tötték szüz Máriát tiszteletessé, böcsületessé es dicséretessé; sőt az übenne lakozó istent es annak ajándékít tiszteljük, böcsüljük, es magasztaljuk⁷⁾ e ne-

⁵⁾ Hínók. ⁶⁾ Illő, helyes. ⁷⁾ Az eredetiben : magasztalják.

mes szűzbe. Mert ha űmagát nézed, a meniből ű is Évának leánya, úgy semmit többet nem érdeml mitűlünk annál, a mit akarmely egyeb ember érdemlene; de ha másfelől meg gondolod az ajándékoknak nagyvöltát, melyekkel istentűl megajándékoztatott, semmi nyelv nem elég az ű dicsőretire, es minden tiszteletre méltó, valamelylyel legfeljebb tisztelheti útet az emberi erő es emberi okosság; kivővén azt a tiszteletet, mely tulajdona a mi teremő es megváltó istenűnknek. Rövid beszéddel azért: tiszteld es magasztald a szűz Máriát, mert istennek anyja es dajkája, mert oly méltóságra emeltett fel az felséges istentűl, melyre más egy teremtet állat sem. Ennél kedvesb dolgot nem cselekedhetel sem űneki, sem a több szenteknek, mintha az urat es az űrnak ajándékit esmered es böcsölöd űbennek. Arra int vala minket Dávid is mondván: Dicsérjétek az urat az ű szentiben. Ugyanis minden szentség es minden jószág⁸⁾ csak istentűl es az ű kegyelméből vagy on akarmely szentben is. Mert úgy mond szent Pál, hogy mindeneknek az onegy isten cselekedik, kinek kinek mind úgy osztogatván, az mint akarja. Es keresztelő szent Jánosnak mondásaként: semmit az ember magának nem vehet, hanem ha mennyből adatik űneki. Azért szöl vala imígyen maga felől az apostol: Valami vagyok, istennek kedves akaratjából vagyok.

Az másodikrul: Sőt bódogok azok, kik hallgatják az istennek ígét, es megőrizik azt. Mintha im ezt mondanája⁹⁾: Úgy vagy on amint mondod: bódog méh a ki engemet viselt, es az emlők, melyeket en szoptam; de ha ilyen szép kívül az én anyám, ha testi méhe es emlői ilyen bódogok mivelhogy ennekem gyermekkoromba szállást es eledelt adtanak, gondold meg azt is, melyben én sokkal gyönyörűségben nyugszom, hogys emmint méhében nyugodtam. Mert a ki engemet szeret, az en beszédemet megtartja, es az en atyámmal egyetembe űhozza meg yünk es lakodalmot szerzünk nála. Es nagy szépen előnkbe adja, miből bódogúlt legyen meg a szűz Máriának lelke, miből bódogúlhat a mienk is. Tudni illik az isten ígétének hallgatásából es megőrzéséből.

Mert miképpen a kárhozat az isten ígétének megutálása

⁸⁾ Erény. ⁹⁾ Mondaná.

es hátravetése miatt jött be e világra, mivelhogy Éva az kígyónak, Ádám Évának inkább hín¹⁰⁾, hogysemmint az isten beszédének, azonképpen az idvösség ugyanazon isten igéjének hallgatásaért es megtartásaért adatik meg mindeneknek. Hallgassadsza mit beszél a böls: Sem a fű, sem az íres¹¹⁾ ruha nem gyógyította meg őket, uram, hanem a te beszéded, mely mindeneket gyógyít. Azonképpen Dávid: Elküldé az ű beszédét es meggyógyéta őket. Megint szent Péter: Ujjonnan születteték, nem rothatandó magból, hanem az élő es örökké megmaradandó istennek igéje által.

Nagy bódogság, hogy az szűz Mária istennek anyja, de nem az fő oka az ű bódogságának, hogy testi szüleje a mi urunknak, hanem az ige, melynek hitele által lön isten anyjává is. Bódog vagy, azt mondja neki Erzsébet, hogy hittél, elvégeztetnek tebenned azok, melyek megmondattanak tenedked az úrtul. Látod-e, hogy az istennek imez mondása is: a mely szent állat tetűled születik, isten fiának hivattatik, ugyan azonért telék be űbenne. Valaki azért meg akar bódogúlni, szükség, hogy hallgassa es megőrizze az isten igéjét. Hasonlatost olvasunk ehez Mojzsesnél is: Ha hallgatsz, úgy mond, a te uradnak istenednek szavát, hogy cselekedjed es megőrizzed minden parancsolatit, rejád jűnek minden áldomások, es megfognak tegedet. Áldott léssz a várasban, áldott a mezőben, áldott bemenvén, es áldott kimenvén.

Senki nincsen oly balgatag, a ki nem kívánna megbódogúlni, de keves ember tudja, honnét kelljen a bódogságot várni. Némelyek nemzetségből várják, mint a zsidók, kik bódogoknak alétjék¹²⁾ vala magokat, mivelhogy Ábrahámnak testi fiai valának. Szent Jakab s János is abból vélik vala, hogy érdemlenéjek¹³⁾ a Krisztusnak országát, hogy űneki test szerént rokoni voltanak. Némelyek megint a bölcseséget gondolják a bódogságnak okának lenni, mint a görögök, kik a bölcseségre azért űztenek olyan igen, mert bódog embernek tartották azokat, a kik bölcsesek lehettenek. Némelyek kazdagságból, mint Dávid beszéli, hogy bódognak mondják azt, a kinek sok marhája¹⁴⁾ vagyon. A

¹⁰⁾ Hive. ¹¹⁾ Kenőcsös, gyógyírral kent. ¹²⁾ Alejt: alét, alajt: alít=vélni, putare.

¹³⁾ Erdemlenék. ¹⁴⁾ Vagyona.

mi urunk hátra vét minden eféle vélekedéseket, es azt mondja, hogy bódogok a kik hallgatják az istennek igéjét, es megtartják azt.

Az harmadikról: De talám nem minden ember tudja, sem azt, mi legyen az isten igéje, sem azt, mint kelljen hallgatni es megörzeni, es tudatlanságból az emberi találmánt veszik sokan isten igéje gyanánt, avagy ha az isten igéjét hallgatják is, nem úgy hallgatják amint kellene, es szinten akkor nem tartják meg, midőn űk azt vélnéjek¹⁵⁾, hogy megtartották. Annakokaért méltó, szükséges is arrul szóllanunk: mi legyen, mint hallgattassék, tartattassék meg.

Isten igéje az a beszéd, mely az istennek szájából származik Mojszesnek es Krisztusnak ilyen mondásaként: Nem csak kenyérrel él az ember, hanem minden igével, mely származik istennek szájából. Efélék mindazok, melyek a bibliába, azaz, a teljes szentírásban meg vadnak iratván, mert nem embertől gondoltattanak, hanem istentől származtanak. Nem emberi akarathól hozattatott régen elő a prófétálás, azt írja szent Péter, hanem szentlélektől felindéttatván szóltanak az isten szent emberi. Krisztus is az emberi személyben a szentlélek által predikállott e földön, amint űmaga mondá Ézsaiásnál: Az úrnak lelke enrajtam, a szegényeknek predikállani küldött engemet. Az apostolok is ugyanazon szentléleknek ihléséből es Krisztusnak tanéttásából hirdették az igazságot, annakokaért szent Pál bátorsággal beszéli maga felől, hogy Krisztus szól űbenne.

Érted mi legyen az istennek igéje: értsed immár mint kell azt hallgatni. Bizony nem csak testi füleiddel, hanem leginkább lelkiekkel: úgy hogy igyekezzél valóba megérteni, engedj neki, es akaratodat teljességgel hozzá szabjad, annera, hogy ha valamit olyat ád is elődbe, a mi ellenkednéjek¹⁶⁾ a te kevánságoddal, az ígét kövesd inkább, hogynemmint azt, a mire az kevánság vezérlene. Eféle füleket keván mitűlünk Krisztus, mikor egynehánszor imígyen kiált: A kinek füle vagyon hallomásra, hallja. A próféták is sok helyen intik az embereket, hogy halljanak, mert hallották fülökkel két-ség nélkül a mit nekik szóllottanak; de az hallomásnak neve

¹⁵⁾ Vélnék. ¹⁶⁾ Ellenkednék.

alatt engedelmességet kívántanak ütölök. Azokon peniglen a kik így, a mint mondam, nem akarják az ű szent igéjét hallani, mely kemény boszút szokott légyen az isten állani, megmutatják az régi históriák. Saul elvetteték istentül, mivelhogy az ű nyilván való parancsolatja ellen az meggyőzetett Amalechtül nyert ragadománynak megtartá az jóvát. Az Izraelnek fiai testova¹⁷⁾ hányatának az űr széne¹⁸⁾ elől, mert midőn a próféták gyakorta intették volna őket, hogy megtérnének, nem akarának megtérni. Es mely igen gyűlölje isten azokat, valakik az ű szent igéjét nem hallgatják, megjelenti Salamon, midőn imezt beszéli: A ki elfordétja füleit, hogy a törvént ne hallgassa, utálatos leszen annak imádsága. Krisztus urunkrul is azt monda Mojzses által az atyaisten, hogy valaki az ű beszédét nem hallja, boszút fog azon állani. Mely boszuállásnak kemény voltát megérthetted abból, hogy Sodomának es Gomorrának könnyebben leszen dolgok ítélet napján, hogysémmint a Krisztus beszéde megutálóinak.

Mioka tehát¹⁹⁾, hogy mégis sokan taláztatnak olyak, kik nem csak hallgatni nem akarják, hanem utálják is a drága szent ígét? és hogy az ű kívánságok után indúltanak, es annakokaért semmit egyebet nem hallgathatnak, hanem csak azt, a mi az ű testeknek kedve szerént esik? Visszatetszik minden, valami a testi szabadságot zablázza, es kellemetes nállok a mi szájokra bocsátja őket. Úgy mond Salomon, hogy a bolond nem veszi a bölcseségnek ígét, hanemha olyakat szóllasz, melyek az ű szívébe forognak. Viszontag peniglen azt beszéli Krisztus, hogy a ki istentül vagon, az istennek igéjét hallgatja, mint Sámuel, ki imígyen könyörög vala az úrnak: Szólj, uram, mert hallgatja a te szolgád; mint szent Péter, ki idvözétönk beszédinek édességétül megfogattatván, ezt mondja vala neki: Hova mennénk tetűled? az életnek beszédi vannak nállad.

De nem elég hallgatni, de meg is kell őrizni es tartani a mi urunknak igéjét. Hallgassadsza a szent Jakab intését: Legyetek tevői a beszédnek, nem csak hallgatói, megcsalván timagatokat. Mert ha ki hallgatója es nem tevője a

¹⁷⁾ Ide s tova. ¹⁸⁾ Sízne. ¹⁹⁾ Tehát.

beszédnek, az hasonlatos a férfiúhoz, ki megnézi az ű természet szerint való orcáját a tükörbe: mert megnézvén ün-nenmagát, elmegyen, es mindjárást elfelejti minemű volt. De a ki el-benézend a szabadságnak tökéletes törvényébe, es megmaradand benne, holott nem feledéken hallgató, hanem cselekedetnek tevője, bódog leszen az az ű cselekedetiben. Szent Pál is azt írja, hogy a törvének nem hallgatói, hanem cselekedői igazúlnak meg az isten előtt. Az tartja es őrzí meg peniglen, a ki minden gondolatját, beszédét, cselekedetít, az isten ígéjének utához szabja; azon igyekezik, a menire e gyarló testben tüle lehet, hogy a mit az isten parancsol, attul se jobbra, se balra ne távozzék. Es hogy könnyebben megérthessétek mint kelljen annak lenni, ím ezt vegyétek eszetekbe, hogy az isten ígéje ötféle dolgokat ad előnkbe: tudniillik a melyeket hinnünk, reméllenünk, cselekednünk, félnünk es távoztatnunk kell. Ezekrül mindenekrül szóljunk egyenként.

Hinnünk kell legelőször a hitnek ágazatít, hogy egy az isten természetiben, három személyében; hogy az istennek fia emberré lött, szent lélektül fogantatott, szüztül született, megholt bűneinkért, feltámadott, mennybe ment, es onnet megjú ítélni eleveneket es holtakat. Továbbá mind azokat, melyeket a közönséges keresztyén anyaszentegyháznak tudománya magába foglal. Ezeket akkoron tartjuk es őrizzük, midőn egyigyűképpen, es minden kételkedés nélkül hiszszük, nem vetélkedünk semmit felölök, sem azon nem tudakozunk, mint lehessenek, hanem az istennek ígéjének igazságához ragaszkodunk, nem hordoztatunk testova tudománnak akarmely szelétül, hanem abban az értelemben állhatatossan megmaradunk, melyet az anyaszentegyház az apostoloktul vött, es mindeddig megörzött.

Reméllenünk kell az istennek ígéretít, melyeket tött minekünk az ű szent fiában: az igazságot, bűneinknek bocsánatját, a lelki szabadságot, léleknek halhatatlanságát, es holtunk után az örök életet. Melyeket megörzünk es megtartunk, ha az isten ígéretiben semmit nem kételkedünk, remélvén hogy a mit megígért, azt meg is adja. Mert ű igazság, es sem változhatik, sem hazudhat, es könnyebb volna a

mennynek es a földnek semmivé lenni, hogynemmint az ű beszédében csak egy ponktnak²⁰⁾ is elmúlni.

Félünk kell az ű fenyegetésit, melyekkel fenyegeti igéjének megutálót; es azokat úgy őrizzük meg, ha rettegjük a mi urunknak haragját, ha az ű ítéletiről gondolkodván, meg nem keméníthetjük a mi szíveinket, hanem jó idején megtérünk es penitenciát tartunk; nem leszünk olyanok, mint a zsidók, kiket mentül inkább fenyeget vala isten a próféták által, anneval nagyobb vakságra es istentelenségre jutnak vala. Ugyanis meghigye minden ember, hogy szinten olyan bizonyosok az úrnak fenyegetési azok ellen, a kik meg nem térnek, mint igéreti azokhoz, a kik penitenciát tartnak, es idvösségeket keresik. Azt mondja szent János, hogy immár a fejsze a fáknak gyökerére vettetett. Minden fa ezokaért, valaki²¹⁾ jó gyümölcsöt nem terem, kivágattatik es a tűzre vettetik. Az isten is azt beszéli maga felől, hogy hatalmas es boszuálló úr: azokkal ugyan a kik szeretik űtet es parancsolatit megtartják, sok ezeriglen irgalmasságokat cselekedik; de viszontag megbünteti az embereknek gonoszságokat, nem csak úmagokban, hanem gyermekekben is, harmad es negyed ízig.

Cselekednünk kell az istennek akarátját, melyet a szentírásban nekünk megjelentett: hogy szeressük űtet mindennek fölötte; hogy felebarátinkat is szeressük úgy, mint magunkat, űette; jó cselekedetekbe foglaljuk magunkat, hálát adjunk minden jóteteményiről, háboruságot békével szenvedjünk. Ezeket úgy tartjuk es őrizzük meg, ha minden erőnk es tehetségünket a mi urunknak akarátjának beteljesítésére fordítjuk; mindenkoron, es mindenütt azon tudakozunk, mi légyen a mi istenünknek kedves akarátja, es megértvén, azon igyekezünk, hogy annak eleget tegyünk.

El kell távoztatnunk²²⁾ hitetlenséget, bálványimádást, tévelygést, orzást, tolvajlást, uzsurálkodást, dilkosságot²³⁾, hamis esküést, fertelmességet, részegséget, gyűlölködést, minden bünt es minden gonoszságot; melyekben akkor őrizzük meg az isten igéjét, midőn ezektől úgy futunk, mint az

²⁰⁾ Punctum, ma: pont. ²¹⁾ Valamely, vagy: a mely. ²²⁾ Távoztatunk, a nyomtatványban. ²³⁾ Gyilkosságot.

mi lelkünknek döghalálátul; minden bűnre való okoktól oltalmazzuk magunkat, istennek segítségét es malasztját szüntelen kérjük ezek ellen; es rövid beszéddel, szent Pálnak imez intését megtartjuk: Atyámfiak, tisztítsuk meg magunkat mind a testnek s mind a léleknek minden fertelmességéből, es a szent életet végre vigyük az istennek félelmébe. Így kell az istennek igéjét hallgatni, es megőrizni mindennek valaki meg akar bódogni.

Talám azt is kívánnátok entülem, hogy ez mai innepnek okát adnám, es megmondanám tinektek, mire emlékeztet minket ennek az napnak inneplése. Megmívelem örömet. A szűz Máriának szeplőtelen fogantatása napjának nevezetik ez. Azt akarták a mi eleink, hogy közönséges emlékezet legyen a keresztyének között istennek amaz cselekedetirül is, mi módon az ű emberré lejendő szent fiának tisztaságos anyját teremté es épété. Atyja Joachim, anyja szent Anna asszony volt a Krisztus anyjának, kik sok ideig magtalanok voltak, es amint Epiphanius írja, jól előmentenek volt immár életekben, midőn ezt e szent magzatot Anna e világra szülé. A Joachim kedig, a mint némelyek írják, a volt, a kit szent Lukács Helinek es József apjának nevez, (mert Philo azt mondja, hogy a Syriabelieknél e három név: Heli, Joachim, Eliachim, mind egyet jegyzett, es egyért vétetett) ki úgy mondatik az evangelistától József atyjának, (kinek természet szerint való atyja Jákob volt) a mint a férfiak szokták feleségeknek szüléit, atyjoknak es anyjoknak híni, mivelhogy a szűz Mária, Helinek avagy Joachimnak leánya, űneki jegyeztetett volt feleségül.

A mi az ű fogantatásának módját illeti, férfiúi magból fogantatott kétség nélkül, es anyjának véréből, nem úgy mint az ű fia, kit atya nélkül a szentléleknek cselekedeti által fogada méhében; de szüleitül, az első szüléknek vétke miatt, a teljes emberi nemzetre származott eredendő bűn rejá nem ragada. Mely dologrul jöllehet sok visszavonyás es vetélkedés volt némi időben a bölcsek között, de végre is, ugyanazoknak értelmek hagyatott jobba az anyaszentegyháztul, a kik azt vallották, a mit most mondék, hogy a mi asszonyunk bűn nélkül teremtetett es fogantatott volna. Mert noha arrul, miképpen sok egyéb jeles dologrul is

nyilván való írás nincsen, mindazáltal közelb jár az íráshoz, es alkalmatosb ezt vallanunk, hogysemmint azt, a mi evel ellenkednéjek²⁴⁾.

Ézsaiás a Dávid nemzetségének megfogyaokozott maradékját (Joachimot es Annát), melyből a Messiásnak kell vala támadni, gyökerhez avagy a kiváogatott fának törzsökéhez hasonlétja; a Messiásnak anyját a gyökerből kinevekedett vesszőszálhoz, es úmagát a Messiást a vesszőnek virágához. A gyöker es a törzsök, csuportos²⁵⁾, ondok²⁶⁾, földes szokott lenni, de a vesszőszál tisztán, ondokság nélkül menekedik fel belőle; a virág peniglen a vesszőnél is szebb es ékesb. Ezen formán lön a Messiásnak az ő szüleitől való származása. Joachim es Anna a több emberekhez hasonlatosok voltanak, bünbe fogantattanak es születtenek, de a szűz Mária mint egy szép ékes vesszőszál szüleinek ondok gyökeréből tisztán es bün nélkül támadott; útüle megint a Krisztus szeplőtelen született. A régi szent doktorok is nagyobb részre ugyanezent tartották, es némelyek meg is írták úfelőle. Szent Agoston azt írja, hogy midőn a bünrül szól, nem akar semmi emlekezetet tenni az úrnak anyjáról. Szent Ephrem szeplőtelennek, förtőzés nélkül valónak, tisztaságosnak nevezi útet. Ha ki ezeknek nem hiszen, ottan higgyjen Luter Mártonnak, ki ez mai napon a több dolgok között azt is nyilván predikállotta, hogy a szűz minden eredendő büntől megőriztetett, es bün nélkül fogantatott; higgyjen Erasmusnak, ki azt írja, hogy inkább dicséri azoknak vallásokat, a kik azt tartják, hogy a szűz minden büntől, még az eredendőtől is szabados lött volna.

De bátor csak a mi elménkkal okoskodjunk is e dologról, megtaláljuk hogy alkalmatosb es illendőbb vélekedés azt tartani, hogy a kinek véréből a szentlélek az isten fiának testét alkotta, az üres volt minden fertelmességtől. Ugyanis csoda dolog volna, hogy a kit a Messiás anyjává választott, azt feljebb nem böcsülnéje²⁷⁾ minden szolgáinál? Hieremiás prófétát es keresztelő szent Jánost, kik csak szolgák voltak, anyjoknak méhében megszentelé es megtisztatá az

²⁴⁾ Ellenkednék. ²⁵⁾ Csuporodott, göcseji szó, összehúzódottat jelent, s így csuportos ráncost, érdest, csomósat fog tenni. ²⁶⁾ Undok. ²⁷⁾ Böcsülné.

eredendő büntül: ha szűz Máriát meg nem tisztította, es meg nem szentelte, tehát alább, ha fogantatása után szentelte es tisztította, tehát csak annera böcsülte, mint ezeket a szolgálakat: kit en nem merek mondanom, es azért inkább akarok azok mellé állanom, kik azt vallják, hogy mind fogantatásában, mind születésében, s mind az ő életének teljes rendiben, istennek nagyobb es bévebb ajándékival volt ez a szűz megékesítettén, hogysémmint más akarmely szent ember is. Es én magam is azt tartom, egyebeket is arra tanéto, hogy az ő teremtetésének kezdetitől fogva, életének végeiglen szent, tiszta es szeplőtelen volt az én úramnak anyja. Mindazáltal nem úgy adom ezt az én hallgatóimnak, avagy írásom olvasóinak eleibe, mint hitünknek ágazatját, sem úgy hogy azokat, a kik kilömbet értnek ebben éntülem, es azoktul a kiket én követek, ezért ez egy dologért eretnekeknek tartanám (mert nem találom, hogy az anyaszentegyház is őket annak tartanája²⁸⁾), hanem úgy mint a Messiásnak, es az ő anyjának méltóságához illendőbb értelmet, semmit nem gondolván aval, hogy némelyeknek nem tetszik az mi vallásunk.

Hogyha peniglen valaki azt fogja éntülem kérdeni, hova teszom azokat a szentírásnak helyeit, melyek Krisztustól megválva²⁹⁾ minden embert a bűn alá rekesztnek, annak én imezt felelem: Megengedem, hogy az írás, midőn a bűnről szól, gyakorta közönséggel emlekezik az emberi nemzetről, de nem engedem, hogy aféle közönséges mondásokból szükségesképpen az következze, hogy a szűz Mária is bűn alá vettetett volna.

Mert a szentírásnak sok helyeit találom, melyek közönségesek ugyan, de mindazáltal azoknak közönséges értelméből kivetettetnek némelyek; mint mikor azt mondja a Mojszes, hogy minden test megvesztette vala utáte földön. Az ígék azt mutatják, hogy mindenekről szöllana az írás, valakik akkor e földön éltenek, maga³⁰⁾ Noe kivetetik közülök; Hieremiás is azt beszéli, hogy kicsintől fogva nagyig, mindenek fősvéniséget követnek; megint szent Pál, hogy mindenek azt, a mi övek, keresik, es nem azt, a mi a Jézus Krisztusé: de azért

²⁸⁾ Tartaná. ²⁹⁾ Krisztust kivéve. ³⁰⁾ Ámbár.

nem mondhatja senki, hogy Hieremiás idejébe senki nem volt volna szabados a telhetetlen fősvénségtől, sem, hogy midőn az apostolok predikállanak vala, egy sem találtatott volna az útánnok való egyházi szolgák között, ki a Krisztusnak tisztességét kereste volna, mert találtattanak sokan, a többi között pedig Titus, Timotheus, Apollo, Kelemen és Dienes. Tahát vegyük elő Fulgentiusnak reguláját, és mondjuk azt, hogy szokása a szentírásnak, hogy néha minnek mondjon, de a mindenekben nem a teljes emberi nemzetet értse. Holott azért sz. Pál is azt írja, hogy egy ember által jött be a bűn e világra, és a bűn által a halál; és aképpen mindenekre elhatott a halál, miérthogy mindnyájan vétkezünk. Ezt es egyéb eféle helyeit az írásnak úgy értsük, hogy kivetessék a mindenek közzül a mi asszonyunk, kit nem a természet, hanem az istennek kiváltképpen való jóvolta és irgalmassága, hogy az ő egyetlen egy fiának méltó hajléka lehetett volna, megőrzött és megtartott a bűntől.

De még is mondanád: ha büntelen volt idvözétönknek anyja, tehát nem szűkölködött az istennek irgalmassága nélkül, és a Krisztus halála semmit neki nem használt. Vaj szűkölködött! mert ha az istennek szent lelke és kegyelmessége nem tőtte volna tisztává az ő fogantatását, ha a zű fiárávaló tekintetből nem oltalmazta volna űtet fertelmességtől az atyaisten, azon állapotban lött volna az ő dolga is, mint a több embereké, sőt annéval bévebb hasznát vötte urunk halálának, menivel nemesben menekedett meg a bűntől, tudniillik úgy, hogy soha bele sem esett. Ugyanazon megváltónak cselekedete a bűntől való megtartás és oltalmazás is, mely a bűnből való megszabadítás. Mi nem csak az egy dologba vétetett ki Mária abból az átokból, melybe a teljes emberi nemzet esett volt. Minden asszonyiállatoknak monda isten azt, a mit Évának monda: Megsokasétom a te nyavalyádát, mikor terhes léssz, fájdalommal szüled gyermekidet, és a te kevánságod a te urad birtokába legyen, és ő uralkodjék terajtad. Közönséges sentencia lön ez Évának leányi ellen. Mindazáltal ugyan nem illeté a szűz Máriát, mert ő, miképpen szűzen fogadott, azonképpen szűzen es sérelem nélkül szült; és soha nem volt férfiúnak birtoka alatt, sem férfiú urajta nem uralkodott. Ne csodálja tehát senki, ha azt olvassa

az én írásomba, hogy a mely drága személy szabados volt az átoknak több részeitől, attúl is szabados, mely a bűnbe való fogantatást illeti.

Hanem igyekezzünk azon fejenként, hogy az úristennek szent ígéjének hallgatása es megtartása miatt, tisztétassék ki mibőlölünk is a bűnnek fertelmessége, hogy a ki személye szerént, szűz Máriának méhében lakozott, találjon ékes lakóhelyt magának mibennünk is, es az ű szent lelke nyugodjék a mi sziveinkbe.

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEMIA
KÖNYVTÁRA